

Ocena stanja

in teženj
v prostoru
Republike
Slovenije

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OKOLJE, PROSTOR IN ENERGIJO
URAD RS ZA PROSTORSKO PLANIRANJE

December
2 0 0 1

**Ocena stanja in teženj v
prostoru Republike Slovenije**

Ocena stanja in teženj v prostoru Republike Slovenije

Ocena stanja in teženj v prostoru Slovenije je dokument, ki ga je 20. decembra 2001 sprejela Vlada RS.

Koordinacija in priprava posameznih vsebin:

Sektor za državno prostorsko planiranje,

Urad RS za prostorsko planiranje Ministrstva za okolje, prostor in energijo

v sodelovanju z:

Stanovanjski sektor, Ministrstvo za okolje, prostor in energijo

Agencija RS za okolje, Ministrstvo za okolje, prostor in energijo

Uprava RS za jedrsko varnost, Ministrstvo za okolje, prostor in energijo

Uprava RS za rudarstvo, Ministrstvo za okolje, prostor in energijo

Uprava RS za kulturno dediščino, Ministrstvo za kulturo

Ministrstvo za promet

Ministrstvo za notranje zadeve

Ministrstvo za pravosodje

Agencijo za radioaktivne odpadke

Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano

Ministrstvo za gospodarstvo

Ministrstvo za zdravje

Ministrstvo za finance

Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve

Ministrstvo za obrambo

Služba za zakonodajo, Vlada RS

Statistični urad RS

Besedilo pripravila:

mag. Alma Zavodnik Lamovšek,

Uredniška skupina:

Jelena Hladnik, Urad RS za prostorsko planiranje, Ministrstvo za okolje, prostor in energijo

mag. Janja Kreitmayer, Urad RS za prostorsko planiranje, Ministrstvo za okolje, prostor in energijo

Jelena Torbica, Urad RS za prostorsko planiranje, Ministrstvo za okolje, prostor in energijo

Tomaž Vuča

mag. Alma Zavodnik Lamovšek

Izdajatelj in založnik:

Ministrstvo za okolje, prostor in energijo

Urad RS za prostorsko planiranje

Dunajska cesta 21, 1000 Ljubljana, Slovenija

<http://www.gov.si/upp>

Lektoriranje: Majda Tome

Oblikovanje: Futura DDB

Tisk: Gorenjski Tisk

Naklada: 350 izvodov

CIP – Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

711(497.4)

OCENA stanja in teženj v prostoru Republike Slovenije /

[priprava posameznih vsebin Sektor za državno prostorsko planiranje,

Urad RS za prostorsko planiranje, Ministrstvo za okolje, prostor in

energijo ; besedilo pripravila Alma Zavodnik Lamovšek]. – Ljubljana ;

Ministrstvo za okolje, prostor in energijo, Urad RS za postorsko

planiranje, 2002

ISBN 961-6276-24-7

1. Zavodnik Lamovšek, Alma 2. Ministrstvo za okolje in prostor,

Urad RS za prostorsko planiranje. – I. Lamovšek, Alma Zavodnik

glej Zavodnik Lamovšek, Alma

119460608

<i>I</i>	<i>Uvod</i>	<i>4</i>
	1.1 Namen Ocene stanja in teženj v prostoru	4
	1.2 Izhodišča za ocenjevanje stanja v prostoru	4
	1.3 Metodološki okvir in struktura gradiva	5
<i>II</i>	<i>Glavni dejavniki prostorskega razvoja</i>	<i>7</i>
	2.1 Značilnosti demografskega razvoja	7
	2.2 Značilnosti gospodarskega razvoja	9
	2.3 Naravne značilnosti Slovenije in razvoj regij	10
<i>III</i>	<i>Vključevanje Slovenije v mednarodni prostor</i>	<i>13</i>
<i>IV</i>	<i>Razvoj omrežja mest in drugih naselij</i>	<i>14</i>
	4.1 Značilnosti poselitve in razporeditev naselij	14
	4.2 Glavna vprašanja urbanega okolja	16
	4.3 Stanovanjska problematika	18
<i>V</i>	<i>Prestrukturiranje podeželskega prostora</i>	<i>19</i>
	5.1 Oblike poselitve na podeželju	19
	5.2 Ekonomsko-socialne spremembe	20
	5.3 Kmetijstvo in preobrazba podeželja	20
	5.4 Razvoj turizma in rekreacije	23
<i>VI</i>	<i>Infrastruktura opremljenost prostora</i>	<i>26</i>
	6.1 Prometne povezave	26
	6.2 Stanje na področju telekomunikacij	28
	6.3 Oskrba z energijo	29
	6.4 Oskrba s pitno vodo in odvajanje odpadnih voda	30
	6.5 Ravnanje z odpadki	31
<i>VII</i>	<i>Naravne in kulturne dobrine</i>	<i>33</i>
	7.1 Območja naravnih virov	33
	7.2 Krajinske značilnosti prostora	35
	7.3 Zavarovane naravne vrednote in varstvo kulturne dediščine	36
<i>VIII</i>	<i>Prostorsko planiranje in institucionalni razvoj</i>	<i>39</i>
	8.1 Sistem prostorskega planiranja	39
	8.2 Regionalna členitev	40
	8.3 Zemljiška politika	41
	8.4 Stanovanjska politika	42
	8.5 Decentralizacija in krepitev lokalnih skupnosti	42
	8.6 Sodelovanje javnosti pri prostorskem planiranju	43
<i>IX</i>	<i>Sklepne ugotovitve</i>	<i>45</i>
<i>X</i>	<i>Literatura in viri</i>	<i>47</i>
	<i>Obrazložitev ocene stanja in teženj v prostoru Slovenije</i>	<i>54</i>

1.1. Namen Ocene stanja in teženj v prostoru

Prostor se zaradi dinamičnih naravnih, gospodarskih in družbenorazvojnih procesov nenehno spreminja. Najmočnejše prav gotovo vplivajo:

- *človekove dejavnosti, ki v fizičnih strukturah prostora puščajo izrazite (vidne in nevidne) posledice,*
- *odnos do varstva naravnih vrednot in kulturne dediščine kot tudi*
- *spontani naravni procesi.*

Ocena stanja in teženj v prostoru Slovenije (v nadaljnjem besedilu Ocena stanja) v skladu z dejavnostjo Ministrstva za okolje in prostor poudarja glavne značilnosti slovenskega prostora ter opozarja na najbolj pereča vprašanja prostorskega razvoja in sedanjega sistema prostorskega načrtovanja. *Pri tem je v Sloveniji tako kot drugod v Evropi poglobljena naloga urejanja prostora zagotavljanje vzdržnega razvoja ob varčni rabi prostora in naravnih dobrin ter ob upoštevanju zahtev varovanja okolja in narave.*

V preteklem obdobju se v Sloveniji spremembe v prostoru niso dovolj sistematično spremljale. Kljub številnim poskusom stroke v obdobju med sprejetjem Resolucije o poglavitnih smotrih in smernicah urejanja prostora (1973) in sistemske zakonodaje o urejanju prostora (1984–1986), da bi celovito predstavila stanje in težnje v prostoru, je Poročilo o urejanju prostora obravnavala Skupščina SRS šele v letih 1987 in 1988 (Poročevalec Skupščine SR Slovenije, št. 23, 1987). Že takrat se je pokazala potreba po prenovi sistema urejanja prostora, ki ni zmozel slediti spremembam gospodarskega in družbenega razvoja. V primerjavi s Poročilom o urejanju prostora, ki je poleg predstavitve stanja vsebovalo tudi sklepe in priporočila za nadaljnje ravnanje, želi sedanja Ocena stanja le poudariti najbolj pereča vprašanja slovenskega prostora ter opozoriti na sistemske pomanjkljivosti, zaradi katerih ni bilo mogoče pripraviti celovitega poročila o stanju in težnjah na področju urejanja prostora že v tem trenutku. V desetletju po osamosvojitvi Slovenije je to prvi poskus ocenjevanja sprememb v prostoru, ki so nastale po zamenjavi družbenogospodarskega sistema in močno vplivajo tudi na prostorski razvoj.

Ocena stanja je nujna podlaga in utemeljitev Politike urejanja prostora Republike Slovenije in

iz nje izhajajoče vrste dokumentov, ki bodo povezani v enoten sistem urejanja prostora (Zakon o urejanju prostora, Prostorska zasnova Slovenije idr.).

Pomeni izhodišče za temeljne cilje in usmeritve prostorskega razvoja ter podlago za uveljavitev učinkovitega sistema urejanja prostora.

Hkrati pomeni tudi izhodišče za pripravo enotne metodologije z merili in kazalci za stalno spremljanje stanja in teženj v prostoru (monitornig), ki bo podlaga za pripravo rednih poročil o stanju in težnjah na področju urejanja prostora. Vzpostavljen sistem meril in kazalcev bo omogočil pregled in nadzor nad izvajanjem zastavljenih ciljev ter hitro in učinkovito ukrepanje ob ugotovljenih odstopanjih ali spremenjenih pogojih.

1.2. Izhodišča za ocenjevanje stanja v prostoru

Zagotavljanje vzdržnega prostorskega razvoja je odvisno od številnih dejavnikov, katerih skupni imenovalac je stopnja gospodarske in družbene razvitosti. V Sloveniji gospodarski razvoj ne povzroča neobvladljivih vplivov, razen na nekaterih omejenih in posebej obremenjenih območjih. Družbena razvitost pa skupaj z instrumenti javnega nadzora omogoča ohranjanje okolja na dokaj visoki kakovostni ravni in terja spoštovanje vseh mednarodno sprejetih obveznosti.

Temeljni cilji urejanja prostora, sprejeti z Resolucijo o poglavitnih smotrih in smernicah za urejanje prostora leta 1973 (Uradni list SRS, št. 43/73), kljub spremembam družbenopolitičnega sistema, novim pogojem gospodarjenja ter povezovanju Slovenije z Evropo in preostalim svetom, še vedno veljajo. Ti temeljni cilji so:

- *zagotavljanje kakovostnega okolja, ki bo omogočalo zdravo in humano življenje, upoštevajoč značilnosti slovenske dežele, njenih krajinskih območij in drugih kakovosti, razvoj policentričnega urbanega sistema, ki bo kot zavestna odločitev za bolj uravnoteženo prostorsko porazdelitev stanovanj in delovnih mest s posebnim poudarkom na porazdelitvi centralnih funkcij (terciarnih in kvartarnih dejavnosti) omogočal enakovredni razvoj za vse prebivalce, ter*
- *usklajena namenska raba vseh površin in takšna porazdelitev gospodarskih dejavnosti, ki bo omogočala najugodnejši gospodarski razvoj,*

upoštevajoč naravne vire in primerjalne prednosti prostora, zavarovanje potrebnega manevrskega prostora za pobude prihodnjih rodov ter širše povezovanje Slovenije z mednarodnim prostorom.

V sedanjem trenutku jim zaradi že omenjenih sprememb v Sloveniji (ki pa v evropskem prostoru niso izjemne), približevanja Evropski uniji, novih strokovnih spoznanj ter časovne oddaljenosti skoraj 30 let vendarle manjka naboj, ki bi zajel in omogočil spremljanje izredne hitrosti in dinamike spreminjanja razmer v prostoru. Poglavitne spremembe, ki bistveno vplivajo na prostor in jih je treba upoštevati v novonastajajočih dokumentih, so:

- *spmemba razvojnega vzorca, ki zahteva takojšnje zagotavljanje vzdržnega prostorskega razvoja,*
- *uveljavljanje varčne in smotrne rabe neobnovljivih virov energije ter skrb za okolje,*
- *spmemba komunalnega sistema, uveljavitev lokalne samouprave ter sprememba delitve pristojnosti odločanja v prostoru,*
- *uveljavljanje skladnega regionalnega razvoja,*
- *spmemba lastništva nad zemljišči in s tem potreba po uveljavitvi zemljiške politike,*
- *spmemba tržnih odnosov, ki pomembno vplivajo na razvoj dejavnosti ter s tem na razvoj mest in preobrazbo prostora,*
- *razvoj informacijsko-komunikacijske tehnologije, ki vpliva na razmeščanje dejavnosti v prostoru.*

Glede na temeljne cilje urejanja prostora ter strateško usmeritev enakovrednega vključevanja Slovenije v širši evropski prostor in varovanja slovenske nacionalne identitete sta ključnega pomena poznavanje stanja in teženj v prostoru, še posebej pomembnih vprašanj urejanja prostora, ter poznavanje pomembnih evropskih dokumentov in usmeritev. Oboje je treba uspešno vključiti v slovensko prostorsko razvojno politiko in jo prilagoditi strateškim razvojnim usmeritvam države.

Predvsem pa je treba omogočiti:

- *zagotavljanje gospodarske, prostorske in socialne kohezije,*
- *ohranitev naravnih virov in kulturne dediščine,*
- *zagotavljanje zdravih in varnih bivalnih razmer v ustreznem okolju ter enakovrednih možnosti prostorskega razvoja na celotnem ozemlju države ter*
- *okrepitev javnih strokovnih služb na področju urbanizma in prostorskega načrtovanja.*

1.3. Metodološki okvir in struktura gradiva

Nova vodila pri urejanju prostora pomenijo najširši okvir za vrednotenje pojavov in procesov v prostoru pri pripravi Ocene stanja. *Trenutno je največja pomanjkljivost odsotnost enotnih meril in prostorskih evidenc, ki bi že v tem trenutku omogočili vzpostavitev sistema kazalcev za stalno spremljanje in vrednotenje prostorskega razvoja.* Kljub sprejetemu Odloku o obvezni enotni metodologiji in obveznih enotnih kazalcih, ki so potrebni za pripravljane, sprejemanje in uresničevanje planov (Uradni list SRS, št. 27/79), se izbrani kazalci pri prostorskem načrtovanju niso nikoli resnično uveljavili. Zaradi spremembe družbenega in gospodarskega sistema Slovenije in novih spoznanj stroke so tudi zastareli. Enotna metodologija in obvezni enotni kazalci poleg tega niso bili predvideni kot podlaga za stalno spremljanje stanja in teženj v prostoru, kar se je izkazalo za eno največjih slabosti, saj je izpadla bistvena sestavina, nadzor nad uresničevanjem in izvajanjem sistema urejanja prostora.

Pri izdelavi Ocene stanja so bile upoštevane številne študije, ki so bile podlaga za pripravo podobnih in primerljivih gradiv ob vključevanju Slovenije v mednarodne procese urejanja prostora na svetovni (npr. Slovensko nacionalno poročilo o izvajanju Agende Habitat) in evropski ravni (Evropske prostorske razvojne perspektive, Perspektive in strategije prostorske razvojne politike držav Srednje Evrope, Podonavja in Sredozemlja idr.). S tem nista bili zagotovljeni le dovolj visoka objektivnost vrednotenja prostora in primerljivost s sorodnimi dokumenti držav, regij in celotnega evropskega prostora, temveč je bil postavljen tudi okvir za pripravo Ocene stanja, ki temelji na delovnih fazah:

1. Prepoznavanje sprememb v prostoru.

V prvem koraku je najpomembneje pridobiti pregled nad stanjem in izvedenimi spremembami v prostoru, nastajajočimi pod vplivom različnih družbenih procesov, ki bolj ali manj neposredno vplivajo na prostor. Med najpomembnejšimi so demografski procesi, pritiski zasebnih interesov na spreminjanje rabe prostora, uveljavljanje javnega interesa, prestrukturiranje kmetijstva ter s tem podeželskega in krajinskega prostora sploh, propadanje nekaterih gospodarskih panog ter uveljavljanje novih, ki temeljijo na sodobni telekomunikacijski tehnologiji, sistem prostorskega načrtovanja, ki vpliva na potek in hitrost nastajajočih sprememb, ter delovanje po sektorjih in medsebojna usklajenost.

2. Merila za vrednotenje stanja in teženj.

Merila so v vsakem postopku vrednotenja najpomembnejši del. Za potrebe Ocene stanja so bila razdeljena na funkcijska (razporeditev dejavnosti v sistemu mest in drugih naselij, število in struktura prebivalstva, vrste prometnih sistemov in druge infrastrukturne opremljenosti prostora, dostopnost javnih in drugih storitvenih dejavnosti, ...), morfološka (oblike in razporeditev poselitvenih struktur, značilnosti slovenskih krajin, ...) ter fizična (količinsko ovrednotena funkcijska in morfološka merila).

3. Ocena stanja in teženj v prostoru.

Zadnji korak, ki sledi prepoznavanju sprememb v prostoru in njihovemu vrednotenju z izbranimi merili, je izdelana ocena stanja in teženj v prostoru. Prikazuje predvsem ugotovljena odprta vprašanja v prostoru, obstoječe rešitve, ki se za izboljšanje stanja že izvajajo, ter nakazuje možnosti za nadaljnje usmerjanje prostorskega razvoja.

Obravnavano problematiko je bilo treba zaradi obsežnost in zapletenosti kljub enotnemu okviru razdeliti na več vsebinskih sklopov. Tako sta bili doseženi večja preglednost in sistematičnost gradiva. Ocena stanja je razdeljena na deset poglavij, od katerih prva tri predstavljajo uvodna, metodološka in vsebinska izhodišča. *Težišče je na osrednjih petih poglavjih, ki predstavljajo opis, problematiko in oceno stanja in teženj v prostoru, vključno s pregledom uspešnosti obstoječih načinov reševanja prostorskih vprašanj.* Vsebinski del je zaokrožen s sklepnimi ugotovitvami, v katerih so sintezno prikazana najbolj pereča prostorska vprašanja ter nakazane možnosti za njihovo razreševanje in nadaljnje usmerjanje prostorskega razvoja. V zadnjem poglavju je obsežen pregled uporabljenih virov in literature, kar kaže, da so bile v zadnjem desetletju sprožene številne dejavnosti za izboljšanje urejanja prostora. Večini poglavij so dodani preglednice in kartografski prikazi, večinoma iz veljavnih Sprememb in dopolnitev dolgoročnega in srednjeročnega prostorskega plana Slovenije. Tako je možno že iz veljavnih planskih kart deloma presoditi razlike med načrtovanim in doseženim stanjem v prostoru.

Pri pripravi Ocene stanja sta se pokazali pereči vprašanji, ki vplivata na natančnost in težo zbranih podatkov ter s tem na uravnoteženost celotnega gradiva:

1. Neenotno strokovno izražje. Tu opozarjamo le na izraz vzdržni (trajnostni) prostorski razvoj. V gradivu uporabljamo izraz vzdržni zaradi poenotenja strokovnega izražja z nastajajočim Zakonom o urejanju prostora, Politiko urejanja prostora Republike Slovenije in Prostorsko zasnovo Slovenije.

2. Odsotnost enotnih meril in prostorskih evidenc, kar se neposredno kaže v obstoječem sistemu prostorskega planiranja, pa tudi v Oceni stanja:

- *zaradi slabo vodenih in težko dostopnih evidenc je posamezna tematika obravnavana manj podrobno, zato je v tem gradivu pretežno dana zgolj ocena stanja in teženj ter poudarjena pomembna problematika prostora,*
- *obstoječa enotna metodologija in obvezni enotni kazalci niso bili predvideni kot podlaga za stalno spremljanje stanja in teženj v prostoru, kar se je izkazalo za eno največjih slabosti, saj je izpadla bistvena sestavina, nadzor nad uresničevanjem in izvajanjem sistema urejanja prostora,*
- *s pripravo novih dokumentov se pravi nabor meril šele oblikuje; podrobnejša metodologija z naborom meril in kazalcev prostorskega razvoja bo prikazana v obrazložitvi k Prostorski zasnovi Slovenije. Šele z njimi bo možno ugotovljene spremembe v prostoru tudi ovrednotiti.*

Ocena stanja je nastala na podlagi številnih gradiv, pripravljenih v preteklih letih kot rezultat dela Urada RS za prostorsko planiranje ter drugih organov Ministrstva za okolje in prostor, sodelovanja z drugimi ministrstvi ter upoštevanja veljavnih prostorskih in različnih sektorskih politik, nacionalnih programov ter drugih dokumentov in ne nazadnje raziskovalnih in strokovnih nalog ter strokovnih mnenj z različnih področij, ki se nanašajo na prostorski razvoj.

Glavni dejavniki prostorskega razvoja

2.1. Značilnosti demografskega razvoja

Slovenija sodi s povprečno gostoto 98 prebivalcev/km² med razmeroma gosto poseljene države Srednje Evrope. Največje mesto je Ljubljana z 275.000 prebivalci. Sledi ji Maribor z več kot 100.000 prebivalcev, vsa druga mesta in urbanizirana naselja pa sodijo po evropskih merilih glede na število prebivalcev med manjša mesta. V Sloveniji je še šestnajst mest z več kot 10.000 prebivalci in še dvajset s številom prebivalcev nad 5.000. Vsa druga naselja, ki jih je v Sloveniji skoraj 6.000, imajo manj kot 5.000 prebivalcev.

Značilnosti demografskega razvoja v Sloveniji so: zmerne urbanizacijske stopnje (ocena: 65-odstotna), zmerne koncentracije prebivalstva v mestih (ocena: 50-odstotna), nadpovprečna koncentracija prebivalstva v suburbaniziranih območjih (na 12 % ozemlja živita 2/3 prebivalstva z nad 3/4 delovnih mest), kar kaže na neenakomerno razporejenost prebivalstva po ozemlju Slovenije. Iz statističnih projekcij lahko razberemo, da bo imela Slovenija leta 2020 med 1,89 in 2,21 milijona prebivalcev. Med največjimi težavami pa ni zgolj upadanje števila prebivalcev, temveč njihova starostna struktura. Za primer naj navedemo, da je bilo leta 1991 v Sloveniji 10,9 % vsega prebivalstva starejšega od 65 let, ta delež pa se bo po predvidevanjih povzpел nad 20 % po letu 2040. Tudi na urbanih območjih, na katerih se gostota prebivalstva povečuje, obstajajo notranje razlike, saj se ponekod delež starejših prebivalcev povečuje, kar kaže na potrebo po mestni prenovi.

Prebivalstvo Slovenije v zadnjih letih stagnira, leta 1993 pa je bila ugotovljena celo negativna naravna rast prebivalstva. Povprečna velikost gospodinjstev se zmanjšuje. Kljub temu pa se bo ob enakem številu prebivalcev število gospodinjstev povečalo za okoli 30 %, kar ima za posledico naraščajoče zahteve po stanovanjih.

Pretežni del poseljenega prostora v Sloveniji je na nadmorski višini do 600 metrov, predvsem v dolinskem in ravninskem svetu z nadmorsko višino

200–400 metrov, kjer je 50 % vseh naselij in prebivata 2/3 vseh prebivalcev Slovenije. Na teh območjih živi več kot 1.200.000 prebivalcev. Tudi v prihodnosti je na teh območjih pričakovati nadaljnje naraščanje prebivalstva (po optimističnih ocenah po letni stopnji celo do + 0,5 %) zaradi priseljevanja iz manj razvitih in obrobni predelov severovzhodne Slovenije, Notranjske, Kočevske, Posočja, Zasavja in z drugih območij. *Največje pritiske priseljevanja lahko pričakujemo na širše ljubljansko in obalno območje. Predvidoma se bo povečalo tudi število prebivalcev v obroču okoli sosednjih velikih mest (Trsta, Gorice, Zagreba), ker bo suburbanizacija teh mest segla tudi v slovenski prostor.*

Število prebivalcev v višjih legah se hitro zmanjšuje. Le 5 % vsega prebivalstva živi v 900 naseljih, ki so nad 600 metrov nadmorske višine. Za ta območja je zaradi neugodnih življenjskih razmer še posebej značilno izseljevanje mladih ljudi, zato v njih zdaj prevladuje ostarelo prebivalstvo. Pomanjkanje mlajšega prebivalstva močno vpliva na obnovo gospodarstva in zaostajanje na manj razvitih in obrobni območjih.

Na podeželju se bo upadanje prebivalstva še nadaljevalo (po letni stopnji tudi do – 2,0 %), saj se je od leta 1960 s 36,6 % zmanjšalo na 7,6 %. Število prebivalcev že zdaj upada v 40 %, v 20 % naselij pa stagnira. Izjema so le regionalna urbana središča in privlačni turistični kraji. *Staranje in stagnacija števila prebivalcev Slovenije sta (in bosta) strukturna slabost na dveh tretjinah slovenskega ozemlja, predvsem na območjih Goriškega, Haloz, Obotelsko-Kozjanskega, Kočevskega, Brkinov, Notranjskega, zgornjega Posočja, hribovitih območjih slovenske Koroške in predalpskega sveta. Največji delež kmečkega prebivalstva je v Pomurju, Spodnjem Posavju in na Dolenjskem, najmanjši v Zasavju, osrednji Sloveniji, na Gorenjskem in Primorskem.*

Razlike so velike tudi med mesti in podeželjem. To ne velja samo za razlike v gostoti prebivalcev ali

Tabela: Gospodinjstva ob popisih

	1961	1971	1981	1991
Število gospodinjstev	458.853	515.531	594.571	640.195
Povprečno število članov na gospodinjstvo	3,5	3,4	3,2	3,1

VIR: Statistični urad RS, 2000

Tabela: Gostota poseljenosti – štev. preb./km² po statističnih regijah Slovenije

	1985	1990	1995	1996	1997	1998	1999
Slovenija	97,4	98,6	98,0	98,2	98,0	97,8	97,9
Pomurska regija	99,9	98,2	94,9	94,5	94,2	93,8	93,5
Podravska regija	151,1	151,3	147,9	147,8	147,5	147,3	147,2
Koroška regija	70,1	71,5	71,2	71,2	71,1	71,0	71,1
Savinjska regija	106,6	108,4	107,4	108,0	107,8	107,2	107,6
Zasavska regija	179,8	181,5	178,6	178,7	177,6	176,6	176,3
Spodnjeposavska regija	80,2	80,8	80,5	80,4	79,5	79,3	79,2
Jugovzhodna regija	61,2	62,4	62,3	62,5	63,0	62,9	63,3
Osrednjeslovenska regija	143,2	145,2	145,8	146,4	145,8	145,8	145,8
Gorenjska regija	87,3	90,8	91,1	91,6	91,6	91,5	91,9
Notranjsko-kraška regija	34,6	34,7	34,9	34,7	34,6	34,5	34,7
Goriška regija	52,1	52,1	51,9	51,8	51,8	51,6	51,6
Obalno-kraška regija	94,2	97,6	98,7	98,7	98,6	98,2	98,9

VIR: Statistični urad RS, 2000

Opomba: Podatek, zapisan pod Jugovzhodno regijo, se ujema s podatkom za nekdanjo Dolenjsko regijo (Statistične informacije, št. 131 (3/2001)). Velja za vse podatke po regijah, navedene v Oceni stanja.

delovnih mest, temveč tudi za strukturo prebivalcev v mestih in na podeželju. V mestih in drugih urbanih naseljih prebiva 74 % vseh visoko in višje izobraženih prebivalcev. V podeželskih naseljih pa je 94 % vseh kmetov in 66 % prebivalcev s pomanjkljivo izobrazbo. V strukturi prebivalcev mestnih in drugih urbanih naselij je delež visoko in višje izo-braženih skoraj 14-odstoten. Za podeželska naselja je značilna nižja stopnja izobraženosti, saj ima razmeroma visok delež prebivalcev (kar 22 %) samo nepopolno osemletno (osnovno) šolo ali pa so celo brez izobrazbe. V povprečnem podeželskem naselju (v povprečni vasi) je samo 5 % visoko in višje izobraženih. Delež migracij je bil pozitiven vse do leta 1990. V Sloveniji je bil v letih 1991–1992 prvič ugotovljen negativen migracijski saldo. Po letu 1992 se je stanje ustalilo. Nadaljevanje teh teženj bo zelo negativno vplivalo na nadaljnji prostorski razvoj Slovenije. Pričakujemo lahko, da bo primerjava velikosti populacij delovno sposobnih in upokojenih prebivalcev pokazala na naraščajoče gospodarske in

socialne težave, zato mora Slovenija v svoji razvojni politiki uveljaviti predvsem dejavno demografsko politiko. Za ohranitev nespremenjenega števila prebivalcev bi se že v nekaj letih morale v Slovenijo vsako leto priseliti okrog 5.000 prebivalcev.

Demografska slika kaže tudi razlike med regijami. V zadnjih desetih letih se je v štirih regijah (Osrednjeslovenska, Obalno-kraška, Gorenjska in Jugovzhodna regija) število prebivalcev povečalo za 2,5 %, v štirih regijah (Goriška, Savinjska, Notranjsko-kraška in Koroška regija) stagnira, v preostalih štirih (Pomurska, Podravska, Spodnjeposavska in Zasavska) pa se je zmanjšalo. Prav tako se je zmanjševala rodnost, zviševala pa življenjska doba, kar je povzročilo močno staranje prebivalstva. Indeks staranja prebivalstva je bil leta 1999 v Sloveniji 84, značilne pa so velike razlike med regijami. Vrednosti segajo od 70 za Jugovzhodno in Koroško regijo do 104 za Obalno-kraško regijo. Tudi v gostoti prebivalstva so velike

Tabela: Število (v 1000) in delež prebivalcev po statističnih regijah

Slovenija	31. 12. 00	100 %			
Pomurska regija	124	6,23 %	Zasavska regija	46	2,31 %
Gorenjska regija	197	9,90 %	Podravska regija	320	16,08 %
Spodnjeposavska regija	70	3,52 %	Notranjsko-kraška regija	51	2,56 %
Koroška regija	74	3,72 %	Jugovzhodna regija	138	6,93 %
Goriška regija	120	6,04 %	Savinjska regija	256	12,86 %
Osrednjesloven. regija	490	24,62 %	Obalno-kraška regija	104	5,23 %

VIR: Statistični urad RS, 31. 12. 2000

razlike. Najvišja je v Osrednjeslovenska, Podravska in Zasavska regiji, najnižja pa v Notranjsko-kraški regiji.

Značilnosti demografskega razvoja Slovenije so eno izmed temeljnih izhodišč za nadaljnje urejanje prostora:

- v Sloveniji je povprečna gostota 98 prebivalcev/km²,
- število prebivalcev v zadnjih leta stagnira, leta 1993 pa je bila ugotovljena celo negativna naravna rast prebivalstva, na podeželju z manj ugodnimi življenjskimi pogoji prevladuje ostarelo prebivalstvo zaradi odseljevanja mladih ljudi,
- med mesti in podeželjem so velike razlike v gostoti prebivalstva, prav tako pa prevladujejo razlike v starostni in izobrazbeni strukturi,
- demografska slika kaže tudi razlike med regijami.

2.2. Značilnosti gospodarskega razvoja

Slovenija je gospodarsko srednje razvita država na prehodu v tržno gospodarstvo. V prvih petih letih po osamosvojitvi je slovensko gospodarstvo nazadovalo zaradi tržnega preoblikovanja. Veliki oviri sta bili tudi razpad Jugoslavije in vojna na Hrvaškem ter v Bosni in Hercegovini, kar je pomenilo izgubo 40 % nekdanjih trgov. Slovenski izvoz v države nekdanje Jugoslavije predstavlja zdaj le 10 % prejšnjega izvoza blaga in storitev. Kljub temu se je po osamosvojitvi slovensko gospodarstvo uspešno prestrukturiralo, slovenska industrija pa še vedno ustvarja večino bruto dodane vrednosti.

Upadanje gospodarske rasti se je začelo ustavljati ob koncu leta 1995. Investicijska vlaganja so istega leta narasla za 18,4 %. Največ vlaganj je na finančnem področju in v gradbeništvu. Deleži rasti po posameznih sektorjih so začeli spreminjati tudi sektorsko razporeditev bruto domačega proizvoda (BDP), ki vse bolj nagiba tehtnico v prid storitvenih dejavnosti. Kljub temu je število brezposelnih

skokovito naraščalo: sredi osemdesetih let je bilo brez dela okoli 15.000 ljudi, do leta 1997 se je število skoraj podeseterilo in je znašalo več kot 14 % dejavnega prebivalstva. V zadnjih letih pa se težnja umirja, kar izkazuje tudi delež brezposelnega prebivalstva, ki po podatkih s konca leta 2000 znaša 12 % dejavnega prebivalstva. Bolj kot povprečna stopnja brezposelnosti vzbuja v Sloveniji skrb njena prostorska razporeditev.

Gospodarsko rast v največji meri zagotavljajo podjetja, katerih razvoj temelji na inovacijah. Teh nastane največ v srednjih in velikih podjetjih. Na drugi strani pa je bilo v prvih letih po osamosvojitvi najmočnejše ustanavljanje novih malih podjetij, saj so jih leta 1992 ustanovili že 14.094. Po tem letu se je to število stalno zmanjševalo, tako da v Sloveniji nastane v zadnjih 5 letih povprečno 1.500 podjetij letno (po odštetju propadlih podjetij). Vzroki za to so finančne in davčne narave, pomemben vidik pa so postopki za pridobivanje dovoljenj. Ti so prezahtevni in dolgotrajni, posebno problematično je pomanjkanje ustreznih lokacij. Ker je danes čas kritični dejavnik in se je treba na potrebe svetovnega trga odzivati izredno hitro, sta lahko neprožnost javne uprave in tudi togost sedanjega sistema prostorskega načrtovanja za podjetja velika ovira.

Za pospeševanje podjetništva bodo v naslednjih letih ključne različne oblike usposabljanja, predvsem ustvarjanje pogojev (tudi prostorskih) za uresničevanje podjetniških pobud. Za uspešno doseganje ciljev je nujno treba zagotoviti tesnejše sodelovanje na lokalni in regionalni ravni ter decentralizacijo upravljanja razvojnih procesov.

Tržno gospodarstvo in zasebna pobuda vplivata na razmestitev drugih dejavnosti v prostoru. Od leta 1986 do 1996 se je v omrežju naselij zmanjšalo omrežje osnovnih šol, saj je imelo v letu 1986 93 % lokalnih središč (dolgoročnega plana) osnovno šolo, v letu 1996 pa le še v 81 % teh središč. Skrčilo se je tudi omrežje pošt in vrtcev. Povečalo pa se je

Tabela: Delež brezposelnih (v %) po statističnih regijah

Slovenija	12,0				
Pomurska regija	17,7	Zasavska regija	15,1	Gorenjska regija	9,7
Podravska regija	18,3	Spodnjeposavska regija	14,6	Notranjsko-kraška regija	10,5
Koroška regija	10,3	Jugozahodna regija	10,5	Goriška regija	6,0
Savinjska regija	13,4	Osrednjeslovenska regija	8,7	Obalno-kraška regija	9,4

VIR: Zavod RS za zaposlovanje, 31. 12. 2000

Tabela: Bruto domači proizvod, tekoče cene

Struktura v dodani vrednosti v %	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
A, B Kmetijstvo, gozdarstvo, lov, ribištvo	5,6	5,8	5,9	5,2	4,6	4,6	4,5	4,3	4,5	4,4
C Rudarstvo	1,1	1,5	2,0	1,2	1,5	1,4	1,4	1,4	1,3	1,2
D Predelovalne dejavnosti	33,6	35,1	32,4	30,1	30,7	29,0	28,4	28,2	27,3	27,2
E Oskrba z elektr. energijo, plinom, vodo	2,9	4,2	2,3	2,8	3,2	3,0	3,0	2,9	3,4	3,2
F Gradbeništvo	4,9	4,2	4,3	4,8	4,8	5,1	5,7	5,7	5,5	5,5
G Trgovina in popravila motornih vozil	11,7	10,0	10,7	11,3	12,0	12,3	11,8	11,8	11,4	11,4
H Hoteli in restavracije, gostinstvo	2,3	2,0	2,5	3,0	3,1	3,0	3,2	3,1	2,9	2,8
I Promet, skladiščenje, zveze	8,8	8,1	7,5	7,9	7,7	7,9	7,8	8,2	8,4	8,6
Druge dejavnosti (J, K, L, M, N, O minus pripisane bančne storitve)	29,2	29,0	32,4	33,8	32,4	33,6	34,2	34,4	35,3	35,6
dodana vrednost (A–O)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

VIR: Strmšnik, Igor, Tavčar, Branka, et al.: Strategija gospodarskega razvoja Slovenije – razvojni scenariji, UMAR, 1999
Opomba: Oznake A–O se nanašajo na veljavno standardno klasifikacijo dejavnosti.

omrežje gostiln in bifejev ter specializiranih trgovin. Povečala se je tudi mreža finančnih in zavarovalniških storitev.

Dejavnosti, ki jih opravljajo zasebniki, so v prostoru najbolj razpršene, saj so bolj povezane z njihovimi bivališči. Predelovalne dejavnosti, ki je v omrežju naselij najbolj razprostranjena (pojavi se v 67 % naselij), je v zasebnih rokah kar 66 %. V več kot po-lovici vseh naselij opravljajo 84 % kopenskih, vod-nih ali zračnih prevozov zasebniki. Trgovina z živili in servisne dejavnosti, predvsem popravila izdelkov široke porabe, pa so dejavnosti, v katerih so zasebniki koncentrirani v manjšem številu naselij.

2.3. Naravne značilnosti Slovenije in razvoj regij

Republika Slovenija je država Srednje Evrope s skupno površino 20.273 km². Meji na štiri sosednje države: Italijo (skupna dolžina meje 232 km), Avstrijo (330 km), Madžarsko (102 km) in Hrvaško (670 km). Bogastvo naravnih danosti se kaže v iz-

redni geološki in podnebni pestrosti slovenskega ozemlja. Prevladuje pretežno gorat in hribovit svet s povprečno nadmorsko višino 557 m. Najvišji predeli so na severozahodu, kjer prevladuje alpski svet z najvišjo nadmorsko višino 2.864 m na vrhu Triglava. Nadmorska višina se postopoma niža prek kraškega sveta in predalpskih krajin proti zahodu do najnižje točke na obali in prek subpanonskih krajin do panonskih ravnin na vzhodu. Opisani relief je tesno povezan s podnebnimi vplivi. Tako je na jugozahodu čutiti močan sredozemski podnebni vpliv z vročimi suhimi poletji in zmernimi zimami. V alpskem območju so poletja spremenljiva, zime pa mrzle. Preglednica v nadaljevanju pa kaže na razmerje med različnimi kategorijami rabe tal v Sloveniji.

Zemljepisna pestrost in naravna razgibanost terena se kažeta v razvoju na vseh področjih življenja in dela: v gospodarskih strukturah, ozemeljski razporeditvi prebivalstva, tipih poselitvenih območij, raznolikosti arhitekturnega oblikovanja in policentričnega razvoja Slovenije sploh. Prav tako

Tabela: Kategorije pokrovnosti in razredi rabe tal, 1993

Kategorije pokrovnosti	gozd	kmetijske površine	vode	skale	pozidane površine	ceste	železnice	neopredeljene površine
Delež v skupni površini (%)	56,5	38	0,6	1,8	2,5	0,4	0,1	0,1
Slovenija skupaj km²	20.273							

VIR: Statistični letopis 2000

Statistične regije po statistični klasifikaciji teritorialnih enot pomenijo tretjo med enajstimi ravni v Sloveniji: SKTE-3

(VIR: Statistični urad RS, 2000)

se kažeta v razlikah v razvoju slovenskih regij, ki pa so tesno povezane z usmeritvami regionalne politike. Ta je bila v preteklih desetletjih usmerjena predvsem v odpravljanje razlik v razvoju posameznih območij. Država je spodbujala razvoj predvsem v gospodarsko slabše razvitih in demografsko ogroženih regijah, regijah z gorskimi območji in slabšimi pogoji za razvoj kmetijstva. Čeprav ta območja zavzemajo več kot polovico ozemlja celotne Slovenije in v njih živi približno 1/4 njenega prebivalstva, so bila sredstva, vložena v razvoj infrastrukture in izboljšanje gospodarskega položaja, relativno skromna. Medtem ko so neposredna državna vlaganja v gospodarski razvoj stalno naraščala, so bili njihovi učinki in rezultati preslabo usmerjeni na posebna področja, ki bi dejansko zagotavljala skladen regionalni razvoj. Politika regionalnega razvoja tudi ni bila usklajena z ustreznimi davčnimi, finančnimi in drugimi razvojnimi politikami. Realno je to pomenilo le zmeren razvoj in komaj opazne spremembe v demografski sliki na ogroženih območjih. Nova zakonodaja je usmerjena v skladen regionalni razvoj. Pri tem so upoštevane tudi vse pozitivne izkušnje za pospeševanje razvoja na demografsko ogroženih

območjih razvitih evropskih držav. Glede na celoten razvoj Slovenije in stopnjo čezmejnega sodelovanja se kažejo regionalne razlike tudi med posameznimi območji. Večja usklajenost regionalnega razvoja je vidna le na območju ob slovensko-italijanski meji, na vseh drugih območjih pa je bil v preteklosti dejavnik meje v zasnovah prostorskega razvoja zapostavljen. Zaradi tega je danes večina prostora ob meji z Madžarsko in Hrvaško, ki je z reliefnega vidika sicer lahko prehodna, demografsko ogrožena. Ob meji s Hrvaško je ogroženih skoraj 60 % vseh katastrskih občin, ob Madžarski pa kar 87 %. Na teh območjih nekatera naselja že propadajo, ostarelo prebivalstvo prebiva v neprimernih hišah, kmetijske površine pa ostajajo neobdelane in se zaraščajo, kar pomeni tudi propadanje kulturne krajine.

Dosedanje rešitve so prepuščale veliko samostojnost občinam, kar z gospodarskega vidika ni racionalno. Predvidene politične rešitve pa prepuščajo oblikovanje upravnih regij posameznim ministrstvom, kar spet vzbuja bojazen pred preveč administrativnim urejanjem slovenskega prostora. Poleg tega Slovenija še zdaj nima regij, ki bi bile

tudi administrativno-upravne enote in ki bi odražale gospodarsko, ozemeljsko in sploh funkcionalno povezanost več lokalnih skupnosti. Uveljavljenih je le 12 statističnih regij, ki nimajo administrativne vloge. Osrednja ugotovitev je, da je bilo do zdaj zanemarjeno medobčinsko in medregionalno gospodarsko, upravno, izobraževalno in kulturno sodelovanje, kar je nujni pogoj za uspešen regionalni razvoj. Obstoječi pravni sistem za zdaj še ne omogoča učinkovitejše povezave uprave na regionalni ravni, kar se kaže tudi pri prostorskem načrtovanju in usmerjanju prostorskega razvoja.

V prihodnosti lahko pričakujemo še nadaljnje povečevanje razlik med regijami, predvsem v gospodarski razvitosti, zato je Slovenija že pripravila Strategijo regionalnega razvoja Slovenije, katere najpomembnejši cilji, povezani tudi z usklajenim prostorskim razvojem, so vzdržni razvoj in zmanjševanje razvojnega zaostanka slovenskih regij za povprečjem Evropske unije, preprečevanje nastajanja novih območij z večjimi razvojnimi

vprašanji, medsebojna prometna in druga infrastrukturna povezanost regij ter ustrezna institucionalna organiziranost.

Izhodišča za nadaljnje urejanje prostora so:

- *Slovenija je izredno geološko in podnebno pestra država,*
- *označuje jo razgiban relief s pretežno goratim in hribovitim svetom,*
- *več kot polovico ozemlja Slovenije pokriva gozd (56,5 %), nadaljnjih 38 % pa kmetijske površine, v Sloveniji je uveljavljenih 12 statističnih regij, ki nimajo administrativno-upravne vloge, razlike se kažejo predvsem v gospodarsko slabše razvitih in demografsko ogroženih regijah, regijah z gorskimi območji in slabšimi pogoji za razvoj kmetijstva,*
- *regionalne razlike se kažejo tudi med posameznimi obmejnimi območji,*
- *dosedanje rešitve za odpravljanje regionalnih razlik so bile večinoma prepuščene občinam.*

Vključevanje Slovenije v mednarodni prostor

Evropska unija teži k razvoju nove urbane uravnovešenosti in prostorske funkcionalnosti v omrežju mest na evropski in nadnacionalnih ravneh v razmerah vzdržnega razvoja. Razvoj evropskih mest in njihovih medsebojnih povezav spada med najpomembnejše politične in gospodarske cilje za uresničitev vzdržnega evropskega prostorskega in gospodarskega razvoja. Velika mesta postajajo središča novih nadnacionalnih evropskih regij. Policentrična organizacija prostora vključuje v novo urbano geometrijo tudi širše obrobje velikih mest. Ob sočasno korenitem gospodarskem in socialnem prestrukturiranju podeželja se pojavljajo nove oblike poselitvenih struktur. Reševanje vprašanj neuravnovešenosti na nadnacionalni in regionalni ravni zahteva posebno politiko, ki bo podprla mesta pri njihovih prizadevanjih za gospodarsko vitalnost in spodbujala učinkovito sodelovanje med mesti, temelječe na skupnih vlaganjih in interesih. Nova urbana struktura bo glavno žarišče razvoja, mesta bodo med seboj tekmovala, njihova vplivna območja pa se ne bodo ozirala na državne meje. Pričakovati je torej obsežne selitvene tokove v nova središča moči, hkrati pa tudi depopulacijo ali prestrukturiranje podeželja in rast srednje velikih mest.

Slovenijo lahko glede na zgornje razvojne napovedi razmeroma natančno umestimo v shemi evropskih prometnih, gospodarskih in kulturnih tokov. Leži v pomembnem razvojnem loku, ki poteka po južni strani Alp in ob osi od Barcelone do Kijeva. Zametke razvojnega loka že vidimo v obsežnih, gospodarsko vitalnih urbanih strukturah (na primer: Milano, Verona, Vincenca, Padova, Benetke, Pordenone ...), ki postopoma prodirajo proti vzhodu in iščejo povezave z velikimi vzhodnoevropskimi gospodarskimi in prebivalstvenimi zmogljivostmi. *Slovenija je v tej osi pomembna orientacijska točka kot mesto prehoda*

med kulturnima sistemoma oziroma kot vrata med vzhodno in zahodno kulturo, predvsem pa iz Italije proti vzhodnoevropskim državam oziroma prehodno območje iz Evrope s končnim ciljem v koprskem pristanišču. Prepoznavnost Slovenije kot makrogravitacijskega zaledja koprskega pristanišča se dopolnjuje na srednjeevropski ravni kot makrogravitacijsko zaledje Ljubljane.

Zaradi nedvomno pomembnega geopolitičnega in strateškega položaja lahko pričakujemo v Sloveniji že v bližnji prihodnosti obsežno in dolgoročno razvojno preobrazbo, ob kateri je treba izkoristiti primerjalne prednosti Slovenije. V ta namen je smiselno še bolj pospešeno načrtovati in uresničevati priključitev slovenskega gospodarstva na smeri čezevropskih razvojnih koridorjev, ki potekajo čez njeno ozemlje, in ob njih izoblikovati omrežje učinkovitih razvojnih žarišč z neposrednim dostopom do mednarodnega gospodarskega prostora na eni in regionalnega oziroma lokalnega zaledja na drugi strani.

Temeljna strateška opredelitev Slovenije je polnopravno članstvo v Evropski uniji, pri čemer se zaveda prednosti (svobodna izmenjava dobrin, storitev in znanja, prometna lega in vozlišča, naravne lepote, bogastvo in raznovrstnost kulturne dediščine, krajinska raznolikost za turistični razvoj, vodno bogastvo ipd.) in slabosti povezovalnih prizadevanj (grožnja asimilacije v večjih nadnacionalnih enotah, dileme v zvezi z narodno samobitnostjo in narodno identiteto). Zato je bolj kot kadar koli prej treba izoblikovati enotno strategijo države, iz katere bodo izhajale vse zasnove in odločitve posameznih državnih sektorjev. Tako kot številne že uveljavljene države si mora tudi Slovenija zastaviti nacionalne strateške cilje, ki bodo zagotavljali možnost, da vstopi v Evropo kot enaka med enakimi (pravna država, gospodarska učinkovitost, zaščitna prostorska zakonodaja, prometno omrežje z razvitimi logističnimi središči kot žarišči vzdržnega regionalnega in lokalnega razvoja itd.).

4.1. Značilnosti poselitve in razporeditev naselij

Z dolgoročnim planom (1986–2000) je bila ponovno potrjena politika policentrično zasnovanega poselitvenega razvoja, ki pomeni prizadevanje za smotrno razmeščanje prebivalcev, dejavnosti, funkcij in infrastrukture. Razvojna politika, ki naj bi se uresničevala s podporo ukrepov, smernic ali priporočil na področju poselitve, je ostala nedorečena. Načelo policentričnega poselitvenega razvoja se je različno razumelo. Zaradi gospodarske, finančne in pravne moči tedanjih občin se je policentrizem izvajal predvsem na komunalni (občinski) ravni. Tudi značilna razpredenost slovenskega omrežja naselij, ki je ena glavnih značilnosti slovenske poselitve, je bila pomemben vzrok za neuspeh policentrizma. Povprečen slovenski državljani si želi živeti v enodružinski hiši z vrtom ob robu majhne vasi ali majhnega mesta. Te večinske želje se v prostoru kažejo kot razpršena poselitev in razpršena gradnja. V obmestnih naseljih in na drugih območjih, ki mejijo na večja mesta, se bodo naselja zaradi gradnje stanovanjskih hiš in iskanja lokacij za proizvodnjo in obrt še naprej širila.

Uveljavljajo se tudi prostorski procesi, kot so suburbanizacija, večanje prostorske razpršenosti ter spreminjanje tipoloških in okoljskih značilnosti naselij. Suburbanizirana naselja so na novo nastala naselja individualnih stanovanjskih hiš nekmečkega prebivalstva v bližini mestnih središč ali pa so močno preobražene nekdanje vasi. Gre za naselja, ki so neodvisna od okoliških kmetijskih zemljišč, v njih

živi nekmečko prebivalstvo, imajo predvsem bivalno in oskrbno vlogo, delovna mesta pa so v bližnjem središču. Suburbanizirana naselja najdemo v okolici vseh večjih mest v Sloveniji, pa tudi nekdanje vasi v ožjem gravitacijskem območju pomembnejših središč so skoraj povsem suburbanizirane. Na suburbaniziranih območjih je gostota 279 prebivalcev na km², kar je skoraj trikratno slovensko povprečje. Najvišjo gostoto, ki je primerljiva tudi z zgostitvenimi območji Zahodne Evrope (nad 500 preb./km²), pa imajo suburbanizirana območja v zaledju Izole, Jesenic, Lendave, Ljubljane, Pirana, Radelj, Raven na Koroškem, Tržiča in Maribora. Nad 350 preb./km² je na suburbaniziranih območjih ob Brežicah, Dravogradu, Kranju, Celju, Lendavi, Novi Gorici in Vrhniki.

Za ta območja so kljub visoki gostoti poseljenosti značilne praviloma potratna raba prostora ter vse prevečkrat nerazumno velike enodružinske hiše, ki so glede na število stanovalcev, funkcionalnost, prometno dostopnost, infrastrukturno opremljanje, vplive na okolje in energetsko rabo neracionalne, slabo izkoriščene in pomanjkljivo opremljene. Poleg tega je na teh območjih tudi veliko nezakonitih in napol zakonitih tako imenovanih črnih gradenj.

Številne črne gradnje ne pomenijo le protipravnega prisvajanja pravic, ponekod pa celo zemljišč v prostoru, temveč tudi izogibanje plačila predpisanih obveznosti, ki so jih s tem črnodritelji prevalili na zakonite graditelje.

Tabela: Rast urbanizacije na treh najpomembnejših urbanih območjih v Sloveniji

Urbana aglomeracija	Tip območja	Površina /km ²	Gostota preb./km ²	Št. delovnih mest/1000 prebivalcev	% preb.	% del. mest	Štev. naselij	% površine urbane aglom.
Ljubljana	mesta	246,4	1484,5	603,9	75	87	5	38 %
	suburb.	113,0	222,3	294,0	16	9	112	18 %
	drugo	281,9	112,7	204,7	10	4	148	44 %
	skupaj	641,3	481,4	516,2				
Maribor	mesta	61,5	2073,6	570,4	59	82	3	11 %
	suburb.	370,5	255,4	225,7	16	9	44	66 %
	drugo	131,4	146,7	146,7	25	9	115	23 %
	skupaj	563,4	382,3	409,7				
Obalna mesta	mesta	12,4	3433,2	554,6	61	79	4	10 %
(Koper, Izola,	suburb.	43,6	309,5	272,2	28	17	16	37 %
Piran)	drugo	62,3	173,1	148,3	11	4	21	53 %
	skupaj	118,3	587,1	432,0				

VIR: Ravbar, M., Zasnova poselitve v Sloveniji, Inštitut za geografijo, Ljubljana 1995

Hkrati so še posebej z nedovoljenimi gradnjami v najprivlačnejšem prostoru (npr. na obali in zavarovanih naravnih območjih) pridobili veliko protipravno premoženjsko korist in se izognili upravnemu in inšpekcijskemu nadzoru nad tehnično pravilnostjo in varnostjo gradnje.

Razpršena graditev vključno s črnograditeljstvom je v Sloveniji zavzela takšne razsežnosti in značilnosti, da resno ogroža razvojne možnosti za vzdržno prihodnjo rabo prostora, nesorazmerno obremenjuje okolje, marsikdaj pa ogroža zalogo pitne vode.

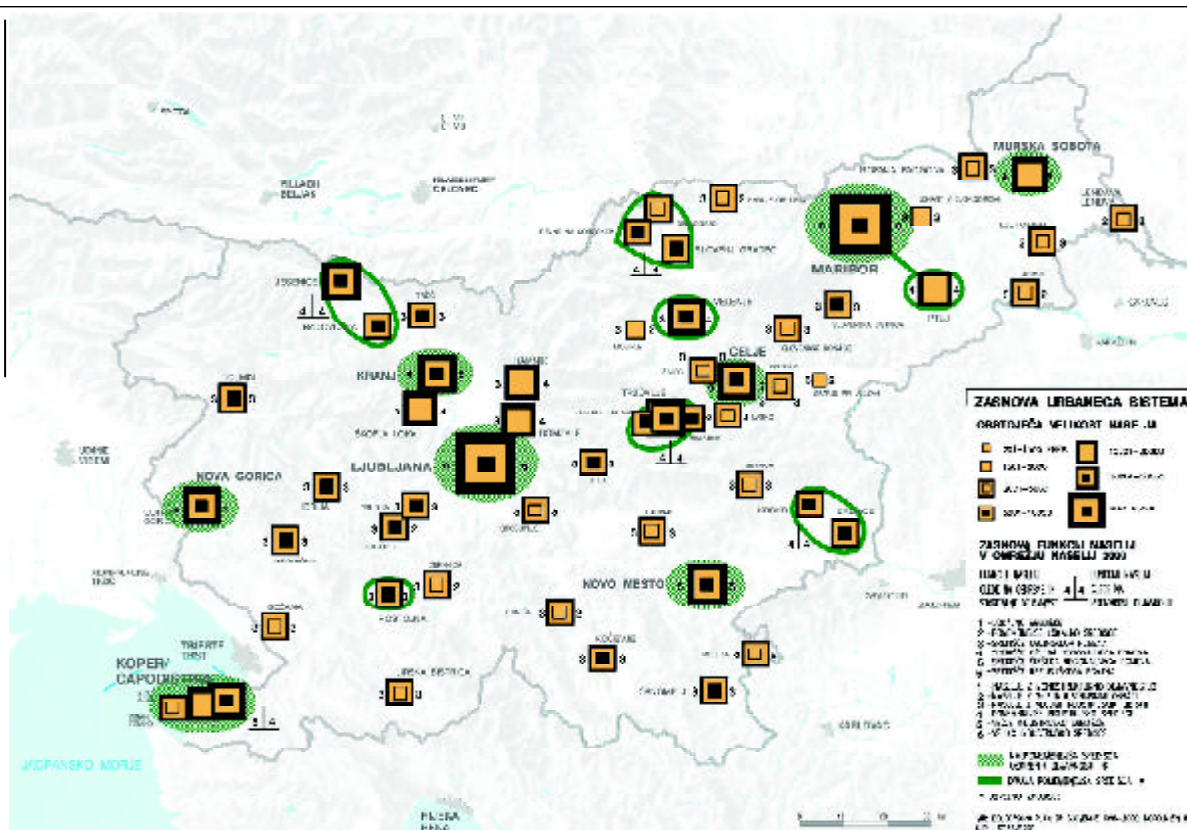
Mestne strukture se bodo zaradi širjenja obmestij ter povezovanja in delitve funkcij, pospešeno oblikovale v mestne regije. Zaradi prostorskega razraščanja mest in množenja njihovih dejavnosti se sosednja mesta postopoma združujejo. V Sloveniji nastajajo somestja ali aglomeracije v okolici Ljubljane (predvsem v smeri proti Domžalam in Kamniku, Vrhniki, pa tudi proti Škofji Loki in proti Grosuplju), ob obali (Koper - Piran - Izola), na Koroškem (Ravne - Prevalje), v Savinjski regiji in okolici Nove Gorice, na Dravskem in Krško-brežiškem polju.

Mesta in druga urbana naselja so tudi zaposlitvena središča. Večina delovnih mest je v 500 naseljih (8,5 % naselij), v katerih dela 94 % vseh zaposlenih. Največje zaposlitveno središče je Ljubljana, v kateri dela kar 22 % vseh zaposlenih v Sloveniji. Takšna razporeditev delovnih mest je vzrok za visok delež vsakodnevnih delovnih migracij. Kar 58 % zaposlenih hodi vsakodnevno na delo v drugo naselje.

Koncentracija oziroma razpršenost se kažeta tudi v razmestitvi dejavnosti v omrežju naselij. V urbanih in pretežno urbanih naseljih je registriranih 55 % vseh dejavnosti. Druga polovica vseh dejavnosti je razpršena v 98 % vseh naselij. Glede na vrsto dejavnosti so v urbanih naseljih predvsem te dejavnosti: dijaški domovi, izobraževalne dejavnosti, trgovina, še posebej specializirana, poslovne storitve, turistične in prometne organizacije, posredništvo, lekarne, policija in upravne enote. V teh naseljih je tudi več kot polovica vseh zdravstvenih dejavnosti, gradbeništva, servisov, storitvenih, kulturnih in prometnih dejavnosti, javne in državne uprave, predelovalnih dejavnosti, bencinskih črpalk, gostinstva in vrtcev. *Vprašanja neuravnotežene prostorske razmestitve gospodarskih, storitvenih in drugih dejavnosti se*

med drugim kažejo v slabši dostopnosti posameznih območij in naselij ter v obsežnih vsakodnevnih migracijah. Slaba dostopnost do storitev višje ravni je še posebej značilna za obmejna območja.

Pri tem je treba ugotoviti, da so velike razlike glede prostorskih vidikov tudi med regijami. Če pri slovenskih mestih poleg oskrbnih funkcij upoštevamo še zaposlitvene razmere, kazalce gospodarske moči (BDP/prebivalca), gostoto infrastrukturne opremljenosti ter izobrazbeno raven prebivalstva, ugotovimo, da ima za slovenske razmere nadpovprečne razvojne potencialne le Ljubljana. Nadpovprečno razvita regionalna središča so še obalna mesta, Nova Gorica, Celje, Maribor, Velenje, Kranj, Postojna, deloma Novo mesto ter Domžale, Kamnik in Škofja Loka, ki pa praktično že spadajo v ljubljansko urbano aglomeracijo. Zanje je značilna mešanica ugodne gospodarske in kvalifikacijske strukture prebivalstva nasproti nezadovoljivi infrastrukturni opremljenosti ali obratno. Značilna je slaba medsebojna prometna povezanost. Prav tako se kažejo precejšnje razlike v onesnaženosti okolja. V pozitivne smislu izstopajo Jugovzhodna, Goriška in Notranjsko-kraška regija, medtem ko sta najbolj onesnaženi Savinjska in Zasavska regija, kar je predvsem posledica intenzivnega delovanja primarnih dejavnosti v preteklih desetletjih. Poselitev Slovenije poleg že opisanih označuje še vprašanje koridorskega razvoja, na katero je treba posebej opozoriti. V Sloveniji sta opazni dolgoročna težnja po preseljevanju ljudi s hribovitih na nižinska območja in težnja po opuščanju kmetijske dejavnosti. Prebivalstvo nadpovprečno narašča samo v naseljih, ki so razmeščena v koridorju ob slovenskem avtocestnem križu. Več kot polovica prebivalstva živi na suburbaniziranih območjih, ki pretežno ležijo ob najpomembnejših cestah. Tu so individualni graditelji dosegli nizke gradbene stroške s poceni parcelo in obdržali stik z naravo. Hkrati so se izognili stroškom infrastrukturnega opremljanja. V zadnjem času se v obmestja priseljuje tudi mestno prebivalstvo, ki beži iz ekološko vprašljivih in prometno prenasanih mestnih okolij. *Vzroki za to so pomanjkljivo izvajanje zakonodaje, togost urbanističnih dokumentov, pomanjkanje infrastrukturno urejenih zazidljivih površin, odsotnost trga nepremičnin in nedorečena zemljiška politika.*

Prikaz obstoječega omrežja mest in drugih naselij

(VIR: Dolgoročni plan SRS za obdobje 1986–2000, dopolnjen 1989, Uradni list SRS, št. 1/86, 41/87, 12/89, Uradni list SRS, št. 36/90)

Poglavitna izhodišča za nadaljnji prostorski razvoj in urejanje prostora so:

- politika policentrično zasnovanega prostorskega razvoja se je izvajala predvsem na ravni občin,
- poselitvene strukture v Sloveniji se kažejo predvsem kot razpršena poselitev in razpršena gradnja,
- suburbanizacija je eden najobsežnejših procesov v prostoru,
- na suburbaniziranih območjih je gostota prebivalstva tudi nad 500 prebivalcev/km²,
- v Sloveniji nastajajo somestja ali aglomeracije v okolici večjih urbanih središč,
- v urbanih središčih dela pretežni del vseh zaposlenih v Sloveniji, prav tako je tu registrirana več kot polovica vseh dejavnosti,
- poleg Ljubljane so nadpovprečno razvita regionalna središča še obalna mesta, Nova Gorica, Celje, Maribor, Velenje, Kranj, Postojna in Novo mesto,
- nadpovprečno se razvijajo samo naselja, razmeščena v koridorju ob slovenskem avtocestnem križu,
- življenje v enodružinski hiši z vrtom je večinska želja slovenskih državljanov,

- številne nezakonite (črne) gradnje ne pomenijo le protipravnega prisvajanja pravic, temveč tudi izogibanje plačila predpisanih obveznosti.

4.2. Glavna vprašanja urbanega okolja

Mesta in druga urbana naselja so v Sloveniji temeljni produktiven okvir gospodarskega in družbenega razvoja, ob katerem se zastavljajo tudi številna vprašanja. V strukturi urbanega omrežja ni ustrezno velikih središč, ki bi omogočala optimalen gospodarski razvoj in večjo gostoto javne infrastrukture. Mnoga mesta so funkcijsko enostransko razvita. Hkrati so velik porabnik prostora (pozidava), energije in surovin ter povzročitelj številnih trdnih, tekočih in plinastih emisij, ki obremenjujejo urbano okolje (zlasti vode in zraka) in zmanjšujejo njegove samočistilne sposobnosti. V organiziran odvoz odpadkov je vključen nizek delež prebivalstva, kar velja tudi za odvod in posebej za čiščenje odpadne vode. Pri oskrbi s pitno vodo vzbuja skrb predvsem njena kakovost. Gradnja, obnova ter vzdrževanje infrastrukturnih objektov in naprav pa so večinoma še nezadostni.

Tabela: Povprečno število osebnih avtomobilov na 1000 prebivalcev

Mesto	Število osebnih avtomobilov na 1000 prebivalcev
Ljubljana	416
Maribor	337
Koper	443
Slovenija	418

VIR: Statistični letopis 2000, SURS

Med pomembnimi vprašanji urbanih območij se pojavlja tudi obremenjenost s hrupom. Povzročajo ga predvsem promet in proizvodne dejavnosti. Razvoj manj hrupnih prometnih sredstev, omejevanje hitrosti vožnje in gostote prometa (npr. ponoči), gradnja novih cest, odmaknjenih od bivališč, namestitvev protihrupne zaščite na hrupne objekte (ceste, železnice, industrija) ugodno vplivajo na zmanjševanje povprečne obremenitve s hrupom. Težave se kažejo v starih prevoznih sredstvih na starih cestah, speljanih praviloma skozi naselja, ter povečanem osebnem in tovornem prometu.

Težava večjih urbanih območij je tudi povečanje varnostne problematike (kaznivih dejanj, prometnih nesreč, kršitev javnega reda idr.) glede na število tovrstnih pojavov na neubranih območjih.

Razvoj številnih urbanih naselij je bolj ali manj spontan, saj je obstoječa prostorska dokumentacija bolj ali manj zastarela. *Le redko se občine in s tem mestna oziroma druga urbana naselja odločajo za korenito prenovo prostorskih dokumentov in njihovo realno povezavo z urbanim upravljanjem. V nekaterih naseljih so tako nastala in še nastajajo obsežna degradirana območja (rudarska, industrijska, manj vredna stanovanjska, ...).* Gre za vprašanja nestrukturiranega razvoja naselij, neracionalne porabe obstoječih gradbenih in prometnih površin ter parcialno zasnovanih urbanističnih načrtov za posamezne mestne predele, prav tako pa za zaostrovanje in povečanje varnostne problematike.

V novejšem času je posebna skrb posvečena prav degradiranim urbanim območjem, ki v sodobnih razvojnih procesih pomenijo eno od možnosti za preureditev industrijskih in drugih mest. Danes so še vedno pomembna vprašanja prenove naselbinskih jeder. Poleg njih so se pokazala tudi vprašanja razvoja predmestij in ponovne uporabe sivih con znotraj strnjenih aglomeracij. Prenovo naselbinskih jeder je v prihodnje treba povezati z

Tabela: Degradirana urbana območja

	Delež degradiranih urbanih območij v odstotkih (glede na celotno mestno površino)
Kidričevo	48,6
Zagorje ob Savi	37
Izola	24,8
Celje	18,2
Maribor	14,2
Ljubljana	10,6
Novo mesto	2,5
Koper	2,2
Hrastnik	30,8
Velenje	23,9
Domžale	1,2
Slovenija	13,7

VIR: Koželj J., Degradirana urbana območja, MOP, URSP, 1997

razvojem naselja kot celote, kot nalogo revitalizacije in rehabilitacije območja. Pridobivanje novih stanovanjskih površin je možen dodaten, ne pa nujen učinek in razlog za prenovo. Dosedanje izkušnje kažejo, da je bila izvedba prenove in hkratnega varstva stavbne dediščine dovolj uspešna kljub nekaterim metodološkim in izvedbenim težavam. Tako je prenova stekla v več slovenskih mestih (Tržič, Radovljica, Škofja Loka, ...).

S primerno vlogo slovenskih mest in drugih naselij bo v Sloveniji možno zagotavljati učinkovito vzdržno naravnano urbano omrežje tudi s socialnega in gospodarskega vidika. Ljudje bodo tako lahko živeli na krajijsko kakovostnih širših regionalnih območjih, pa vendar v obliki gostejše poselitve v obstoječih mestih in urbanih središčih, ki so opredeljena na podlagi policentričnega prostorskega razvoja.

Tako bo mogoče zagotavljati čim enakovrednejšo dostopnost do storitev za vse prebivalce, pa tudi gradnjo okolju prijazne infrastrukture, prenovo urbanih jeder, reurbanizacijo in revitalizacijo novejših stanovanjskih sosesk, industrijskih con in drugih degradiranih območij, kakovostne zelene površine, dostopnost do območij za prosti čas in rekreacijo ter varovanje naravnih in kulturnih dobrin. Med pomembnimi usmeritvami so tudi zmanjševanje uporabe osebnih avtomobilov in vzpostavljanje ali prenova javnega potniškega prometa.

Tabela: Razrez sredstev za pridobivanje neprofitnih in socialnih stanovanj

Vrsta stanovanj	Posojila Stanovanjskega sklada RS	Lastna sredstva občinskih proračunov in stanov. skladov	Lastna sredstva neprofitnih stanovanjskih organizacij
neprofitna	60 %	0 %	40 %
socialna	70 %	30 %	0 %

VIR: Nacionalni stanovanjski program, predlog za drugo obravnavo, Ljubljana 1999

4.3. Stanovanjska problematika

Po popisu leta 1991 je imela Slovenija skupaj 640.195 gospodinjstev in 652.422 stanovanj. Iz teh podatkov bi lahko sklepali, da v Sloveniji ni stanovanjskega primanjkljaja, vendar je dejansko stanje drugačno. Od evidentiranih stanovanj je vsaj dobrih 60.000 stanovanj neustreznih, saj nimajo niti osnovne sanitarne opreme, 27.000 enot pa sploh ni namenjenih stanovanjski rabi (sekundarna stanovanja oziroma počitniške hišice, stanovanja v poslovni rabi). *Stanovanjski primanjkljaj v Sloveniji torej obstaja. Še zlasti je izrazit v mestih, kjer povpraševanje po prostih stanovanjih daleč presega ponudbo.* Posledice so zato tudi visoke cene stanovanj in profitnih najemnin ter dolgi seznami prosilcev in s tem povezane čakalne dobe za dodelitev socialnih in neprofitnih stanovanj v najem. Slovenija je ugodno priložnost za zagotovitev ustrezno velikega števila najemniških stanovanj zamudila. Zlasti privatizacija občinskih stanovanj je za dlje časa omejila možnosti razreševanja stanovanjskih vprašanj družin s slabšimi gmotnimi razmerami. Ustvarjanje novega sistema bo dolgotrajno in drago (ob sedanjih predpostavkah).

V zvezi z vprašanjem kakovosti bivalnega okolja je treba opozoriti tudi na gradbeno-tehnično kakovost zgrajenih stanovanj in stanovanjskih stavb (starejših in novejših), saj sta vprašanji neločljivo povezani. Samo skupaj namreč lahko tehnično pravilna gradbena zasnova ter uporaba kakovostnih in trajnih gradbenih izdelkov in tehnologij zagotovita trajnost stanovanj in stanovanjskih hiš, njihovo gospodarno vzdrževanje in ne nazadnje tudi ohranjanje urejene in estetske zunanje podobe zgradb in sosesk. V preteklosti je s tega vidika nastalo dovolj slabih, pa tudi dovolj zglednih primerov, da bi bilo treba izkušnje upoštevati. Eden od vzrokov za današnjo stanovanjsko in infrastrukturno problematiko je bil odprava stanovanjskih prispevkov iz dohodka in čistega

dohodka v letu 1991, ne da bi bili sočasno zagotovljeni nadomestni sistemski viri za stanovanjsko področje. Nov sistem stanovanjskega varčevanja, kreditiranja in zemljiške politike se šele vzpostavlja. *Potencialni kupci stanovanj so večinoma prepuščeni sami sebi in neorganiziranemu trgu nepremičnin, kar ima lahko poleg dolgoročnih posledic za demografski razvoj tudi posledice za arhitekturo mest in videz kulturne krajine. Posledice so vidne tudi v pospešenem razraščanju razpršene gradnje in nezakoniti gradnji objektov.*

Razsežnost stanovanjske problematike ponazarja podatek, da smo v prejšnjem sistemu zgradili več kot 10.000 stanovanj letno, v letu 1981 celo več kot 14.000, zdaj pa okrog 6.000 stanovanj, od tega večino (približno 5.000) z individualno gradnjo. Ob tem se zastavljata še vprašanje socialnih in neprofitnih stanovanj v mestih ter vprašanje individualne stanovanjske gradnje. Po ocenah občin je trenutno v Sloveniji povpraševanje po najemu okrog 6.900 socialnih in 4.000 neprofitnih stanovanj, kar pomeni, da so čakalne dobe za najem socialnega in tudi neprofitnega stanovanja razmeroma dolge. Zato sta potrebni učinkovita normativna in materialna (sistemska) spodbuda in pomoč države in občin.

Temeljne značilnosti stanovanjske problematike, ki vplivajo na odločanje o nadaljnjem razvoju omrežja mest in drugih naselij ter območij razpršene gradnje, so:

- *povpraševanje po prostih stanovanjih daleč presega ponudbo, zlasti v mestih,*
- *v Sloveniji močno primanjkuje socialnih in neprofitnih stanovanj,*
- *pritiski individualne gradnje za reševanje stanovanjskega vprašanja so veliki,*
- *nov sistem stanovanjskega varčevanja, kreditiranja in zemljiške politike se šele vzpostavlja.*

Prestrukturiranje podeželskega prostora

5.1. Oblike poselitve na podeželju

Na podeželju se v sedanjem času oblikuje več različnih tipov poselitve, ki so izraz načina življenja in značilnosti slovenskih krajin. Na eni strani so se razvila območja zgostitve prebivalstva in zgoščevanja gospodarskih dejavnosti v zaledju mest s težiščem po hkratni (mešani) porabi stanovanjskih, storitvenih, proizvodnih, rekreacijskih in drugih površin, kar z drugimi besedami pomeni tudi povečevanje porabe kmetijskih površin ter obremenitev krajine. Prebivalstvo na njih živi na način, ki postaja enak mestnemu. Na drugih območjih se pojavljata dekoncentracija (tudi kot posledica deagrarizacije) prebivalstva in razkroj klasičnih ekonomskih gibal kmetijske krajine, kar se v prostoru kaže kot propad kulturne krajine. Del prebivalstva še vedno živi na klasičen kmečki način.

Vezi med naravo in človekom so še tesne, zato je v podeželskem prostoru kulturna krajina pretežno še ohranjena. Žal ugotavljamo, da je velik del podeželja razvojno omejen in zaradi negativnih družbenogospodarskih procesov celo stagnira. Priča smo praznjenju odročnih podeželskih, posebej še višinskih območij. Najbolj kritične razmere na slovenskem podeželju so na obmejnih območjih ob hrvaško-slovenski meji, saj je novonastala meja marsikje skoraj ogrozila nadaljnjo poselitev in življenje. Rešitev ali pa vsaj ublažitev težav lahko prinese le povezovanje obmejnih območij, ki bo z odpiranjem meje zadostilo vsem potrebam v življenju obmejnega prebivalstva in izkoriščalo prednosti življenja ob meji. Po stopnji odzivnosti, po obliki pojavov in po vrsti potrebnih razvojnih ukrepov lahko razdelimo slovensko podeželje v pet skupin (podobno kot v Evropski uniji):

1. Podeželska območja v bližini gosto urbaniziranih krajev ležijo v bližini velikih mest, v različnih razdaljah odvisno od zmogljivosti primestnih prometnih sistemov, pri čemer izkoriščajo liberalnejšo lokacijsko politiko na podeželju, kakovostne značilnosti naravnega okolja ter blaginjo bližnjega mesta. Kmetijstvo je intenzivno, hkrati pa sta značilni velika rast prebivalstva in urbanizacija. Večinoma so že tako urbanizirana in infrastrukturo opremljena, da težko še vedno govorimo o njihovi podeželski naravi. Prav tako se pojavljajo vprašanja onesnaženja vode in zemlje, kar vse ogroža tipično podeželsko funkcijo. Prostorsko planiranje ima v teh primerih zelo

pomembno vlogo, saj mora zagotoviti ravnotežje med urbaniziranim in odprtim prostorom. Osredotočiti se mora na boljši nadzor nad rabo zemljišč, vzpostavitev dinamičnega urbanističnega načrtovanja, ki je sposobno spremljati nenehne razvojne spremembe, na nadzor nad posegi v krajinski prostor in nadzor nad vplivi cest na okolje.

2. Podeželska turistična območja, med katera štejemo predvsem obmorska ali hribovita območja, so dobro opremljena s turistično infrastrukturo, povzročajo izseljevanje mladih ljudi ter pogosto rušijo obstoječi kmetijski proizvodni sistem in tradicionalno poselitveno strukturo. Pretirana rast turističnih zmogljivosti vodi pogosto do lokalne prenaseljenosti in preobremenjenosti okolja ob sočasnem praznjenju obrobja. Posebna naloga prostorskih načrtovalcev je varstvo naravnih vrednot in kulturne dediščine ter izboljšanje poteka prometnih tokov, posebno v turistični sezoni, ter hkrati prenos turistične, s krajino združljive ponudbe. Obstoječa naselja so s svojo arhitekturo in kakovostnim ambientom pomemben del turistične ponudbe.

3. Podeželska območja z mešanimi dejavnostmi ostajajo odvisna od kmetijske dejavnosti, vendar je v njih že prisoten delež dopolnilnih dejavnosti, kot so: turizem, industrija in druge storitve. Kljub temu so do danes zadržala razmeroma visok delež kmečkega prebivalstva ob obstoječi zemljiško-posestni strukturi. Zemljepisno ležijo med razvitimi obmestnimi območji in težko dostopnimi podeželskimi kraji. Glede na težnje v prostoru so večinoma le prehodna faza v gospodarskem razvoju podeželskih območij. Zato bo treba iskati nove prijeme, ki bodo pripomogli k oblikovanju gospodarsko trdnih zasebnih kmetij, pa naj bo to z združevanjem zemlje posameznih kmetij ali s povečevanjem kmetijskoproizvodnih enot z dokupom ali z najemanjem obdelovalne zemlje.

4. Pretežno kmetijska podeželska območja, na katerih je kmetijstvo še vedno primarna dejavnost, druge dejavnosti pa niso raznolike. Delimo jih na dve podskupini, in sicer območja, na katerih je kmetijstvo visoko razvito in pogosto povezano z učinkovitim trženjskim pristopom, ter območja, na katerih ostaja kmetijstvo bolj tradicionalno in gospodarsko neučinkovito zaradi nizke storilnosti in so kljub redki naseljenosti kmetijsko prenaseljena.

5. Težko dostopna podeželska območja obsegajo nekatera gričevnata in gorata območja, prevladujejo pretežno gozd in kmetijska zemljišča ter redka, razpršena poselitve. V mnogih območjih tega tipa imamo opraviti z upadanjem ali celo popolno depopulacijo. Ta območja ne morejo izoblikovati urbanega ravnotežja brez posega države za pomoč pri izkoriščanju primerjalnih prednosti ali potencialov območja (npr.: turizem, domača obrt, biohrana...).

V skladu z navedenim lahko ugotovimo, da je na podeželju kmetijstvo še vedno tisti dejavnik, ki oblikuje krajino in tudi naselja. Ta so po videzu še kmečka, čeprav nekatera že močno preoblikovana, kar je izraz funkcijskih in vsebinskih sprememb razvoja podeželja. Število kmetij v Sloveniji je med 15.500 in 142.114. Delež čistih kmetij je okoli 19 %. Več kot 64 % kmetij je na območjih s težjimi pridelovalnimi razmerami. Kmetijstvo je kljub temu še vedno najpomembnejši dejavnik pri oblikovanju krajine pri nas in je v preteklosti skupaj s poselitvijo ustvarilo največji delež kulturnih krajin. V preteklosti je kmetijstvo zasedalo največji del državnega ozemlja, danes je v tem pogledu na prvem mestu gozdarstvo.

Veliko naselij ima zato danes dva dela, staro vaško jedro, ki običajno propada, in novi del, ki se bolj ločujeta, kakor dopolnjujeta, še pogostejši pa je primer dograjevanja naselja z novimi stanovanjskimi hišami, ki niti po položaju, tlorisni zasnovi in obliki niso prilagojene starejšim, obstoječim. Tudi ceste so v novih delih naselij zasnovane drugače; so širše in prilagojene drugim oblikam prometa. Spreminjata se tudi namembnost objektov in izraba zemljišč. Brez učinkovitih in celostnih prostorskih ukrepov se razmere ne bodo izboljšale.

Poudarimo lahko naslednje značilnosti podeželja in njegovih oblik poselitve:

- kulturna krajina je pretežno še ohranjena,
- kmetijstvo je še vedno dejavnik, ki oblikuje krajino in naselja podeželskega prostora,
- velik del podeželja je razvojno omejen in zaradi negativnih družbenogospodarskih procesov celo stagnira,
- praznjenje odročnih, posebej ševišinskih in obmejnih območij, je pereče razvojno vprašanje,
- nekatera naselja so že močno preoblikovana, kar je izraz funkcijskih in vsebinskih sprememb razvoja podeželja.

5.2. Ekonomsko-socialne spremembe

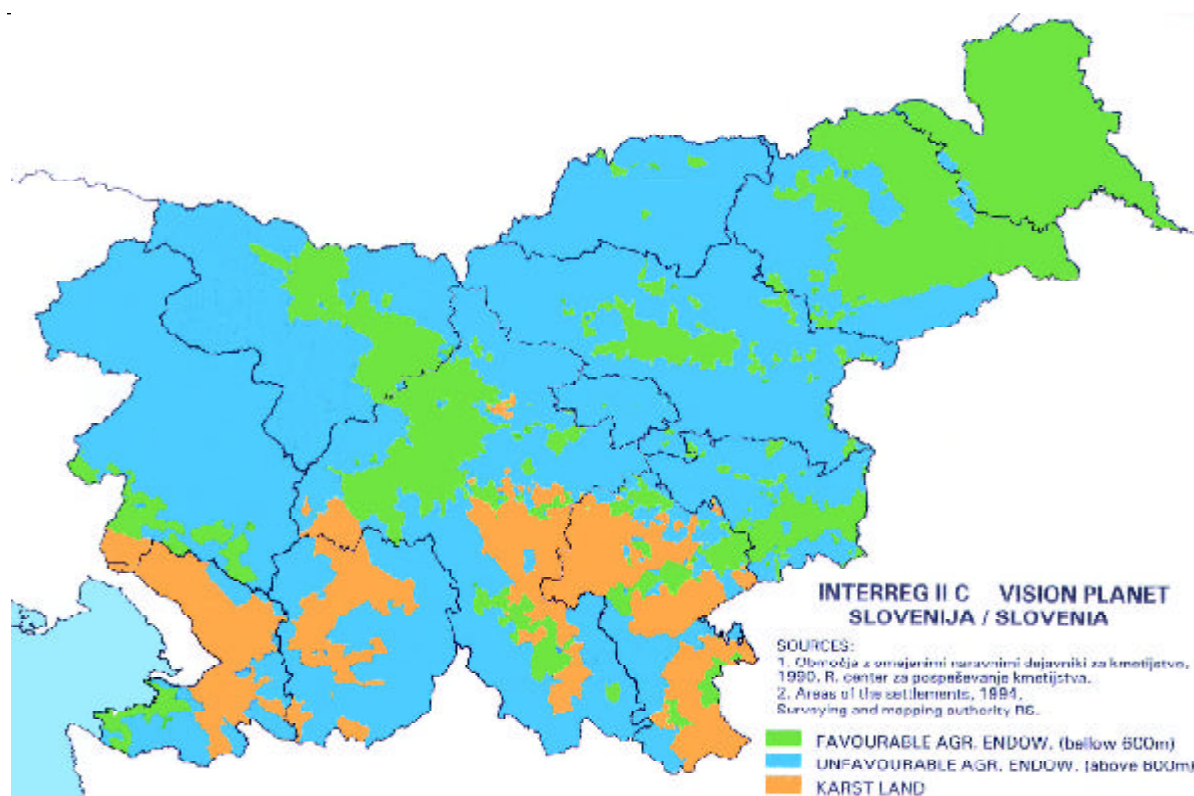
Z zmanjšanjem kmečkega prebivalstva in poslabšanjem demografske strukture se je zmanjšala kmetijska vloga podeželskih naselij. Žal gre pri tem predvsem za zmanjšanje obsega kmetijske dejavnosti, ne pa za njihovo kakovostno spreminjanje. Drobitev posestne strukture, opuščena zemljišča, neizkoriščene lokalne potenciali, vse to govori o prevrednotenju ekonomskega in socialnega temelja podeželskih naselij. Naselja postajajo ekonomsko neodvisna od bližnje okolice in pripadajočega zemljišča, funkcijsko in socialno pa povezana z regionalnimi središči. Iz vaških naselij so se odseljevali predvsem mlajši ljudje, ki so našli zaposlitev v bližnjem mestu, močno pa se je povečal delež dnevnih migrantov in delavsko-kmečkih gospodinjstev. Ob tem je v marsikaterem naselju bivanje postalo pomembnejše od proizvodne (kmetijske) dejavnosti. Z novimi socialnimi skupinami vaščanov so nastala tudi nova socialna razmerja. Nekdanjo teritorialno povezanost vse bolj nadomešča funkcijska.

V sklop ekonomskih sprememb sodi tudi nova vloga podeželskih naselij. Ta je po eni strani posledica višjega osebnega in družbenega standarda ter izboljšane bivalnega okolja, hkrati pa postaja vse očitnejše, da kmetijstvo ni več edina dejavnost, ki na podeželju ustvarja dohodek. Z razmahom oskrbnih in storitvenih dejavnosti so številna podeželska naselja glede opremljenosti postala primerljiva z mestnimi stanovanjskimi soseskami. Poleg tega se v podeželskih naseljih širijo storitvene in proizvodne dejavnosti ter turizem.

Če poleg potrebe po ohranitvi kulturne krajine upoštevamo tudi nujnost take vrste kmetijstva, ki prispeva k vzdržnemu razvoju in ohranjanju vsaj najmanjše gostote poseljenosti, je torej nujno, da obdržimo primerno število delovnih mest. Ta moramo iskati v kmetijstvu, zunaj njega in skupaj s kmetijstvom. To je gotovo tudi ključno vprašanje slovenskega podeželja, posebno še v današnjih gospodarskih razmerah.

5.3. Kmetijstvo in preobrazba podeželja

Slovenija je večidel gorata in kraška dežela z manj ugodnimi pogoji za kmetovanje. Razprostranjenost kmetijskih zemljišč je v vertikalnem smislu zelo velika, saj segajo do nadmorske višine 1000 m. V Sloveniji je 785.000 ha ali 39 % kmetijskih zemljišč, od tega je čez 60 % kmetijskih zemljišč v hribovitem svetu nad 600 m nadmorske višine.

Območja z omejenimi dejavniki za kmetijstvo

(VIR: Republiški center za pospeševanje kmetijstva, 1994)

Razmerje med kmetijskimi in gozdnimi zemljišči se v različnih regijah Slovenije precej razlikuje. V Prekmurju je ta delež približno 1 : 5 v korist njivskim površinam, na Kočevskem pa 1 : 10 v korist gozdu. Sklenjenost kmetijskih zemljišč je opazna samo v ravninskih predelih in nekaterih vinorodnih okoliših, na višjih nadmorskih višinah in v strminah se kmetijske površine prepletajo z gozdnimi. Poleg tega prevladuje mala posestna struktura, ki znaša povprečno 5,9 ha (skupaj z gozdom), medtem ko je velikost kmetijskih zemljišč na kmetijah povprečno 3,2 ha. Poleg tega prevladuje visoka starostna struktura, kmetije pa so pogosto brez naslednikov.

Kar 72 % kmetijskih zemljišč je na območjih z omejitvenimi dejavniki za kmetijstvo (gričevnato, hribovito, gorsko, višinsko, kraško in drugo), v nižinah je le 28 % kmetijskih zemljišč. Poljedelske kulture so vezane predvsem na ravnine, doline, uravnave, kraška polja. Travinje prevladujejo na podnebno in reliefno manj ugodnih območjih, kjer prevladuje živinoreja. Razmerje kaže na prevladujoče travinje – 60 %, 31 % njivskega sveta in 8 % trajnih nasadov.

Zemljiška razdrobljenost je največja na območjih hitre urbanizacije (Ljubljanska kotlina, Spodnja

Savinjska dolina, Maribor, Nova Gorica, Kranj) in na tradicionalnih kmetijskih območjih (Goričko in Dolinsko v Prekmurju, Brkini, Vipavska dolina, Goriška brda, Koprška brda, Bela krajina, Kras). Povprečno večje parcele so povsod tam, kjer so za kmetijstvo manj ugodne razmere (Alpe, Pohorje, Kozjak, Škofjeloško, Cerkljansko, Rovtarsko hribovje, visoke kraške planote).

Pomen kmetijstva se že od leta 1960 zmanjšuje, kar je razvidno tudi iz zmanjševanja števila kmečkih gospodarstev ob popisih glede na vir dohodka, vendar je še vedno večji, kot je povprečje v EU. *Medtem ko je kmetijstvo imelo v preteklosti predvsem ekonomsko vlogo, ima danes še drugačno (razvojno, prostorsko, naravovarstveno). Na nekaterih območjih bodo prav posredni učinki kmetijstva postali pomembnejši kot njegova prehrabna vloga.*

Sedanje stanje iz primerjave z državami Evropske unije kaže, da se utegne slovensko kmetijstvo zaradi konkurence nizkih cen z evropskega trga in ob odsotnosti sedanje zaščite ter subvencioniranja močno prestrukturirati. Razvoj kmetijstva je v Sloveniji pripeljal do velike neuravnoteženosti izdelkov (presežki piščančjega mesa, veliko pomanjkanje žit itd.) in do kmetijstva,

Tabela: Spreminjanje zemljiških kategorij v Sloveniji

Zemljiška kategorija	Leto 1953 v 000 ha	%	Leto 1990 v 000 ha	%
Njive in vrtovi	358,4	17,7	247,0	12,2
Vinogradi	14,8	0,7	36,2	1,8
Sadovnjaki	31,4	1,5	21,5	1,1
Travniki	347,9	17,2	347,7	17,2
Pašniki	302,1	14,9	211,5	10,4
Gozdovi	861,0	42,5	1024,5	50,6
Nerodovitno	112,2	5,4	134,5	6,6
Skupaj	2027,2	100,0	2025,4	100,0

VIR: Prostorski in regionalni razvoj Slovenije v kontekstu evropskih integracij, Inštitut za geografijo, Urbanistični inštitut, 1997

neusklajenega z naravo in njenimi zakonitostmi (velike prašičje farme, nesmotna raba pesticidov in gnojil). Težava so predvsem specializirani poljedelski obrati in specializirane živinorejske farme (nekdanja družbena last).

Kmetijstvo se bo zaradi navedenih vzrokov moralo prestrukturirati, kar lahko pomeni propad okoli 42.000 malih kmetij. Z vidika ekonomske logike je to povsem normalno, s prostorskega vidika pa lahko pomeni katastrofo, ki bo imela za posledico porušitev raznolike in pestre strukture slovenskega podeželja, uničenje slikovitosti kulturne krajine ter ekološke raznovrstnosti in ravno težja. Na prestrukturiranje slovenskega podeželja bodo v prihodnje močno vplivala tudi neposredna plačila na hektar, ki so v skladu s cilji kmetijske politike razvrščena glede na posamezno kulturo in glede na območje, v katerem leži posamezna parcela. Na zavarovanih območjih naravnih vrednot in kulturne dediščine so neposredna plačila na hektar dvakrat višja kot na drugih območjih. So najpomembnejši ekonomski instrument za kmete pri odločanju o načinu obdelave zemljišč in s tem posledično o podobi slovenske krajine. Vprašanja slovenskega kmetijstva pa niso le nedonosna proizvodnja, subvencije in zaščita, temveč tudi socialna vprašanja ostarelega prebivalstva in ekološka vprašanja (vprašanje mešanih kmetij).

Najizrazitejši prostorski procesi prestrukturiranja kmetijstva so:

1. *Zaraščanje kmetijskih zemljišč.* Delež njiv je najbolj nazadoval v alpskem svetu in najmanj na ravninah vzhodne in severovzhodne Slovenije. Tudi nasadov sadnega drevja je v vseh regijah bistveno manj kot v preteklosti, razen na Primorskem, kjer se je njihov obseg povečal. Nasprotno pa so se povečale površine vinogradov.

Največji obseg opuščanja kmetijskih površin je na obmejnih in demografsko ogroženih območjih.

2. *Zmanjševanje kmetijskih zemljišč.* Zmanjšanje kmetijskih zemljišč pričakujemo tam, kjer je njihov delež majhen in je delež gozda že zdaj visok, ter tam, kjer so razvojni pritiski in potrebe po novih zazidljivih površinah večje. Po podatkih MOP je bila v petih letih (1995–99) za 1574 ha najboljših kmetijskih zemljišč odobrena sprememba namembnosti v občinskih planih. Poleg tega pa še 1354 ha tovrstnih površin, za katere resorno ministrstvo ni dalo soglasja k spremembi namembnosti. Spreminjala se je namembnost tudi drugih kmetijskih zemljišč, in sicer v tem obdobju skoraj 490 ha. Spremembe so bile največje v letih 1997 in 1998. Po podatkih agrokarte, izdelane na začetku 1990, je v Sloveniji 142.440 ha ali 16,4 % razpoložljivih kmetijskih zemljišč v različnih fazah zaraščanja.

3. *Posodabljanje kmetijstva.* Gre predvsem za profesionalizacijo kmetij, koncentracijo kmetijskih zemljišč, intenzivacijo rab. Posodobitve (izboljšava lastnosti pridelkov, izboljšanje zemljišč in zemljiške strukture) je pričakovati na območjih z ugodnejšimi razmerami za obdelovanje kmetijske zemlje. Dosedanje posodobitve so bile predvsem osuševanje kmetijskih zemljišč z urejanjem osnovne odvodnje, gradnja zadrževalnikov mokrega ali suhega tipa za urejanje vodnih režimov ali za namakanje, agromelioracija na zemljiščih z neugodnim mikroreliefom ali zarastjo, ki je po potrebi obsegala tudi regulacijo manjših potokov, založno gnojenje ipd. Med posodobitve kmetijskega prostora sodi tudi predstavitev kmetij bližje h kmetijskim zemljiščem, kar pomeni rušenje tradicionalne oblike podeželskih naselij.

4. *Varstvo kmetijskih zemljišč.* Pravna podlaga za varstvo kmetijskih zemljišč je Zakon o kmetijskih zemljiščih iz leta 1996. Kmetijska zemljišča se varujejo normativno v okviru Dolgoročnega in srednjeročnega družbenega plana Republike Slovenije in občinskih planskih aktov. Gre za sistem najboljših kmetijskih zemljišč, ki so trajno namenjena kmetijski rabi, in drugih kmetijskih zemljišč. *Analiza stanja je pokazala, da se letno spremeni namembnost kar 1200 ha zemljišč, ki so trajno namenjena kmetijski proizvodnji. To pomeni, da obstoječ sistem ni učinkovit. Vzrok neučinkovitosti pa je nedvomno prevelik obseg zavarovanja in predvsem sektorska merila vrednotenja.*

Pričakovati je, da se bodo v prihodnje v kmetijstvu prostorske strukture razvijale v tri smeri. Kmetijske površine, ki so za pridelavo najprimernejše, bodo intenzivirane. Na drugi strani bo treba izkoristiti velike prednosti pretežno neonesnaženega okolja, ki jih ta čas Slovenija še ima, in jih izkoristiti za pridelavo zdrave, sonaravno pridelane hrane, izvozno zanimive za evropske in neevropske države. Površine, ki za kmetijstvo ne bodo več zanimive, bo treba nameniti drugim dejavnostim, športu, rekreaciji in turizmu, tako da bi jih bilo možno ponovno nameniti kmetijski dejavnosti, če bi bilo treba.

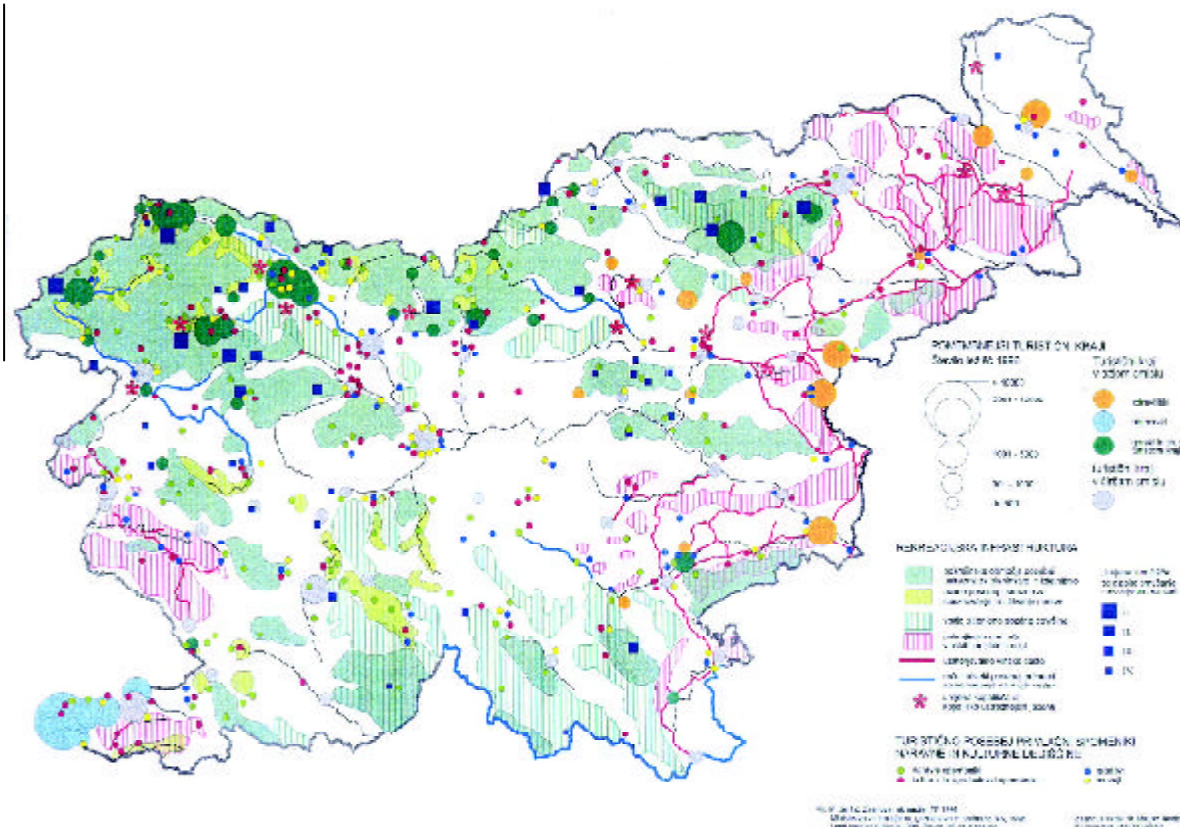
5.4. Razvoj turizma in rekreacije

Delež prostega časa se v odnosu do delovnega časa povečuje. Preživljanje prostega časa postaja vse dejavnejše. Povečuje se zanimanje za ohranitev zdravja, telesnih in duševnih zmogljivosti, intenzivne športnorekreacijske dejavnosti, dejavno doživljanje narave in spoznavanje ter uživanje kulturne dediščine. Pomembno postaja tako individualno kot večnamensko preživljanje prostega časa v naravnem in ustvarjenem okolju. Povečal se je delež prebivalstva, ki se redno ukvarja z organizirano in neorganizirano rekreacijo. Najpogostejša rekreacijska oblika je sprehajanje/hoja, sledijo kolesarjenje, plavanje, planinstvo, pikniki, ogledi naravnih in kulturnih znamenitosti itd. Turistično-rekreacijske dejavnosti se razporejajo po celotnem prostoru in se pogosto povezujejo z območji naravnih in kulturnih vrednot. Pri pristočasnih dejavnostih sta še posebej priljubljena vodni in obvodni prostor.

Krajinska raznolikost Slovenije in njena razmeroma visoka stopnja naravne in kulturne

ohranjenosti, policentrična zasnova naselij in veliko število turistično-rekreacijskih središč omogočajo razvoj pristočasnih dejavnosti praktično na celotnem območju države. Glede na stanje in težnje v prostoru lahko poudarimo naslednje dejavnosti, za katere je značilno povečano zanimanje:

- *Planinstvo in pohodništvo, ki sta najbolj množični dejavnosti ter imata na celotnem ozemlju države razvejano infrastrukturo. Največja gostota planinskih poti je na območju Julijskih in Kamniških/Savinjskih Alp, sledijo predalpski svet in kras notranje Slovenije.*
- *Kolesarjenje je priljubljena in množična dejavnost. Omrežje posebnih kolesarskih stez je nerazvito, izjema je le okolica nekaterih mest in turističnih krajev. Kolesarjenje se navezuje na cestno omrežje, namenjeno motornemu prometu, kar je z vidika varnosti in prijetnosti nezaželeno.*
- *Kopanje je ena najbolj zaželenih pristočasnih dejavnosti v poletnem času. Trenutna ponudba ni zadovoljiva. Možnosti za kopanje v naravnih kopališčih pa so omejene zaradi čezmerne onesnaženosti in neprimerne ureditve obrežnega prostora.*
- *Alpsko smučanje je priljubljena in množična dejavnost. V Sloveniji so razvita številna manjša smučišča, evidentiranih je 46 smučišč. Le pet smučišč je glede na dolžino prog in zanesljivost snežne odeje regionalnega pomena.*
- *Hoja in tek na smučeh postajata vse bolj priljubljeni dejavnosti tako v zaledju mest kot v zaledju pomembnejših gorskih turističnih krajev.*
- *Navtika je privlačna z gospodarskega vidika, hkrati pa problematična zaradi nasprotujočih si interesov na obali. Zanimanje za to dejavnost narašča, še zlasti za gradnjo marin. Trenutno imamo marine v Kopru, Izoli in Portorožu.*
- *Golf, ki je z gospodarskega vidika prav tako privlačna dejavnost, pomeni velike spremembe v prostoru in oviro za razvoj drugih dejavnosti. V Sloveniji postaja vse bolj razširjena dejavnost. Trenutno je zgrajenih več igrišč za golf (Bled, Mokrice, Lipica, Volčji Potok, Ptuj, ...), načrtujejo pa se že nova igrišča.*
- *Tenis je ena izmed najbolj razširjenih pristočasnih dejavnosti v Sloveniji, saj so zunanja in pokrita igrišča zgrajena predvsem za lokalno prebivalstvo, v turizmu pa so ena izmed dopolnilnih ponudb.*
- *Alternativne dejavnosti (gorsko kolesarjenje, raftanje, soteskanje) postajajo relativno množične in komercialne dejavnosti, ki posegajo v naravno ohranjena območja. Med najbolj obiskanimi območji so zgornji del Soče, zgornji del Krke, Savinje, Kolpa ter odseki Save.*

Pomembna turistična središča in območja za rekreacijo

(VIR: FF, Oddelek za geografijo, 1994, MKGP, 1996, Letni pregled turizma, SURS, 1996)

Vključevanje turistične dejavnosti v družbenogospodarski in prostorski razvoj vendarle kaže tudi določene pomanjkljivosti. Slovenska turistična ponudba za zdaj še ni dovolj razpoznavna, zato se pri trženju uporabljajo predvsem naravne in druge prvine, s pomočjo katerih lahko možni kupci zaznajo, da gre za posebno ponudbo, ki jo bodo povezali z imenom Slovenije. Tudi nastanitvene zmogljivosti v večjih turističnih krajih v veliki meri ne ustrezajo novemu, vse bolj individualnemu povpraševanju (oblikovanje storitev in njihovo trženje je še premalo prilagojeno gostu oz. posameznim skupinam). Kakovost storitev še ni zasnovana na filozofiji izpolnjevanja pričakovanj gostov in njihovih želja, in to ne le v gostinstvu, ampak v kraju kot celoti.

Na drugi strani je turistična infrastruktura ugodna, saj so turistična središča dokaj enakomerno porazdeljena po celotnem območju Slovenije in niso ločena od domačega prebivalstva, kar je zelo pomembno za ohranjanje identitete celotnega prostora. Zmanjšujejo se stroški vzdrževanja infrastrukture, majhnost in razpršenost turističnih

krajev pa pozitivno vplivata tudi na ohranjanje okolja. *To pomeni tudi majhno oddaljenost od sedanjih in potencialnih trgov ter enostavno dostopnost, ki pa prometno ni najboljša. Gre predvsem za zaostajanje v povezovanju s sodobnim cestnim omrežjem, omrežjem hitrih železnic in slabo prometno povezanost turističnih regij in središč. Veliko je manjših, vendar pestrih naravnih in kulturnih znamenitosti, po drugi strani pa je razvejana tudi ustvarjalnost na različnih področjih umetnosti, izobraževanja in športa.*

V slovenskem prostoru je za razvoj turizma še veliko možnosti, pri čemer je treba upoštevati nekatere značilnosti. Posamezna turistična središča so že dosegla zgornjo mejo sprejemljivosti posameznih dejavnosti in gostote naseljenosti. Arhitektura ne upošteva dovolj krajevnih značilnosti in tradicije ter kulture okolja, še posebej v bližini mest, pa tudi na podeželju. Za turistično rabo se odpirajo novi prostori, predvsem na jugovzhodu, ki pa jih je treba primerno zavarovati (gre predvsem za razvoj turizma na podeželju, ki je povezan s ponudbo zdravilišč). Pestrost pojavov in možnosti na razmeroma majhnem in dostopnem

Tabela: Turisti in njihove prenočitve po vrstah krajev¹

	Leto 1985	1990	1995	1996	1997	1998	1999
Zdraviliški kraji	221,0	288,9	340,1	343,8	358,7	368,9	365,3
Obmorski kraji	441,5	450,3	370,2	390,4	465,2	442,2	440,8
Gorski kraji	653,7	601	440,9	441,8	501,4	490,1	459,5
Drugi turistični kraji²	1364,0	1142,9	406,0	458,7	480,4	479,7	464,6
Drugi kraji	72,8	53,7	19,5	22,9	17,3	18,1	19,3
Skupaj	2753,0	2536,8	1576,7	1657,7	1823,1	1798,9	1749,5

VIR: Statistični letopis 2000

¹ Zaradi zaokroževanja se seštevki vedno ne ujemajo.² Vključno z Ljubljano.³ Turisti iz drugih držav, nastalih na ozemlju nekdanje Jugoslavije, so bili do 1991 šteti med domače, od leta 1992 pa med tuje turiste.

prostoru omogočajo razvoj različnih dejavnosti, ki dopolnjujejo in bogatijo osnovno ponudbo.

Onesnaževanje prostora, ki je posledica turizma, je možno odpraviti z manjšimi vlaganji v čistilne naprave, z ureditvijo prometa in zavarovanjem območja ali virov ter z drugimi manjšimi posegi. Navzkrižja med razvojnimi in varstvenimi interesi so najbolj izražena na območju naravnih in kulturnih vrednot, pa tudi na nekaterih najbolj obiskanih točkah v bližini večjih mest prihaja do prevelike obremenjenosti.

Vse dosedanje strokovne ugotovitve kažejo, da imamo za razvoj turizma dovolj prostorskih možnosti, ki lahko ugodno vplivajo tudi na celoten gospodarski in družbeni razvoj.

Dovolj je različnih danosti, ki jih kaže izrabiti in nadgraditi v kakovostno ponudbo s pomočjo znanja in ustvarjalnosti ter s spodbujanjem podjetništva. Slovenija se lahko z odpravo slabosti in izrabo prednosti v kratkem času uvrsti med turistično razvite dežele in podvoji dohodek iz turizma. Ker pa niti naravne danosti in prostorske možnosti niti sodobno turistično povpraševanje ne omogočajo velikega povečanja turističnega prometa, je treba razvoj turizma usmeriti v kakovost ponudbe z ustvarjalnostjo, znanjem, zagotavljanjem ustrezne ravni varnosti, novimi vlaganji ter ustreznimi ekonomskimi spodbudami podjetnikom in na tej podlagi tudi v povečanje turistične potrošnje.

6.1. Prometne povezave

Prometno omrežje razvijamo v Sloveniji enostransko in neuravnoteženo med prometnimi podsistemi.

Daleč največ sredstev usmerjamo v gradnjo in izboljšave cestnega omrežja, predvsem avtocestnega križa v smeri V. in X. čezevropskega prometnega koridorja. Razvoj železniške infrastrukture, prometnih vozlišč, javnega potniškega in nemotoriziranega prometa je močno zapostavljen, nekoliko večji pomen imata pomorski in letalski promet. To nam kaže tudi spodnja karta, ki prikazuje že zgrajene odseke prometne infrastrukture in zasnovo vseh prometnih sistemov.

Posledica takšnega stanja in teženj v razvoju prometnih povezav je uporaba prevoznih sredstev, ki ni v skladu z načeli vzdržnega razvoja: več kot tri četrtine vsega notranjega potniškega prometa se opravlja z osebnimi avtomobili in le 25 % z javnimi potniškimi prevoznimi sredstvi, in to 91 % z avtobusi in le 9 % po železnici, pa še ta deleža se iz leta v leto zmanjšujeta glede na hitro rastočo stopnjo motorizacije (l. 2000 že skoraj 400 osebnih avtomobilov na 1000 prebivalcev). Večina, to je 90 % celotnega notranjega tovornega prometa, poteka po cestah in le 10 % po železnici. Notranjega kombiniranega prevoza je malo, v celotnem prevozu blaga pa delež kombiniranega prevoza kljub temu narašča. Ena tretjina mednarodnega tovornega prometa poteka po železnici.

Pomembno vlogo ima Luka Koper, prek katere se opravlja 90 % celotnega čezmorskega prometa, ki pa ima slabe prometne povezave z zaledjem v Srednji in Vzhodni Evropi. V naslednjih letih je zato predvidena gradnja 2. tira železniške proge Divača–Koper z možnostjo povezave z novo hitro progo Benetke–Ljubljana. Pomorskega potniškega prometa med letom praktično ni, nekoliko se poveča le v poletni sezoni.

Letalski potniški promet ima pomembno vlogo v mednarodnem prometu. V strukturi opravljenega

prometnega dela (potniški kilometri) obsega kar 15-odstotni delež. Velika težava je upadanje kakovosti javnega potniškega ter nemotoriziranih oblik prometa na urbanih območjih. Zaradi individualizacije prometnega dela so se povečali stroški prometnega dela, poraba energije, nesmotna raba prostora, razpršena gradnja naselij na podeželju, degradacija bivanja v mestih ter obremenitve okolja. Med vsemi sprejetimi usmeritvami razvoja prometa se v zadnjem obdobju nekoliko izboljšuje le varnost prometa.

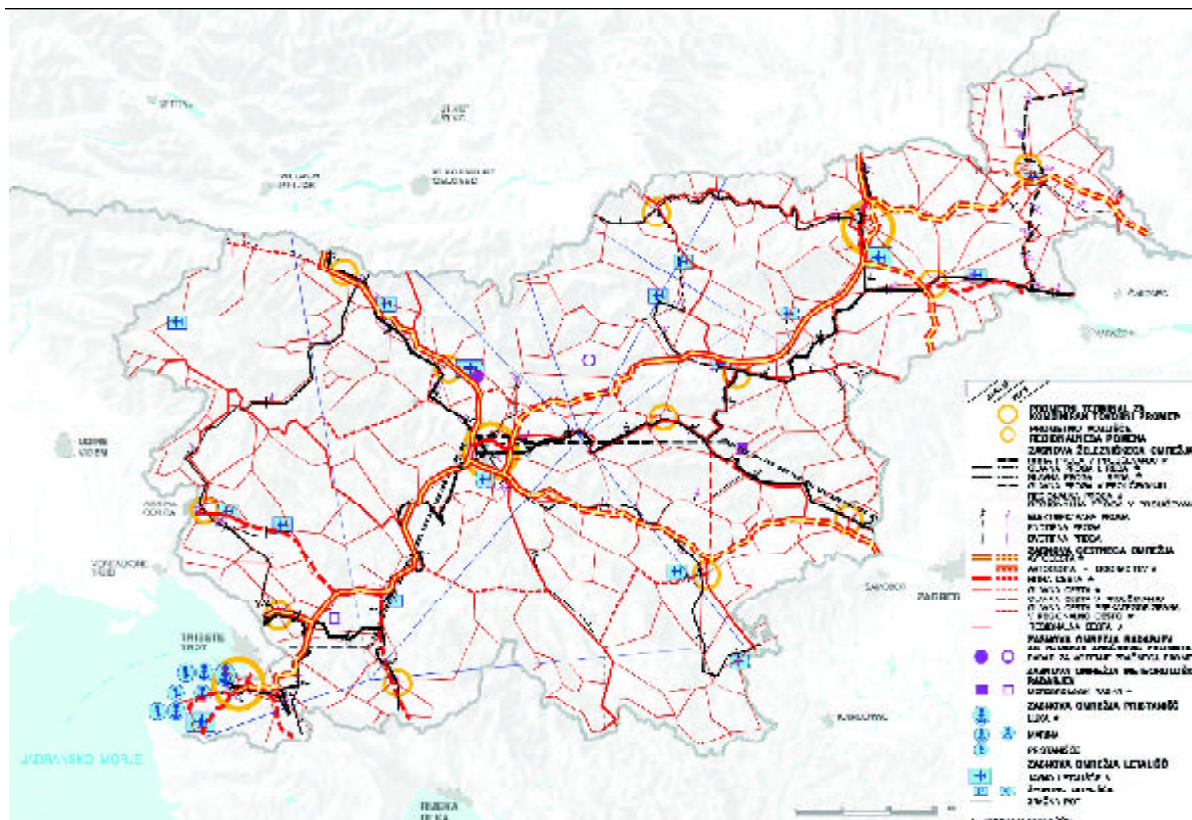
Takšno stanje in težnje v razvoju prometa (ki niso skladne s sprejetimi deklaracijami in mednarodnimi usmeritvami) se posledično kažejo v prostorskem razvoju Slovenije in v veliki meri opredeljujejo prihodnji razvoj slovenskega poselitvenega sistema. Sedanji razvoj prometne infrastrukture, ki je osredotočen na gradnjo avtocestnega križa, krepi predvsem gravitacijsko vlogo večjih urbanih središč in zapostavlja nekatera regionalna razvojna središča, kar vpliva na nadaljnje vzdrževanje njihovega obrobnege položaja. Razen tega spodbuja zgostitev poselitve v koridorjih prometnega križa in razpršeno gradnjo naselij v širšem zaledju mest ter praznjenje obširnih območij, na katera tudi po dograditvi avtocestnega sistema ne bo segal gravitacijski vpliv regionalnih središč. *V območju polurne dostopnosti do regionalnih središč (Ljubljana, Maribor, Koper, Celje, Nova Gorica, Kranj, Murska Sobota, Novo mesto, Krško, Slovenj Gradec, Postojna, Trbovlje) živi skoraj devet desetlin slovenskega prebivalstva. Na območju polurnega zaledja treh najpomembnejših središč Slovenije (Ljubljana, Maribor, Koper) živi polovica njenih prebivalcev. Po dograditvi avtocestnega sistema se bo dostopnost do teh središč še povečala.*

Posebno vprašanje je razvoj prometnih sistemov v večjih slovenskih mestih in na urbanih območjih, na katerih promet že danes presega zmogljivosti

Tabela: Primerjava opravljenega dela v tovornem prometu na slovenskem železniškem omrežju v letih 1996–2000

Leto	Skupaj (mio t)	Domači (%)	Tuji (%)	Pristaniški tranzit (mio t)	(%)	Kombinirani promet (mio t)	(%)
1996	13,16	14	86	2,78	21,12	1,12	8,5
1997	14,36	11	89	3,44	23,95	1,27	8,9
1998	14,39	11	89	3,90	27,10	1,34	9,3
1999	14,23	12	88	4,01	28,15	1,46	10,2
2000	15,04	13	87	3,93	26,13	1,64	10,9

VIR: Letno poročilo javnega podjetja Slovenske železnice, 2001

Zasnova železniškega, cestnega, pomorskega, zračnega in državnega kolesarskega prometnega omrežja, omrežja prometnih vozlišč/terminalov, radarskega omrežja za vodenje zračnega prometa in omrežja meteoroloških radarjev

(VIR: Spremembe in dopolnitve prostorskih sestavin dolgoročnega in srednjeročnega državnega plana RS, Uradni list RS, št. 11/99)

prometne infrastrukture, prostora in okolja. Še naprej narašča individualni motorni promet na račun drugih oblik prometa in zniževanja ravni njihovih storitev. Neustrezna je infrastruktura za nemotorizirano mobilnost v mestih (kolesarje, pešce). Zaradi zagotavljanja prometne varnosti pa so izdani številni predpisi, ki neposredno vplivajo na načrtovanje in gradnjo prometnih površin. *Prestrukturiranje mestnega, primestnega in podeželskega gospodarstva v prostorskem razvoju namreč poteka izključno po meri avtomobila. Sedanja urbanistična, prostorska in prometna politika grozi, da bo naša mesta in okolje dolgoročno zadušila z motornim prometom in hkrati oddaljila od možnosti, da bi uresničili sodoben in zmožljiv mestni in primestni javni potniški promet, ki edini lahko pomeni rešitev za vsestransko vzdržni razvoj mest in drugih naselij.* Rešitev bo možna le ob spremembi in povezovanju prometne, okoljske in prostorsko-urbanistične razvojne politike.

Za Slovenijo so pomembne tudi regionalne in lokalne prometne povezave, ki so temelj skladnega regionalnega razvoja. Gradnja in vzdrževanje

prečnih povezav med posameznimi regijami sta zaradi gradnje velike infrastrukture v časovnem zaostanku. V zasnovo skladnega regionalnega razvoja bo treba vključevati tudi razvoj javnega potniškega prometa, ki je trenutno kljub spoznanim vsestranskim družbenim, gospodarskim, prostorskim, socialnim in okoljskim prednostim prepuščen trgu in lokalnim skupnostim, ki pa preusmeritve na vzdržni prometni sistem same finančno in organizacijsko ne zmorejo.

Nacionalni program gradnje avtocestnega križa Slovenije omogoča uresničitev notranje regionalne povezave v državi, povečanje varnosti udeležencev v cestnem prometu, znižanje prevoznih stroškov, s čimer se povečuje konkurenčna sposobnost gospodarstva, ter vključevanje Slovenije v evropski gospodarski prostor. Zaradi tranzitnega položaja Slovenije je železniška infrastruktura pomemben dejavnik ohranitve okolja in prostora ob naraščajočem cestnem prometu. Predlog obsega obnovo in dograditev obstoječih prog ter gradnjo prog za visoke hitrosti.

6.2. Stanje na področju telekomunikacij

Trg civilnih telekomunikacij v Sloveniji trenutno obsega analogno in digitalno telefonsko omrežje, telegrafsko omrežje in omrežja za prenos podatkov. Predvsem mobilna telefonska omrežja bodo sčasoma omogočala vedno večje prenosne hitrosti. Poleg omrežja Telekom Slovenije obstajajo še omrežja ob obstoječih železniških progah (telefonska in telegrafska povezava, prenos podatkov), ki jih upravljajo Slovenske železnice, omrežje za podatkovne in govorne komunikacije ob daljnovidnih in mobilna mreža, katerih upravljavec je Elektro Slovenije, zveze za izmenjavo radijskih in televizijskih programov, radijske in televizijske usmerjene zveze (upravljavec je Radiotelevizija Slovenija), kabelska televizijska razdelilna omrežja v naseljih, za katera skrbijo različni upravljavci. V Sloveniji je 300.000 priključkov kabelske televizije, kar pomeni 15-odstotni delež celotnega števila telekomunikacijskih priključkov. Vsa ta omrežja imajo skupno značilnost, da so bila zgrajena za omenjena velika podjetja in njihova današnja zmogljivost presega trenutne telekomunikacijske potrebe. Njihova tehnološka posodobitev (digitalizacija) je odpravila še zadnje ovire pri združljivosti še do nedavno nezdržljivih posebnih omrežij, kar pomeni možnost združevanja vseh tehnološko sodobnih omrežij v enotno slovensko informacijsko infrastrukturo.

Posebne službe, kot so gasilci, reševalci, podjetja, ki se ukvarjajo z varovanjem premoženja, taksisti idr., imajo svoje žične in radijske mreže. Med

necivilnimi omrežji pa so najpomembnejša omrežja Ministrstva za notranje zadeve in omrežja Ministrstva za obrambo.

Največja gostota telefonskih omrežij je bila ugotovljena v Primorju in osrednji Sloveniji, vendar je v prvi regiji večja gostota navadnih, v drugi pa prenosnih telefonov. V obeh postavkah sta na zadnjih mestih Zasavje in Pomurje, pri čemer pri klasični telefoniji krepko zaostaja Pomurje, pri mobilni pa nekoliko le Zasavje. *Z upadanjem gostote prebivalstva se tudi gostota naročnikov stacionarnih telefonov praviloma zmanjšuje. Največja gostota je v obalnih naseljih, izstopajo druga urbanizirana območja z glavnino najrazvitejših mestnih naselij, potem pa sledita padec in nihanje na podeželskih, predvsem težko dostopnih območjih, ko se začne gostota priključkov hitreje zmanjševati; to je treba pripisati predvsem dragim napeljavam na odmaknjenih območjih s samotnimi domačijami. Zato pa se na teh območjih poveča število prenosnih telefonov. Nove možnosti ponuja informacijska tehnologija.*

Sistematična obravnava telekomunikacijskih omrežij je potrebna tudi zaradi njihovega vpliva na prostorski razvoj države. Obenem lahko ugotovimo, da je telekomunikacijska omrežja težko načrtovati brez vizije poselitve in rabe prostora. Posebna pozornost mora biti namenjena tudi razvoju telefonije in politiki telekomunikacij na podeželju, ki sta nujna zaradi ohranjanja zelene smeri prostorskega razvoja Slovenije.

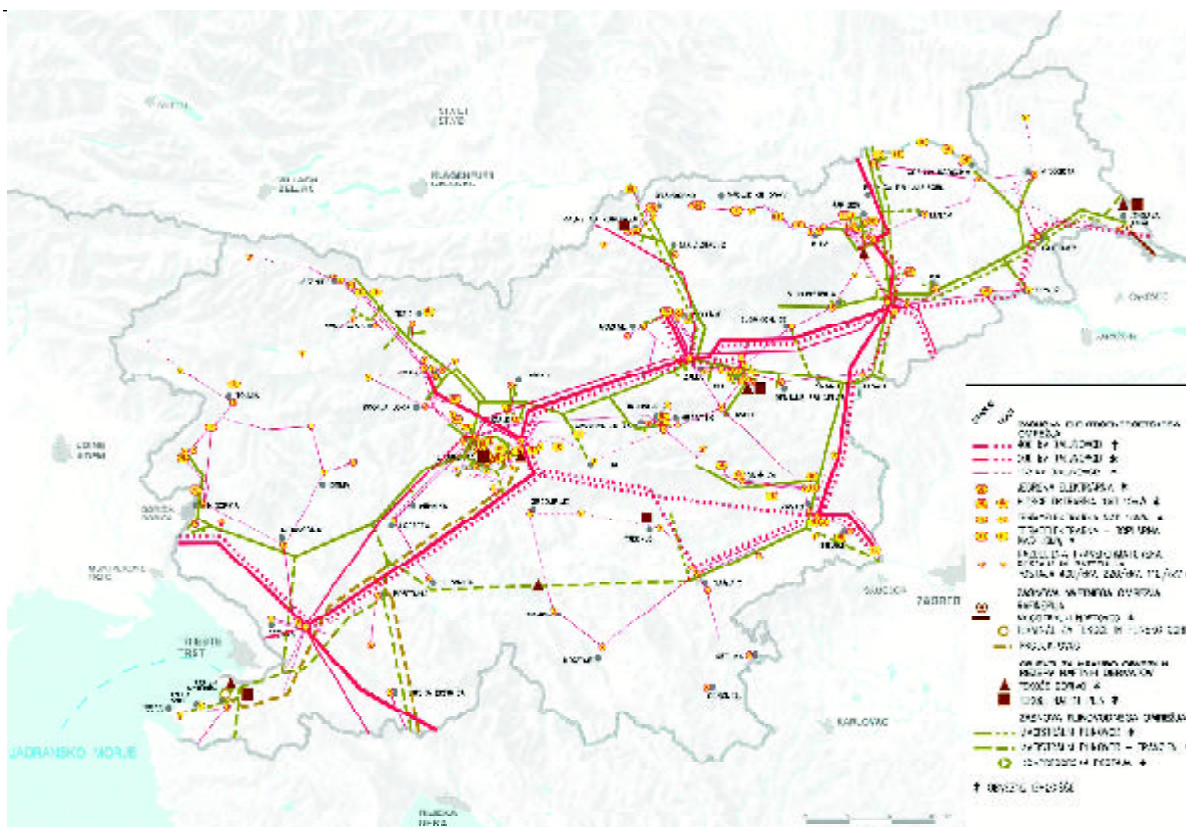
Tabela: Telefonska omrežja v Sloveniji

Leto	Fiksna telefonija			Mobilna telefonija			
	Telefaksni naročniki	Naročniški telefonski priključki	Število prosilcev za telefonski priključek ²	Naročniški priključki skupaj	Analogne – NMT	Digitalne – GSM	Uporabniki predplačnega paketa
1985	3	286481					
1990	3925	421803					
1995	15541	614796	58438	27301	27301		
1996	17727	661902	48701	41205	36977	4228	
1997	19464	710044	25041	93611	42430	51181	
1998	20754	771310	10051	166506	42741	123765	29005
1999	18290	786229	5719	325048	42396	282652	323360

VIR: Statistični letopis, 2000

¹ Do leta 1993 so zajete vse telefonske govorilnice (tudi neavtomatske)

² Prvič vložena prošnja.

Zasnova energetskega sistema

(VIR: Spremembe in dopolnitve prostorskih sestavin dolgoročnega in srednjeročnega družbenega plana RS, Uradni list RS, št. 11/99)

6.3. Oskrba z energijo

Slovenija uvaža več kot 79 % energije, predvsem nafto in plin, pa tudi trdna in jedrsko gorivo. Domači energetski viri so v glavnem lignit, rjavi premog (20-odstotni delež v energetski bilanci), vodna energija in biomasa. Premogovništvo v zadnjih letih zmanjšuje svojo proizvodnjo (lignit s 5,1 na 3,8 mio ton v obdobju 1985–1999, rjavi premog pa z 2,6 na 0,76 mio ton v obdobju 1989–1999).

Ovisnost od zunanega energetskega trga je Slovenija ublažila s povečanjem raznovrstnosti nabavnih virov in z dobro razvitim energetskim omrežjem. Elektroenergetska mreža je že od leta 1974 povezana z zahodnoevropskim omrežjem UCTE (zahodnoevropska konekcija). Nafto in plin uvaža iz Rusije, Alžirije, pa tudi iz drugih virov. *Energetska učinkovitost v Sloveniji je še pod evropskim povprečjem, vendar se je z učinkovito politiko in programi spodbujanja učinkovite rabe energije v posameznih sektorjih bistveno izboljšala.* Jedrska elektrarna Krško je v letu 1993 dobavljala 21 % električne energije, v letu 1999 pa je bil njen delež 35,4-odstoten.

Energetika v Sloveniji še vedno temelji pretežno na izkoriščanju neobnovljivih virov energije, kar

pomeni odvisnost od uvoza nafte in naftnih derivatov ter črpanja lastnih zalog premoga. Na drugi strani v individualnih kuriščih in nekaterih toplarnah za daljinsko ogrevanje prehajajo na uporabo plina, s čimer se je bistveno izboljšala kakovost zraka v večjih urbanih središčih.

Strategija razvoja energetike, ki jo je Slovenija sprejela leta 1996, je usklajena z energetsko politiko Evropske unije in vključuje tržno usmeritev, gotovost energetske oskrbe, varstvo okolja in izboljšanje energetske učinkovitosti. Vprašanja, kot so prilagoditev monopola, vključujoč tudi izvoz in uvoz, priključitev na evropsko omrežje, cene energije, poseganje države na področje energetike ter energetska učinkovitost in kakovostni standardi goriva, pa še čakajo na čimprejšnjo rešitev. Med pomembne usmeritve energetske strategije pa sodi tudi varčevanje z energijo, še posebej neobnovljivih virov.

S spremenjenim in dopolnjenim energetskim sistemom bodo uvedene spremembe, ki so potrebne za uresničitev nekaterih naložb. Na področju energetike se s tem uvajajo najnujnejše spremembe in dopolnitve načrtovanih hidroelektrarn na Savi in Muri ter povezave

Slovenije in Madžarske ter Hrvaške z magistralnim plinovodom na severovzhodnem delu Slovenije. S tem bodo dane tudi možnosti za hitrejši razvoj gospodarstva.

Slovenija je začela uvajati tudi evropske norme energetske učinkovitosti in varovanja okolja (npr. kakovostni standardi goriva), saj je podpisala Evropsko energetske listino, katere namen je spodbujanje sodelovanja na področju energetike. Odprto pa je vprašanje radioaktivnih odpadkov, ki so zdaj začasno spravljani v JE Krško. Skladiščenje dela teh odpadkov na Hrvaškem še ni rešeno. Slovenija je začela zbirati sredstva za razgradnjo jedrske elektrarne na koncu načrtovanega obratovanja.

Temeljne značilnosti oskrbe z energijo v Sloveniji so:

- *Slovenija uvaža več kot 79 % energije,*
- *domaćih virov je malo; to so predvsem lignit in rjavi premog, vodna energija ter biomasa,*
- *premogovništvo v zadnjih letih zmanjšuje proizvodnjo,*
- *energetska učinkovitost v Sloveniji je še pod evropskim povprečjem,*
- *energetika v Sloveniji še vedno temelji na izkoriščanju neobnovljivih virov,*
- *leta 1996 sprejeta strategija razvoja energetike je usklajena z energetske politiko EU.*

6.4. Oskrba s pitno vodo in odvajanje odpadnih voda

Za Slovenijo lahko rečemo, da je bogata z vodo, saj se na njenem ozemlju pretoči na leto približno 34 km³ vode oziroma 34 milijard m³/leto ali 1078 m³/s. V katastru voda je vpisanih približno 7000 izvirov. Skupna izdatnost vseh izvirov je okoli 63 m³/s; le 486 izvirov je takšnih, da je njihova izdatnost večja od 10 l/s, skupna pa približno 50 m³/s. Štiri petine vode je pri nas zmerno onesnažene in približno petina je čiste. Brez upoštevanja lokalnih vodovodov potrebuje Slovenija za normalno oskrbo približno 4,5 m³/s vode. Pri tem mora načrpati približno 8,5 m³/s vode, preostali del so izgube (41 %). Slovenija ima 53 % rezerv pitne vode I. kakovostnega razreda.

V Sloveniji oskrbujejo javni vodovodi približno 78 % prebivalcev. Preostalih 20 % pa oskrbujejo krajevni (lokalni) vodovodi in le manjši del kapnice. Med vodnimi viri, ki oskrbujejo vodovodne sisteme v Sloveniji, jih je približno 53 % iz podtalnice, 44 % iz izvirov oz. studencev

in približno 3 % na površinskih vodotokih.

Dinamične rezerve pitne vode po porečjih znašajo približno 18 m³/s. To pomeni, da ima Slovenija 53 % rezerv pitne vode I. kakovostnega razreda.

V splošnem je kakovost vodnih virov še zadovoljiva, vendar je njihova količina ponekod že ogrožena, saj odvzem vode narašča predvsem zaradi javne porabe. Zavarovanost vodnih virov ni zadovoljiva, saj je od 126 evidentiranih pomembnih virov za oskrbo s pitno vodo le 36 zavarovanih z ustreznimi občinskimi odloki. Pri preskrbi z vodo moramo v Sloveniji upoštevati tudi območja, na katerih primanjkuje vode, in sicer: Obalo in Kras, Kočevsko, Belokranjsko, Kozjansko, Haloze, Slovenske gorice in Goričko. Večina teh območij ima danes že zgrajene vodovodne sisteme z javnim vodovodom (npr. Obala več kot 99 %), razen Goriškega.

Z ekološkega vidika oskrba z vodo v Sloveniji še ni problematična, pričakujemo pa večji premik na oskrbo z rečno (površinsko) vodo. Pomembna je dejavna in preventivna zaščita vodnih virov z najmanjšimi omejitvami v prostoru, ki pa se jim nikakor ne moremo izogniti, saj sta približno 2/3 Slovenije na kraškem svetu.

V gospodinjstvih in storitvenih dejavnostih je poraba vode odvisna od številnih vplivov: življenjskih navad prebivalstva, podnebnih značilnosti, razpoložljivih količin pitne vode, urejenosti kanalizacije, gostote poselitve, velikosti naselja itd. Odvisnosti porabe vode od posameznih vplivov ni možno vedno ugotoviti. Upoštevati moramo vsaj minimalne standarde oskrbe.

Naseljem ne grozi le pomanjkanje zdrave pitne vode, ampak so ogrožena tudi zaradi onesnaženih voda. Ob tem v vodovodnih sistemih opažamo skoraj 50-odstotne izgube vode v omrežju zaradi dotrajanosti omrežja. Poleg tega znaten del industrije še vedno izpušča odpadne vode v vodotoke brez čiščenja. Na pospešeno iskanje rešitev že vpliva leta 1995 izdana Uredba o taksi za obremenjevanje vode, s katero so povzročitelji z ekonomskim mehanizmom prisiljeni v iskanje ustreznih rešitev. Med njimi je prav gotovo zelo pomembno zmanjšanje velikih izgub vode (možno je zmanjšanje na približno 25 %) kot ena od rezerv za oskrbo prebivalstva.

V Sloveniji je bilo do vključno leta 1997 zgrajenih približno 787 km primarnega kanalizacijskega

Tabela: Poraba vode v mio m³ na leto

	1980	1985	1990	1994	1995
Površinska voda					
Javna oskrba z vodo (z izviri)	104,9	123,5	129,9	119	121,5
Predelovalna industrija	104	65	77	47	50,1
Kmetijstvo	0,2	3,9	2,9	3,2	4,5
Skupaj površinske vode brez proizvodnje elektrike	209,1	192,4	209,8	169,2	176,1
Proizvodnja elektrike	65942	66210	59461	65087	61242
Talna voda					
Javna oskrba z vodo	99	121	132	147	138
Proizvodnja elektrike	19	15	1	6	0,3
Predelovalna industrija	42	39	32	23	21
Kmetijstvo	0	0	1	0,2	0,3
Skupaj talna voda	160	176	166	153,2	159,6

VIR: Poročilo o stanju okolja, MOP-UVN, 1996

sistema in 3.488 km sekundarnega in terciarnega omrežja, skupaj torej 3.983 km s približno sto desetimi komunalnimi čistilnimi napravami. Obstoječih čistilnih naprav je v Sloveniji približno 130, vendar je večjih malo, predvsem v mestih (Ljubljana). Trenutno je vseh zgrajenih čistilnih naprav, večjih od 15.000 PE (populacijskih enot), trinajst, to je skupna obremenitev prebivalcev in industrije.

V Sloveniji še nimamo dobro rešenega vprašanja čiščenja onesnaženih voda, saj je bilo leta 1996 prečiščenih odpadnih voda le 51 %, od tega mehansko očiščenih voda 40 %, kemično očiščenih 0,01 %, biološko očiščenih 7 % (pri tem učinkovitost čiščenja ni bila ugotovljena), kombinirano (mehansko in biološko) pa okoli 40 %.

V Sloveniji ima približno 3.000 naselij oskrbo z vodo, zgrajenih kanalizacijskih sistemov pa je bistveno manj (kanalizacijskih priključkov je približno 36 % glede na tiste, ki so priključeni pri vodooskrbi). V naslednjih letih bo treba zagotoviti veliko finančnih sredstev, da se bo položaj izboljšal. Zaradi velike razpršenosti poselitve je celovito reševanje zajema, odvodnje in čiščenja onesnaženih voda izredno drago, zaradi konfiguracije terena in tehničnih zakonitosti odvodnega sistema pa ponekod celo neizvedljivo.

6.5. Ravnanje z odpadki

Eno najbolj perečih vprašanj v Sloveniji je še vedno ravnanje z odpadki. *Odlaganje na lokalna (občinska) odlagališča je praktično edina možnost ravnanja s komunalnimi in pretežno tudi z industrijskimi odpadki, pri čemer ta odlagališča*

pogosto niso na primernem kraju, so tehnično neustrezna (netesnjena, neodplinjena, poplavna oziroma v dosegu talnih vod ...), povrhu vsega pa že pretežno zapolnjena. Izvoz nekaterih vrst nevarnih odpadkov (npr. stare barve, laki, topila ...) je v skladu s postopki Baselske konvencije za marsikatero industrijsko vejo edina možnost.

V letu 1995 oz. 1996 smo zbrali 850.000 ton komunalnih odpadkov (trdni odpadki iz naselij in njim podobni odpadki iz gospodarstva in obrti ter odpadni avtomobili). Letna proizvodnja odpadkov v Sloveniji znaša 426 kg na prebivalca in 59 kg na 1.000 USD bruto domačega proizvoda, kar je v povprečju evropskih držav. Leta 1996 je v Sloveniji nastalo 3.922 m³ in 19.221 t nevarnih odpadkov. Iz Slovenije smo izvozili 5.543 t in uvozili 21.406 t nevarnih odpadkov. Gradbeni odpadki pomenijo četrtino vseh odpadkov v Sloveniji. Odpadne mase iz kmetijstva, gozdarstva in živilske industrije je približno 3,5 mio ton suhe snovi na leto. Težave so z odpadki v tekočem stanju (gnojevka).

V redni odvoz odpadkov je bilo v letu 1999 vključenih 88 % prebivalcev, tako je bilo zbranih 3.304.836 m³ odpadkov, kar je 16 % več kot leta 1995. Odpadki se odlagajo na 60 odlagališč. *Razmere se bodo v kratkem spremenile, saj se bo v letu 2002 zapolnilo kar 14 odlagališč, samo dve odlagališči od teh pa imata možnost nadaljnje širitve. Ravnanje z odpadki je povezano z nizko stopnjo družbene sprejemljivosti (NIMBY – Not in My Back Yard) in z odrivanjem tega perečega vprašanja iz trenutnega političnega mandata (NIMET – Not In My Election Time). Analiza razmer pri ravnanju z odpadki kaže, da se ti še vedno zbirajo v pretežno raztresenem stanju in da*

Tabela: Nastanek odpadkov glede na vrsto v letu 1994

Vrsta odpadkov	Delež v %	Količina v mio ton
Iz kmetijstva, gozdarstva in predelave hrane	40	3,500
Gradbeni odpadki	26	2,275
Z energetskega področja	14	1,225
Komunalni odpadki	10	0,875
Industrijski odpadki	10	0,875
Skupaj	100	8,750

se ločeno zbiranje odpadkov še ni uveljavilo. Po grobih ocenah je le 14 okoljevarstveno sprejemljivih lokacij, samo tretjina jih je imela leta 1998 uporabno dovoljenje. *Splošno mnenje je, da je kljub opaznim premikom večina odlagališč še daleč pod predpisanimi merili. Industrijske odpadke po večini odložijo na dvoriščih industrijskih objektov in na monodeponijah, del pa tudi na odlagališčih odpadkov. V Sloveniji je še vedno 50.000–60.000 divjih odlagališč odpadkov. Ločeno zbiranje odpadkov po gospodinjstvih je organizirano le v nekaterih občinah.*

Pri ravnanju z odpadki se zastavljajo resna prostorska vprašanja z vidika potreb po odpiranju novih lokacij, neustreznosti obstoječih lokacij, kritične količine odpadkov, velikega števila nezakonitega odlaganja odpadkov. Odlaganje radioaktivnih odpadkov je posebno področje v sklopu ravnanja z odpadki. Nadzor nad jedrskimi materialom poteka v skladu s politiko neširjenja jedrske oborožitve. V okolici Jedrske elektrarne Krško poteka reden radiološki nadzor. Vse obremenitve zaradi jedrske elektrarne so bile pod dopustnimi mejami. Radioaktivnost v okolici rudnika urana Žirovski Vrh se spremlja tudi v obdobju zapiranja in je pod dopustno mejo. Možni vplivi odlagališč elektrofilskega pepela so relativno majhni in obvladljivi. Emisija radionuklidov s tekočimi iztekami v okolici rudnika urana Žirovski Vrh se je v zadnjem letu precej zmanjšala. Med državami z jedrskim programom ostaja Slovenija ena redkih, ki za nobeno vrsto radioaktivnih odpadkov še nima urejene trajne

rešitve. Leta 1991 ustanovljena Agencija za radioaktivne odpadke je odgovorna za trajno rešitev tega vprašanja, zato je v letu 1999 izdelala predlog Strategije ravnanja z nizko in srednje radioaktivnimi odpadki. Skladno s cilji strategije naj bi zgradili odlagališče radioaktivnih odpadkov do leta 2010, odločitev o trajni rešitvi za izrabljeno gorivo pa bo sprejeta do leta 2020.

Razpad sistema lokalnih skupnosti v nove manjše občine zastavlja pri ravnanju z odpadki nova vprašanja. Analiza stanja obstoječih odlagališč je pokazala, da jih niti ena tretjina nima dolgoročnih možnosti za širitev in razvoj. Na nekaterih območjih je stopnja združevanja lokalnih skupnosti za potrebe ravnanja z odpadki že prinesla določene rešitve, na nekaterih območjih (predvsem v osrednji in jugozahodni Sloveniji) pa potekajo šele neformalna dogovarjanja. Med najtežjimi perečimi vprašanji sta bili poudarjeni vprašanji uvajanja ločenega zbiranja odpadkov in divjih odlagališč.

Za izboljšanje stanja je bil sprejet dokument Strateške usmeritve Slovenije na področju ravnanja z odpadki (kot sestavni del Nacionalnega programa varstva okolja), ki opredeljuje temeljne usmeritve in cilje na področju odpadkov ter hierarhijo možnih načinov ravnanja z odpadki: zmanjšanje nastajanja in nevarnostnega potenciala odpadkov pri izvoru, povečanje snovne in energetske izrabe odpadkov, zmanjšanje emisij toplogrednih plinov, vzpostavitev učinkovitega sistema ravnanja z odpadki ter postopno odpravo starih bremen.

Naravne in kulturne dobrine

7.1. Območja naravnih virov

Spreminjanje družbenih razmer, neustrezne strukturne značilnosti posameznih dejavnosti v krajini in spremenjene gospodarske razmere zaradi mednarodne konkurence zahtevajo intenzifikacijo razvoja primarnih dejavnosti. Zahteva po posodabljanju teh dejavnosti po eni strani velikokrat vodi v preobremenjenost prostora, zmanjšanje in izgubo naravnega vira, predruženje zgradbe krajine, zmanjšanje kulturnih, ekoloških in rekreacijskih zmogljivosti, razvrednotenje prostora zaradi določenih posegov, kot so npr. kmetijske operacije in rudarjenje, po drugi strani pa v oblikovanje nove krajinske podobe in novih krajin. To pa poleg razvojnih priložnosti prinaša tudi tveganja, saj se veliko naravnih pojavov v prostoru človekovih dejavnosti odraža kot nesreča. Škoda, ki vsako leto nastane zaradi poletnih neurij, vodnih ujm, žleda, zemeljskih plazov in drugih naravnih nesreč, v povprečju presega dva odstotka bruto domačega proizvoda (BDP).

Slovenija je v primerjavi z Evropo ohranila sorazmerno visoko stopnjo naravne ohranjenosti, biotske pestrosti, krajinske raznolikosti in identitete prostora. Pri tem je treba upoštevati nevarnost potresa, predvsem VIII. stopnje, ki pomeni že katastrofalen potres in mu je izpostavljenih približno 40 % prebivalstva, živečega na 27 % površine Slovenije. 8 % prebivalstva živi na območjih, na katerih lahko pričakujemo celo potrese do IX. stopnje po MSK-lestvici. Med naravno ohranjena območja uvrščamo zlasti gozdove Julijskih Alp s predgorjem, Karavank ter Kamniških/Savinjskih Alp, osrednjega dela Pohorja, osrednjega območja Trnavske planote, Nanosa in Hrušice, Javornika in Snežnika, Gorjancev ter

kočevske gozdove. Poleg teh pa še predele ob Muri, Dravi, Kolpi in drugih slovenskih rekah. V območja naravnih virov uvrščamo območja, namenjena gospodarski rabi in varstvu naravnih virov. To so zlasti območja gozdov, kmetijskih zemljišč, vodnega in obvodnega prostora, pridobivanja mineralnih virov.

Za slovenski prostor je značilna velika gozdnatost. Gozdovi pokrivajo že 56,5 % površine slovenskega ozemlja. Gozdne površine se nezadržno povečujejo, kar je posledica opuščanja kmetijske proizvodnje na dokaj obsežnih površinah. Pri gospodarjenju z gozdovi v Sloveniji se je že v preteklosti upoštevalo načelo sonaravnosti, zdaj pa so v ospredju še načela večnamenskega gospodarjenja ter varstva okolja in naravnih vrednot ter optimalnega delovanja gozdnih ekosistemov. Zato ima večina gozdov primerno vrstno sestavo, ki od naravne sestave gozdnih združb ne odstopa bistveno, monokulturni nasadi so redkost. Golosekov je malo, saj so z zakonom o gozdovih prepovedani, razen v primerih, če je to predvideno v splošnem delu gozdnogospodarskega načrta ali če je to predvideno zaradi sanitarne sečnje oziroma opravljanja preventivnih varstvenih del. Temeljno načelo je, da se ohranjata raznovrstnost in večpomenskost ter varujejo okoljske značilnosti gozdnih območij. Kljub temu je poškodovanost gozda v Sloveniji precejšnja, kar pomeni zmanjšane proizvodne in neproizvodne funkcije.

809 km² površine Slovenije je izpostavljenih najvišji stopnji ogroženosti zaradi požarov, na nadaljnjih 1920 km² pa se pojavlja ogroženost druge stopnje. V 1. območju je 217 naselij s skupno površino 11,5 km², skupaj s tistimi z drugega območja pa je na požarno ogroženih območjih 590 naselij s

Tabela: Površine in vrste gozda v ha

Leto	Skupaj	Rezervati	Varovalni gozd
1953	852147		
1956	885501		
1958	919268		
1961	943209		
1980	1045367	5655	41034
1990	1071151		59300
1995	1097929	10421	62154
1997	1109710	10421	62154
1998	1111006	10421	62154
1999	1115661	10520	62154

VIR: Statistični letopis 2000

površino 37 km². Velik del požarno ogroženega prostora je na območju predlaganih regijskih ali krajinskih parkov. Na požarno ogroženih območjih je 142 (od skupno 724) objektov naravne dediščine (spomenikov in rezervatov), od tega je 48 objektov na najbolj požarno ogroženih območjih.

Slovenija spada med evropske države z najmanjšim deležem kmetijskih zemljišč. Delež gozda pa sodi v sam evropski vrh, takoj za nekaterimi skandinavskimi državami. *Kmetijskih zemljišč je v Sloveniji 785.000 ali 39 %. Od tega je 427.500 ha zemljišč uvrščenih med najboljša kmetijska zemljišča trajno namenjena kmetijski rabi, 354.700 ha pa med druga kmetijska zemljišča.* Temeljna naloga urejanja kmetijskih zemljišč je prilagajanje kmetijskega prostora zahtevam sodobnih tehnologij in gospodarnosti pridelovanja. Zaraščanje kmetijskih zemljišč je neizogiben proces, ki ga je smiselno preprečevati samo, kadar so tla primerna za kmetijsko pridelavo ali pa kadar zaraščanje že ogroža človeka na določenem območju. Erozijskim procesom je v Sloveniji izpostavljenih 8.800 km², kar je 43,5 % celotne površine. V Sloveniji je 3.363 km² eroziji zelo izpostavljenih območij (3. in 4. stopnja), od tega je 100 km² erozijskih območij najvišje stopnje. Evidentiranih je okrog 1500 zemeljskih plazov. Škoda, ki jo povzročajo plazovi vsako leto, je razmeroma velika (v l. 1993 je znašala npr. 12 % celotne škode zaradi naravnih nesreč).

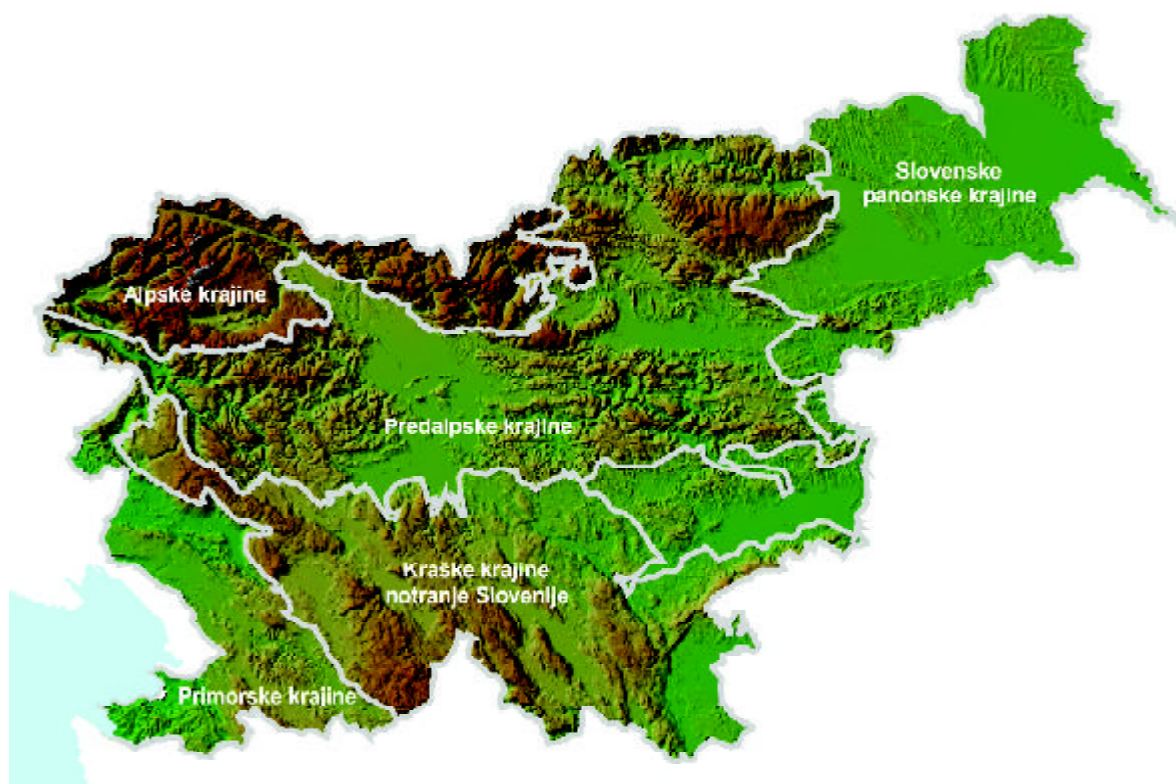
Snežni plazovi so pri nas omejeni na SZ del Slovenije in na visokogorje, zaradi česar se do zdaj še niso pojavili kot izrazita težava. Pričakujemo pa lahko, da se bo s pritiskom poselitve in rekreacije na naravno ohranjenih območjih to vprašanje zaostri.

V Sloveniji imamo sorazmerno velike količine pitne vode in razmeroma dobro kakovost vode. *Skupno imamo 27.205 ha vodnih površin in še 55.284 ha poplavno ogroženih območij.* V preteklosti je vodno gospodarstvo s klasičnimi regulacijami in številnimi vodnogospodarskimi objekti za odtok voda, obrambo pred poplavami in za ureditev pretočnih razmer povzročilo številna razvrednotenja in spremembe v prostoru. Do zdaj je bilo reguliranih ali drugače protipoplavno urejenih 2.441 km slovenskih rek. Urejanje in varstvo voda se uveljavljata v celotnem prostoru bodisi zaradi

sorazmerno bogate mreže površinskih voda bodisi zaradi skrbi za zlivna oziroma prispevna območja, na katerih posegi lahko vplivajo na vodne vire. Za dosedanje stanje na področju pridobivanja mineralnih surovin so značilni sorazmerno majhno število redkih mineralnih surovin in neracionalna raba mineralnih surovin za gradbeništvo ter nenadzorovano in pogosto nezakonito izkoriščanje. *Zaradi naravnih danosti je značilno predvsem zadovoljevanje lokalnih potreb po mineralnih surovinah. Površinski kopi, ki delujejo na podlagi zasebne gospodarske pobude, proizvedejo letno okoli 10 mio ton oziroma 8 mio³ mineralnih surovin.* Če niso načrtovani v skladu s sodobnimi dosežki in metodami rudarske znanosti in tehnike, vplivajo na razvrednotenje krajine oziroma se lahko pri izvajanju rudarskih del ob hkratnem neupoštevanju tehničnih predpisov presegajo dopustne obremenitve okolja. V letu 2000 se je ukvarjalo z rudarstvom kot glavno gospodarsko panogo 150 gospodarskih družb, ki so raziskovale in izkoriščale 200 nahajališč mineralnih surovin. V prihodnje pričakujemo upadanje števila gospodarskih subjektov, ki se ukvarjajo z rudarstvom, ter povečevanje proizvodnje nekovinskih mineralnih surovin na obstoječih lokacijah oziroma širitve letih pred odpiranjem novih površinskih kopov. *Podzemni rudniki, ki so v večinski državni lasti, so v postopku zapiranja (razen premogovnika Velenje), ki vključuje sanacijo vseh razvrednotenih površin in zmanjšanje negativnih vplivov na okolje na najmanjšo možno mero.*

Območja najpomembnejših naravnih virov se varujejo s sektorsko zakonodajo in prostorskimi dokumenti. Po veljavnem prostorskem planu Slovenije obsegajo površine, ki se varujejo zaradi ohranjanja naravnih virov, že okoli 50 %. Na več kot 50 % slovenskega ozemlja imamo tako že vnaprej postavljene pogoje za njihovo rabo, na nekaterih območjih pa so posamezne rabe celo prepovedane. Tak način varovanja naravnih dobrin in kulturnih vrednot omejuje možnost reševanja nasprotujočih si interesov in onemogoča celovito prostorsko planiranje.

Zaradi vedno novih dejavnosti, zlasti infrastrukturnih koridorjev, je značilno, da so se naravna območja drobila in da so izginjali številni naravni koridorji, ki so omogočali povezanost naravnega prostora. S tem pa se povečuje tudi nevarnost civilizacijskih nesreč. Pomembno je, da

Značilni krajinski vzorci Slovenije

(VIR: Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, MOP – Urad RS za prostorsko planiranje, 1995)

na območjih naravne krajine zagotovimo trajno ohranjanje narave in naravnih procesov, redkih in posebnih habitatnih tipov, biotsko pestrost ter sklenjenost naravnih ekosistemov ter čim manjšo mero človekovega delovanja.

Glavne značilnosti območij naravnih virov so:

- sorazmerno visoka stopnja naravne ohranjenosti, biotske pestrosti, krajinske raznolikosti in identitete prostora,
- velika gozdnatost slovenskega prostora, ki se uvršča v sam evropski vrh,
- eden najmanjših evropskih deležev kmetijskih zemljišč,
- sorazmerno velike količine pitne vode dobre kakovosti,
- majhno število redkih mineralnih surovin,
- predvsem zadovoljevanje lokalnih potreb po mineralnih surovinah.

7.2. Krajinske značilnosti prostora

Slovenske krajine so po svojih morfoloških značilnostih zelo pester, kar je posledica naravnih razmer, predvsem razgibane geomorfologije in različnih podnebnih območij, ter dosedanje rabe

prostora, zgodovinskega razvoja in različnosti kulturnih okolij. Slovenske krajine zato kažejo veliko pestrost in bogastvo krajinskih vzorcev. Na krajinsko podobo so vplivali politična in administrativna ureditev v preteklosti, spremenjene življenjske razmere, obdobja deagrarizacije, spremembe poselitvenega vzorca, rekreacijske ureditve, gradnja počitniških naselij, graditev avtocest, vodnih zajezev, posodabljanje kmetijskih zemljišč ipd. Najodločilnejši dejavnik pri ustvarjanju krajinske podobe je kmetijstvo, predvsem različne oblike obdelave tal in sploh kmetijske rabe zemljišč. V zadnjem desetletju so spremembe krajine nastale predvsem kot posledica zadovoljevanja vedno večjih potreb po poselitvenih in infrastrukturnih površinah ali zaradi povečanja oziroma zmanjšanja obsega in načina gospodarjenja z naravnimi viri. V splošnem velja, da se širijo urbane rabe in gozd, preureja in krči se kmetijski prostor, vedno več je tudi ureditev za sprostitvene dejavnosti in turizem.

V Sloveniji razlikujemo pet osnovnih krajinskih območij, ki jih predvsem opredeljuje podnebje. Alpske krajine so naravno najbolj ohranjeni krajinski vzorci v Sloveniji s posameznimi

visokogorskimi kmetijami, planšarijami in rekreacijsko-turističnimi območji. Krajine predalpskega sveta segajo od Nadiže na zahodu do Koroške in Pohorja na vzhodu. Označujejo jih skalni robovi, strnjeni gozdovi, planotast svet, gričevje, ozke doline ter ravnine v širokih dolinah, preplet kmetijskih zemljišč in gozdov z grajenimi prvinami. Krajine panonskega sveta označujejo strnjena poselitve v pretežno ravninskem svetu in razložena naselja na gričevnatih območjih, krajine kraškega sveta notranje Slovenije pa so glede kulturnih značilnosti povezane s predalpskim prostorom. Primorski svet označujejo flišno gričevje, robovi kraških planot, drobna členjenost prostora, velik delež gozdov ter kraška polja in planote ter seveda morje z obalo. Take izrazite reliefne vzorce opazamo na kraškem robu, Trnovski planoti in Snežniku.

Slovenske krajine niso, razen v manjšem obsegu, doživele sodobnih preurejanj kmetijskih zemljišč, ki so odločilno spremenile krajinsko podobo evropskih držav. Tako se stanje slovenskih krajin na določenih območjih odlikuje po pestrosti, visoki stopnji naravne ohranjenosti in ohranjenosti kulturnih sestavin krajine. Na drugih območjih pa so opazna tudi mnoga razvrednotenja, kot so na primer nesanirani ali slabo urejeni kamnolomi in gramoznice ter glinokopi, pretirano regulirani vodotoki, neustrezni gradbeni posegi v obliki velikih vkopov in nasipov, neustrezno izvedene uravnave zemljišča.

7.3. Zavarovane naravne vrednote ter varstvo in ohranjanje kulturne dediščine

Varstvo naravnih in kulturnih vrednot je opredeljeno v dveh matičnih zakonih, poleg tega pa še v vrsti drugih sektorskih (urejanje prostora, varstvo okolja, kmetijstvo, ...) aktih, ki pa v določenih delih to vprašanje rešujejo

pomanjkljivo. Predvsem se čuti preveliko ločevanje naravne in kulturne dediščine, ki sta z delitvijo prišli tudi pod pristojnost različnih ministrstev; pri večini zavarovanih in za zavarovanje predvidenih območij pa gre za izrazit preplet naravnih vrednot in kulturne dediščine.

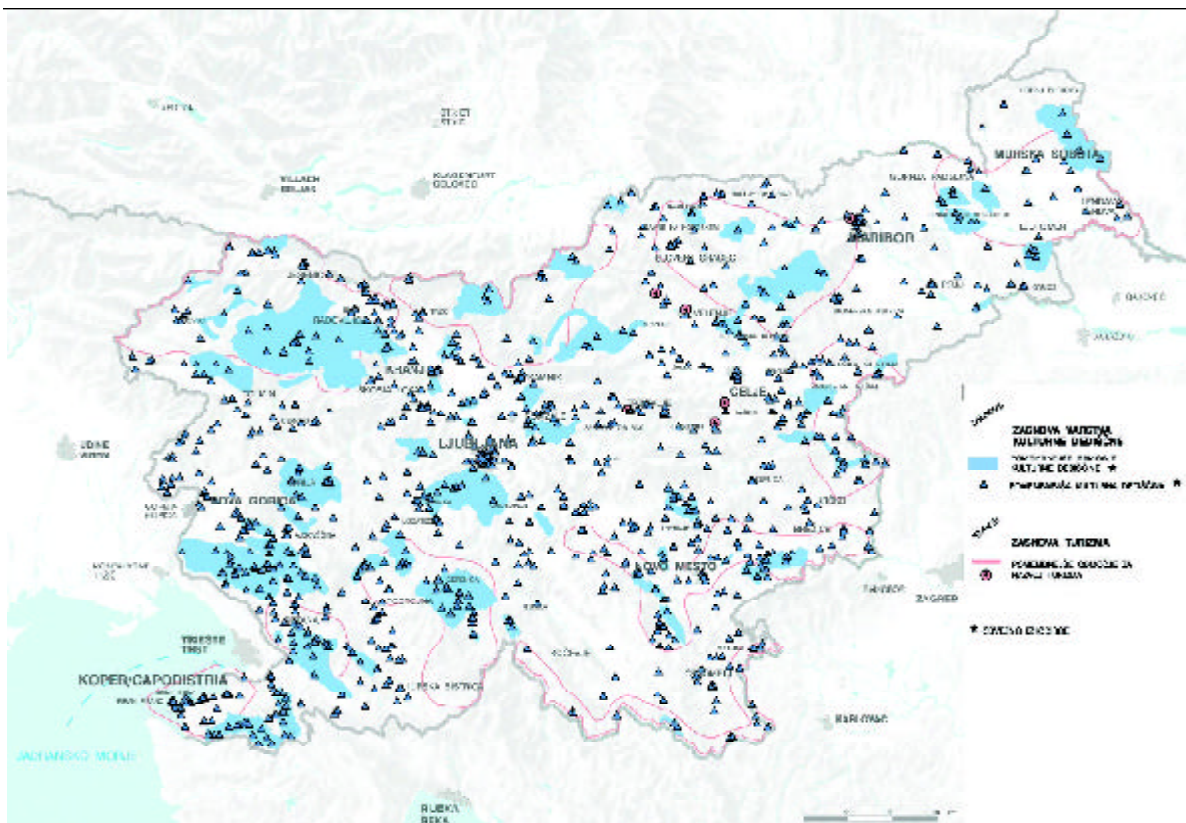
Zavarovanih območij naravnih vrednot in kulturne dediščine je v Sloveniji razmeroma malo, vsega skupaj 7,5 % površine, če seveda ne upoštevamo velikega obsega območij, ki so v planu predvidena za zavarovanje. Po zadnjih spremembah prostorskega plana leta 1999 je plansko varovanih 7935,571 km² območij naravne dediščine, kar je 39 % slovenskega ozemlja, k tej površini pa je treba prišteti še vse naravne rezervate in spomenike, 3019,809 km² varovanih območij kulturne dediščine, kar je 14,9 % slovenskega ozemlja, k tej površini pa je treba prišteti še posamezna območja kulturne dediščine. Območja varstva kulturne dediščine se pojavljajo v vseh prostorskih sistemih, predvsem pa v krajini, kjer se pojavljajo v posebnostih drugih naselij, ki nimajo urbanih značilnosti in se prekrivajo z območji naselbinske dediščine oziroma vsebujejo stavbno dediščino, v poselitvi, kjer se prekrivajo z območji naselbinske dediščine v mestih in drugih razvojnih naseljih in potrebami njihovega varstva, obnove in oživitve, ter v infrastrukturnem opremljanju prostora za zahtevo po celostnem ohranjanju arheološke dediščine, vplivnih območij stavbne dediščine in dediščinske kulturne krajine.

Razen Škocjanskih jam, Triglavskega narodnega parka in Kozjanskega regijskega parka so v slovenskem prostoru formalno uveljavljeni predvsem krajinski parki ter ožja območja (naravnih rezervatov in naravnih spomenikov), v katerih se praviloma prepletajo prvine naravne in kulturne dediščine. Prostorski razvoj narodnega in regijskih parkov poteka v skladu z varstvenimi

Tabela: Stanje zavarovanih območij narave – naravnih parkov

Varstveni status	IUCN	Število	Površina
Skupaj		709	148300
Narodni park	II/V	1	83807
Regijski park	III	2	20013
Krajinski park	V	34	46305
Naravni rezervat	I, IV	49	
Naravni spomenik	III	623	

VIR: Ministrstvo za okolje in prostor – Uprava Republike Slovenije za varstvo narave, stanje 26. 6. 2000

Zasnova varstva kulturne dediščine

(VIR: Spremembe in dopolnitve prostorskih sestavin dolgoročnega in srednjeročnega družbenega plana RS, Uradni list RS, št. 11/99)

režimi in upravljavskimi načrti. Upravljajo jih javne službe (zavodi), ki jih je ustanovila država. Praksa je povsem drugačna v krajinskih parkih, ki jih praviloma ustanavljajo občine.

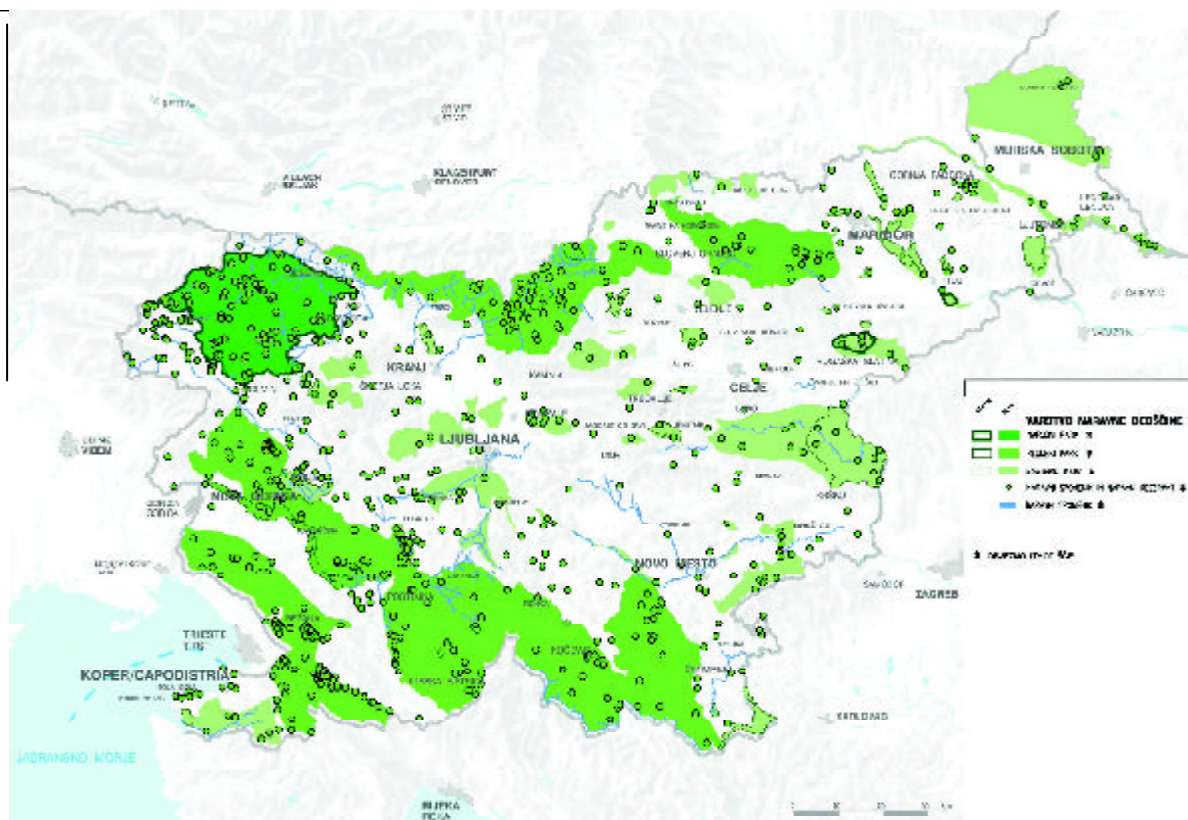
Zakon o ohranjanju narave določa ukrepe ohranjanja biotske raznovrstnosti in sistem varstva naravnih vrednot, ki se vključujejo v urejanje prostora ter rabo in izkoriščanje naravnih dobrin. Tudi na področju varstva kulturne dediščine je v letu 1999 začel veljati nov zakon, ki opredeljuje nepremično in premično kulturno dediščino ter ureja njeno varstvo, s tem da določa pristojnosti države in lokalnih skupnosti, naloge javne službe in drugih dejavnosti varstva, dolžnosti in pravice kulturne dediščine, strokovni in inšpekcijski nadzor ter sankcije za kršitev določb tega zakona.

V registru, ki ga vodi, je evidentiranih 14.628 enot kulturne dediščine. 70,1 % je stavbne dediščine, 3,2 % naselbinske, 12,4 % arheološke, 11,3 % spominske dediščine in zgodovinske krajine ter 1,4 % dediščinske kulturne krajine. Pri tem izhaja iz strokovnih opredelitev, ki jih določa ICOMOS (podobno kot pri varstvu naravnih vrednot IUCN).

Kar za 85,7 % evidentiranih enot kulturne dediščine ima Slovenija nove mednarodne obveznosti, ki vsebujejo določila o celostnem ohranjanju stavbne, vključno z naselbinsko, arheološke in krajinske kulturne dediščine.

Do zdaj je bilo v Sloveniji razglašanih 7407 enot kulturne dediščine, od tega 118 državnih spomenikov, za državno razglasitev pa sta ovrednoteni še 1102 enoti. V letih 1995–2000 je država sofinancirala 2541 spomeniškovarstvenih projektov. Območja kulturne dediščine so predvsem naselbinska dediščina in kulturna krajina, od leta 1999 pa tudi območja kompleksnega varstva kulturne dediščine v odprtem prostoru kot nadomestilo za kategorijo krajinskih parkov, izgubljeno ob razdelitvi pristojnosti varstva naravne in kulturne dediščine.

S pripravo strokovnih zasnov in informacijsko podporo je spomeniškovarstvena služba v letih 1999–2001 zagotovila vključitev kulturne dediščine v planske akte devetdesetih slovenskih občin in s tem nadomestila desetletno zamudo. Za druge občine pospešeno pripravlja strokovne podlage.

Zasnova varstva naravnih vrednot

(VIR: Spremembe in dopolnitve prostorskih sestavin dolgoročnega in srednjeročnega družbenega plana RS, Uradni list RS, št. 11/99)

V zadnjih Spremembah in dopolnitvah dolgoročnega plana Slovenije je uvedena nova kategorija varstva kulturne dediščine, ki zajema večja območja in je opredeljena kot območje kompleksnega varstva kulturne dediščine v odprtem prostoru. Območja morajo biti kot celota dovolj prepoznavna in istovrstna, da jih je mogoče topografsko in kulturno opredeliti. Stavbna dediščina in kulturna krajina v vmesnem prostoru

morata biti pretežno ohranjeni oziroma brez motečih prvin. Zaradi medsebojnih razmerij kulturnih prvin in velikosti imajo območja kulturno, družbeno in gospodarsko vrednost. Območja kompleksnega varstva se podobno kot druga območja kulturne dediščine, npr. naselbinska dediščina in dediščinska kulturna krajina, ohranjajo predvsem z instrumenti urejanja prostora.

Prostorsko planiranje in institucionalni razvoj

8.1. Sistem prostorskega planiranja

Slovenija ima krovno prostorsko zakonodajo (Zakon o urejanju prostora, Zakon o urejanju naselij in drugih posegov v prostor, Zakon o stavbnih zemljiščih, Zakon o varstvu okolja idr.), katere cilj in načelo sta vzdržni razvoj, vendar pa sekundarna zakonodaja za izvajanje in nadzor nad izvajanjem zakonodaje še ni v celoti pripravljena. Glede na spremembe v političnem in gospodarskem sistemu nastaja nov Zakon o urejanju prostora, ki naj bi to dejavnost v celoti uskladi z novimi ustavnimi danostmi, kot so politični pluralizem, zasebno lastništvo, tržno gospodarstvo in tudi nova razmerja med lokalno skupnostjo in državo. Tako so pristojna ministrstva prevzela odgovornost za prostorsko načrtovanje dejavnosti, lokalne skupnosti pa so v svojih prostorskih planih dolžne upoštevati izhodišča državnega plana. Kot primer naj navedemo Ministrstvo za obrambo, saj je prostorsko načrtovanje obrambe prešlo v izključno državno pristojnost, medtem ko je načrtovanje varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami v pristojnosti lokalnih skupnosti, ki načrtujejo prostorski razvoj skladno z občinskimi načrti zaščite in reševanja.

Sistem prostorskega planiranja v Sloveniji ni zgrajen do te mere, da bi zagotavljal celovite in vsestransko usklajene posege v prostor. Razveljavljen sistem družbenega planiranja še ni dobil nadomestila, ki bi v ključnih delih povezovalo socialno in ekonomsko planiranje. *Posledica tega je pomanjkljivo in nedorečeno medsektorsko usklajevanje ter nedorečeno horizontalno in vertikalno povezovanje med nosilci planiranja. Pomanjkljivost sistema se kaže tudi v šibkejši institucionalni organiziranosti urejanja prostora.*

V sedanjem sistemu prostorskega planiranja je ena večjih pomanjkljivosti nedorečeno razmerje med razvojno in normativno vsebino prostorskih dokumentov. Prostorski plan je predvsem normativni akt, ki je pravna podlaga za pripravo izvedbenih aktov. Na parcelo natančno pripravljen kartografski del dolgoročnega plana občine je na eni strani za dokument razvojne narave preveč natančen, na drugi pa pogosto nima izdelane vizije prostorskega razvoja dejavnosti v daljšem časovnem obdobju. Zaradi dolgotrajnega postopka spreminjanja prostorskih planov je prilagajanje obstoječim razmeram nepriljubljeno, zaradi česar se uporabniki zavzemajo za ohlapnejša določila, ki omogočajo več maneverskega prostora pri izvajanju,

s tem pa tudi odklonov od planskih usmeritev. Slabo opredeljeno razmerje med javnim in zasebnim interesom ter nedorečen pojem javnega dobra dodatno zmanjšujeta pomen planskih določil in zavezanost tem določilom.

Pri tem v načrtovalski praksi ugotavljamo, da niti zakonodajna niti prostorskoplanerska plat ne sledita družbenim in političnim spremembam. Tako se številni občinski plani prepogosto spreminjajo, medtem ko zasnova namenske rabe izkazuje nepozidana stavbna zemljišča v obsegu, ki močno presega srednjeročne potrebe in s tem zakonito dopušča razpršeno gradnjo. *Vendar moramo ugotoviti, da k temu veliko prispeva sistemsko neustrezno zastavljeno varstvo kmetijskih zemljišč, še zlasti znotraj infrastrukturnih in dobro dostopnih ureditvenih območij naselij.* Na lokalni ravni sta pri dejavnosti urejanja prostora značilna tudi neusklajenost s planskimi predvidevanji ter vprašanje spoštovanja in upoštevanja planskih aktov.

Pri instrumentih urejanja prostora se v zvezi s slabim stanjem prostorskih dokumentov in pomanjkljivim nadzorom pojavlja potreba po preveritvi, pripravi, uvajanju in rabi izbranega nabora kazalcev prostorskega razvoja. V ta nabor mora biti vključena tudi možnost spremljanja stanja in nadzora nad izvajanjem posegov v prostor. Za preteklo obdobje lahko ugotovimo, da je bilo v letu 1999 v Sloveniji izdanih 6915 dovoljenj za gradnjo stavb, kar je 2 % manj kot leto prej. Od tega 88-odstotni delež zavzemajo nove stavbe. Med novimi stavbami prevladujejo stanovanjske, bilo jih je 4029 ali 66 % celotne nove gradnje. Gradbenih dovoljenj za rekonstrukcijo in prenovo stanovanjskih stavb je bilo izdanih 240 ali 20 % več kot leto poprej. V letih 1998 in 1999 gre pri nestanovanjskih stavbah pretežno za nove stavbe, saj obsegata rekonstrukcija in prenova le 22-odstotni delež. Število izdanih gradbenih dovoljenj za nestanovanjske stavbe je bilo v primerjavi z letom 1998 za 7 % manjše.

Pri normativnih instrumentih so pomembni zlasti novi zakoni in predpisi, s katerimi bodo omogočeni usmerjanje razvoja v prostoru, njegovo upravljanje, graditev, določanje in urejanje lastniških razmerij, davčne obveznosti, pogoji gospodarjenja ipd. Kot spodbujevalni instrumenti bodo pomembni finančne spodbude (s posojilno politiko, davčnimi olajšavami in subvencijami), ustrezno obveščanje,

spremljanje stanja (monitoring), izobraževanje, ustanavljanje razvojnih središč, sodelovanje javnosti pri posegih v prostor, urejanje in razvoj trga nepremičnin itd. Posebna oblika so tudi spodbujevalni in omejevalni instrumenti. Spodbujevalni instrumenti se pojavljajo predvsem v obliki subvencioniranja, dodeljevanja pomoči, koncesij, različnih vlaganj in posojil, omejevalni pa kot omejevanje vlaganj, predkupna pravica, obvezna zložba in parcelacija stavbnih zemljišč ter zajemanje povečanja vrednosti zemljišča. *Pravni red je temeljna predpostavka za delovanje sistema na podlagi tržnih zakonitosti, ki pa ne sme povzročati negativnih socialnih, ekoloških in drugih posledic.*

Temeljne značilnosti obstoječega sistema urejanja prostora so:

- *sekundarna zakonodaja za izvajanje in nadzor nad izvajanjem zakonodaje ni v celoti pripravljena, nedorečeno in pomanjkljivo medsektorsko usklajevanje,*
- *nedorečeno razmerje med razvojno in normativno vsebino prostorskih dokumentov,*
- *slabo opredeljeno razmerje med javnim in zasebnim interesom,*
- *prepogoste spremembe občinskih prostorskih planov ob dolgotrajnih postopkih,*
- *pomanjkanje meril in kazalcev za spremljanje stanja in teženj v prostoru ter spremljanje izvajanja zakonskih določil,*
- *slab nadzor nad posegi v prostor in neuspešno delovanje inšpekcijskih služb,*
- *pomanjkanje posrednih instrumentov za zagotavljanje učinkovitega urejanja prostora.*

8.2. Regionalna členitev

S prvim januarjem 1995 se je uveljavila lokalna samouprava, ko je prejšnjih 60 občin, ki so bile politično gledano podaljšek državne uprave, razpadlo v 147 manjših lokalnih skupnosti. Druga delitev občin je bila izvedena leta 1998, ko se je njihovo število povečalo na sedanjih 192 lokalnih skupnostih in se za zdaj še ni ustalilo, saj še vedno obstajajo težnje po njihovi nadaljnji delitvi. Zakon o lokalni samoupravi je prinesel tudi novo, vendar še ne dovolj natančno razdelitev pristojnosti glede posameznih področij med občino in državo. Nove občine so morale prevzeti skrb za planiranje na ravni občin, državna uprava pa državno načrtovanje in usmerjanje ter nadzor nad izvajanjem zakonov. Zakonsko pa moramo opredeliti še medobčinske obveznosti pri upravljanju urbane infrastrukture

ter delovanje javnega prevoza in drugih mestuslužnih storitev. V zvezi s tem bo treba revidirati tudi sistem obdavčenja in vzpostaviti delitvene načine.

Urejanje prostora je v Sloveniji razdeljeno na dve ravni: državno in lokalno. Razdelitev pristojnosti določa vrsta zakonov o urejanju prostora in lokalni samoupravi, *vendar pomanjkanje druge stopnje lokalne samouprave ovira tudi dokončno reformo urejanja prostora in onemogoča reševanje številnih drugih vprašanj.* Upravni aparat ni jasno oblikovan, njegove pristojnosti so nedorečene, planiranje in upravljanje prostora je organizacijsko in med posameznimi sektorji na ravni države in na ravni občin slabo povezano. *Manjka ključna vmesna regijska raven, na kateri bi morale podobno kot v drugih evropskih državah potekati usklajevanje interesov med lokalnimi skupnostmi in državo glede razvoja.* Neposredno razmerje med državo in občinami (brez vmesne stopnje organiziranosti) verjetno prispeva tudi k manjši pripravljenosti občin, da bi odločneje urejale lokalne zadeve, in k povečanim pričakovanjem pomoči države.

Regionalna razdelitev Slovenije je pomembna tudi zaradi možnosti uspešnejšega vključevanja v širšo evropsko skupnost, v kateri regije pridobivajo pomen na račun države, in uveljavljanja lastnih interesov v tej skupnosti. Ustanovitev regij je zato eden izmed glavnih ciljev regionalnega razvoja Slovenije, s čimer bo dosežen skladnejši regionalni razvoj, še posebej na prednostnih območjih:

- *z najnižjo stopnjo razvitosti, še posebej tistih, ki po vrednosti BDP, po kupni moči na prebivalca ali stopnji brezposelnosti najbolj negativno odstopajo od državnega povprečja;*
- *s posebnimi razvojnimi vprašanji, kot so gospodarsko šibka območja, območja s strukturnimi težavami in visoko brezposelnostjo ter razvojno omejevana obmejna območja in območja z omejenimi razvojnimi dejavniki;*
- *obmejna območja;*
- *kjer živita madžarska in italijanska narodnostna skupnost ter romska etnična skupnost.*

Zaradi pomanjkanja regionalne ravni v Sloveniji lahko ugotovimo, da je v sedanjem trenutku lokalna raven tista, na kateri se operacionalizira največ pobud in prostorskih rešitev, zato je smiselno pretehtati ter natančneje določiti, kakšne naj bodo v prihodnosti pristojnosti lokalne skupnosti pri urejanju prostora na vseh področjih.

Poleg ustavnih in zakonskih pristojnosti državne uprave je ena od prednostnih nalog tudi vzpostavitev vmesne regionalne ravni, ki je najprimernejša za reševanje širših razvojnih nalog, saj je bližje operativni ravni gospodarskih in storitvenih sektorjev. Prvi korak k temu je bil narejen s sprejetjem Zakona o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja, na podlagi katerega so bile ustanovljene regionalne razvojne agencije.

Prav na ravni regije se najlažje usklajujejo interesi lokalnih skupnosti in oblikujejo skupne rešitve. Skupni interesi lokalnih skupnosti, izraženi kot interes regije, se tako lažje in bolj nadzorovano soočajo z državnimi interesi na področju upravnega urejanja varstva in upravljanja okolja, delovanja gospodarstva in družbenih služb ali na področju usklajene graditve in upravljanja infrastrukturnih sistemov. Zato je Urad RS za prostorsko planiranje že v letu 2000 skupaj z Agencijo RS za regionalni razvoj in regionalnimi razvojnimi agencijami spodbudil pripravo regionalnih zasnov za Koroško, Savinjsko ter Obalno- kraško statistično regijo. Novi Zakon o urejanju prostora pa bo uveljavil še regionalne zasnove prostorskega razvoja kot partnerske prostorske akte med državo in lokalnimi skupnostmi, povezanimi v regije. S temi akti bodo določene prostorske ureditve regionalnega pomena ter dane usmeritve za pripravo prostorskih planskih in izvedbenih aktov države in občine.

8.3. Zemljiška politika

Zemljišče kot prostorska, gospodarska in politična kategorija doživlja ob preoblikovanju družbenopolitičnega in ekonomskega sistema ter vse večji ekološki občutljivosti družbe pomembne vrednostne premike. V takih okoliščinah ostajajo vprašanja ustrezne organiziranosti upravljanja zemljišč še vedno odprta, primanjkuje ustrezno izobraženih strokovnjakov za to področje, pojavljajo se zemljiške špekulacije, pa tudi zakoniti trg zemljišč in obstoječi davčni sistem ne prispevata finančnega deleža, ki bi omogočal mestni skupnosti ali državi voditi dolgoročno politiko prostorskega razvoja. Stavbna in zemljiška politika morata biti zato med najpomembnejšimi instrumenti za učinkovito izvajanje prostorskih in urbanističnih načrtov.

Do neke mere je ustrezno rešen nadzor nad spremembami v rabi tal, predvsem z uveljavljenimi urbanističnimi ukrepi in dokumenti. Od prvotnih korakov urbanistične zakonodaje, ki je opredeljevala le tako imenovane gradbene okoliše, se je v zadnjih desetletjih razvila celovita zakonodaja, ki uravnava rabo tal, vendar težko uresničuje dolgoročneje spremembe ter smotno etapno gradnjo mest in drugih naselij. Neprestana in vedno ostrejša nesoglasja med kmetijsko in urbano rabo zemljišč so v veliki meri zavrli normalno načrtovalsko dejavnost in celovito mestno graditev, predvsem pa so se izredno zaostрили ob hiperinflaciji (nepremičnine pomenijo glavno trajno vrednost) in ob spremembah ekonomske politike, ki vpliva na pogoje gospodarjenja v kmetijstvu in infrastrukturnem opremljanju prostora.

V vsem dosedanjem obdobju državi v glavnem ni uspelo zajeti dodane vrednosti, ki nastaja zaradi spremenjenih lokacijskih značilnosti vložene infrastrukturne opreme posameznih zemljišč v mestih. Zaradi neurejenih razmer davčne politike primanjkuje sredstev za vodenje dolgoročneje in sistematičneje zemljiške politike. Instrumenti davčne politike lahko z zmanjševanjem transakcijskih stroškov in preglednostjo postopkov pri prometu z nepremičninami zagotovijo učinkovitejše delovanje trga nepremičnin, še posebej zemljišč. Ključni vir sredstev, ki omogoča sistematično vodenje zemljiške politike, pa je davek na lastništvo nepremičnin oziroma zemljišč, še posebej tistih, ki so v občinskih prostorskih planih opredeljena kot nezazidana stavbna zemljišča. Zatika se tudi pri zajemanju prispevka za gradnjo infrastrukture in ustreznem vrednotenju lokacijske rente. Zaradi tega nekatere strukturne spremembe v lokaciji dejavnosti v mestih in drugih naseljih ne ustrezajo ekonomskim merilom. Poleg tega vplivajo na nesmotrno dinamiko v razmeščanju mestotvornih in mestuslužnih dejavnosti.

Zagotavljanje zemljišč za gradnjo od julija 1997 temelji na novem zakonu o stavbnih zemljiščih. Po novi zakonodaji imajo občine bistveno boljše možnosti za izpolnjevanje nalog, ki jih imajo v zvezi z zagotavljanjem javnega interesa na vseh področjih svojega delovanja. Občina ali država imata namreč predkupno pravico na nezazidanem stavbnem

zemljišču, na katerem je s prostorskim izvedbenim načrtom predvidena gradnja v širšem javnem interesu. Dovoljena je celo razlastitev v korist občine ali države. Za tovrstno gradnjo se ne plača komunalni prispevek, občina pa lahko proda ali odda zemljišče brez javnega razpisa.

Zakon neposredno navaja občine k temu, da hitreje opremljanje stavbnih zemljišč, namesto da bi ga izvajale kot edine vlagateljice same, zagotavljajo s sklepanjem pravnih poslov z zainteresiranimi vlagatelji iz zasebnega sektorja. Vendar pa omenjeni vzvodi še ne zadoščajo za dejavnejšo vlogo občin pri pridobivanju, opremljanju in oddajanju stavbnih zemljišč za graditev. Zato bodo morali novi predpisi o urejanju prostora instrumente, ki jih je uvedel Zakon o stavbnih zemljiščih, razširiti z novimi, tudi manj prisilnimi in zato sprejemljivejšimi instrumenti (komasacija stavbnih zemljišč, povezava z davčno in posojilno politiko, ...) tudi za lastnike nezazidanih stavbnih zemljišč.

8.4. Stanovanjska politika

Ustava Republike Slovenije določa, da država ustvarja možnosti za to, da si lahko državljani pridobijo primerno stanovanje. To področje ureja Stanovanjski zakon, ki opredeljuje tudi primernost stanovanja. Ne gre prezreti, da so premajhna stanovanja tudi pogost motiv za razseljevanje in razpršeno poselitev. Ministrstvo za okolje in prostor je odgovorno za izvajanje zakonov in predpisov, ki se nanašajo na reševanje stanovanjske problematike in kakovost stanovanj (npr. Stanovanjski zakon, Zakon o graditvi objektov, Zakon o urejanju prostora, vsi podzakonski akti, ki tehnično in normativno urejajo področje).

Vendar v razmerah, ko se večstanovanjske stavbe gradijo pretežno za prodajo na prostem trgu in ne za znanega in usposobljenega vlagatelja, v razmerah torej, ko se stanovanja pridobivajo s kupoprodajnimi in ne z gradbenimi pravnimi posli, v državi ni pravih vzvodov, ki bi zagotavljali vpliv prihodnjih stanovalcev ali njihovih usposobljenih svetovalcev oziroma zastopnikov na kakovost stanovanjske arhitekture in urbanizma. Varstvo potrošnikov na tem področju je slabo. Gradbenih revizijskih komisij, ki bi varovale javno korist v imenu še neznanih prihodnjih lastnikov oziroma uporabnikov stanovanj, ni. Tudi banke za odobritev posojil ne postavljajo kakšnih posebnih pogojev glede kakovosti in trajnosti stanovanj oziroma

zgradb, za katere posojajo denar. Izvršilni odbor za gradbeno-tehnične zadeve Stanovanjskega sklada Republike Slovenije je bil do zdaj edini organ v državi, ki sistematično revidira arhitekturne in urbanistične značilnosti vsaj tistega majhnega dela stanovanjske graditve, ki je namenjen neprofitnim stanovanjskim organizacijam.

V ta namen je bil v letu 2000 v Državnem zboru RS sprejet Nacionalni stanovanjski program kot eden najpomembnejših dokumentov na stanovanjskem področju. Ta program je podlaga za oblikovanje dejavne stanovanjske politike države in občin do leta 2009. Šicer sta bili v obdobju od leta 1996 do leta 2000 sprejeti dve noveli Stanovanjskega zakona, dopolnjeni pa so bili tudi pravilniki, ki urejajo postopek oziroma merila za dodeljevanje socialnih stanovanj ter dodeljevanje neprofitnih stanovanj. Na novo je bil izdan tudi pravilnik, ki ureja minimalne tehnične pogoje za graditev stanovanjskih stavb in stanovanj. Vlada je s posebnim odlokom uredila neprofitne najemnine. V februarju 2000 je bil sprejet tudi Program boja proti revščini in socialni izključenosti, ki med drugim predvideva razširitev kroga upravičencev do prejemanja socialnovarstvenih pomoči za najem stanovanja ter pridobivanje začasnih bivališč iz stanovanjskih sredstev.

V pripravi sta tudi izdelava in sprejetje predpisov o urejanju naselij in projektiranju ter gradnji in prenovi stanovanj, s katerimi se upoštevajo: v zgradbah, namenjenih javni rabi, ter naseljih graditev manjših, skrbno in človeku primerno zasnovanih sosesk z racionalno izrabo zemljišč; pestrejša ponudba različnih tipov stanovanj, upoštevanje tudi potrebe ostarelih in drugih oseb s posebnimi potrebami, skladnost novih stanovanjskih naselij in zgradb z značilnostmi posameznih naravnih, kulturnih in arhitekturnih krajin.

8.5. Decentralizacija in krepitev lokalnih skupnosti

Uspešnost vzdržnega razvoja v gospodarskem, družbenem in prostorskem smislu bo vedno bolj odvisna od sposobnosti vseh ravni oblasti, da uveljavijo prednostne naloge skupnosti in pri tem omogočajo nova partnerstva med zasebnim in javnim sektorjem. Na podlagi ustavnih določil je treba podrobneje opredeliti tudi javni in skupni

interes ter upoštevati dolgoročnejše potrebe prostorskih skupnosti in seveda tudi države kot celote. Zato si je treba prizadevati za čim večjo decentralizacijo na ravni lokalnih skupnosti predvsem glede odgovornosti, izvajanja politik, pristojnosti pri odločanju in uporabi virov (človeških, tehničnih in finančnih).

Ciljev smotrnega usmerjanja prihodnjih prostorskorazvojnih procesov ni mogoče doseči brez ustvarjanja razmer za uspešno strategijo, in sicer : davčno in institucionalno, finančno in ekonomsko, ekološko tehnološko in tehnično, promocijsko in participativno.

V sistemu tržnega ali socialno tržnega gospodarstva je vlogo države (kot varuhinje javnega interesa in dobrin splošnega pomena, pa tudi kot spodbujevalke učinkovitega vzpostavljanja skupnih interesov ter partnerstva zasebnega in javnega sektorja) mogoče zagotavljati predvsem z davčnimi in finančnimi instrumenti. Mednje sodi tudi zagotavljanje možnosti za prednostni nakup stavbnih in drugih zemljišč, ki so potrebna za velike razvojne projekte ali socialno in ekološko občutljive dejavnosti.

Pri razvoju lastnih zmogljivosti in institucionalnem razvoju je Slovenija med drugim izdelala program spodbujanja lokalnih zaposlitvenih pobud, ki pospešuje razvoj infrastrukturne mreže in instrumentov za vzpostavljanje razvojnih partnerstev na lokalni in regionalni ravni. Tako skušamo zagotoviti celovit razvoj lokalnih skupnosti.

Junija 1999 je bil sprejet Zakon o spodbujanju skladnejšega regionalnega razvoja, ki določa cilje, načela, organizacijo spodbujanja skladnega regionalnega razvoja, dodeljevanje razvojnih spodbud ter merila za opredelitev območij s posebnimi razvojnimi vprašanji, predstavlja nacionalne planske dokumente med drugim tudi po medmrežju, in sicer na spletni strani Vlade Republike Slovenije, na področju vodenja in vzdrževanja prostorskih podatkov izvaja obsežne naloge predvsem v zvezi z ažuriranjem in posodobitvijo zemljiškega katastra; poteka razpis za digitalizacijo katastra zemljišč in nepremičnin s sofinanciranjem mednarodnih ustanov (programa PHARE, Svetovne banke in drugih), leta 1999 je bila ustanovljena tudi Agencija RS za regionalni razvoj, ki je pristojna za

spodbujanje skladnejšega regionalnega razvoja in sodeluje z regionalnimi razvojnimi agencijami (te se ustanovljajo po načelu subsidiarnosti, ob državnem interesu pa na pobudo Agencije), ustanovljeni so bili Stanovanjski sklad RS ter občinski stanovanjski skladi, katerih namen je financiranje nacionalnega stanovanjskega programa oz. spodbujanje stanovanjske gradnje, prenove in vzdrževanja stanovanj ter stanovanjskih hiš.

8.6. Sodelovanje javnosti pri prostorskem planiranju

Sodelovanje javnosti in državljanov pri prostorskem planiranju je eden bistvenih elementov strategije vzdržnega prostorskega razvoja, ki je zelo občutljiv z vidika preobrazbe družbe in družbenih vrednot. Sistemske spremembe v zadnjih letih so močno vplivale na stališča do tega vprašanja. Sodelovanje javnosti je z razvojem ustanov civilne družbe in z obdobjem socialističnega samoupravnega sistema prešlo zelo zanimive faze in se razvilo v močno silo vpliva na prostorske odločitve na vseh ravneh političnega življenja. V vaških naseljih ponekod ostajajo močni tradicionalni sistemi neformalnega odločanja. Za udeležbo javnosti in za sodelovanje pri planiranju lahko rečemo, da sta zagotovljena v veljavnih zakonih in uveljavljena v praksi. Družbena sprejemljivost objektov in dejavnosti, ki posegajo v lokalno okolje, tako temelji na dejavni udeležbi lokalnega prebivalstva pri soodločanju o načrtovanih posegih v okolje. To se trenutno večinoma kaže kot nasprotovanje ter kot odločen in le redko utemeljen "ne". Soodločanje lokalnega prebivalstva se v praksi kaže kot vzvod nasprotovanja posegom v lokalno okolje, zato so v praksi le redki teh projektov tudi uresničeni (npr. regionalna središča za ravnanje z odpadki, odlagališče srednje in nizko radioaktivnih odpadkov, ...).

Nezmožnost preseganja sindroma NIMBY (Not In My Back Yard) izhaja iz komunikacijske usposobljenosti strokovnih nosilcev posegov v prostor in iz uveljavljenih procesov odločanja, ki upoštevajo zgolj tehnološke vidike gradnje objektov, popolnoma pa zanemarjajo socialno-prostorske vidike. Zaradi neskladja in praznine pri vključevanju javnosti, nastale s spremembo družbenega sistema, se je v Sloveniji okrepil tudi sindrom LULU (locally unwanted land use) za skoraj vsak poseg v prostor.

Cilj je omogočiti vsem zainteresiranim stranem, predvsem pa lokalnim oblastem, zasebnemu sektorju, sindikatom, nevladnim in lokalnim organizacijam, da dejansko sodelujejo pri načrtovanju in upravljanju prostora. Zato so potrebna skupna prizadevanja pri zagotavljanju človeških virov in vodenju, institucionalni reformi, razvoju organizacije in upravljanja ter trajnem usposabljanju in zagotavljanju nove opreme.

Stari, uveljavljeni način sodelovanja javnosti je preživet, nov tip pa se še ni povsem razvil. Pri uveljavljanju demokracije in vzdržnega prostorskega razvoja sta pomembni usposabljanje in enakovredno sodelovanje vseh prizadetih udeležencev. Po sprejetju Agende 21 leta 1992 se je v Sloveniji na področju varstva okolja povečala dejavnost nevladnih organizacij, z njihovo pomočjo in mednarodnim sodelovanjem se pod

pokroviteljstvom Ministrstva za okolje in prostor pripravljajo tudi programi varstva okolja in Agenda 21 za občine. Tudi druge organizacije so v zvezi z razvojem naselij pripravile več posvetov, delavnic, različnih projektov in njihovih predstavitev, v katere je bila vključena širša javnost. Vendar si moramo pri načrtovanju lokalnih dejavnosti, prepoznavanju odprtih vprašanj in nalog, pritegnitvi virov in izvajanju programov še bolj prizadevati za povezovanje in sodelovanje vseh udeležencev, tako da so poleg predstavnikov državnih in lokalnih oblasti vključeni različne interesne skupine (različne nevladne in druge organizacije), lokalna podjetja, znanstvene in raziskovalne ustanove, prebivalci lokalnih skupnosti, finančne ustanove, ekološki skladi in tudi množična občila, ki imajo pomembno vlogo pri obveščanju in ozaveščanju javnosti.

Sklepne ugotovitve

Ocena stanja je temeljni dokument za oblikovanje nove Politike urejanja prostora Republike Slovenije, Zakona o urejanju prostora, Prostorske zasnove Slovenije ter drugih dokumentov, ki bodo ogrodje prihodnjega sistema urejanja prostora. V Oceni stanja so na kratko prikazane in obravnavane vse glavne dejavnosti, ki vplivajo na urejanje prostora in prostorski razvoj sploh. Iz širokega razpona prepoznanih vprašanj še posebej izstopajo velike razlike v prostorskem razvoju regij, neenakomeren urbani razvoj, povezan s pomanjkanjem instrumentov zemljiške in stanovanjske politike, pritiski suburbanizacije ob avtocestnem križu, stihijiska in nenadzorovana razpršena gradnja, velik delež nezakonitih oziroma tako imenovanih črnih gradenj, degradirana urbana in druga območja, propadanje starih industrijskih mest, nenačrtna in pomanjkljiva prenova mestnih jeder, slaba infrastrukturna opremljenost naselij, nerešeno vprašanje ravnanja z odpadki, prestrukturiranje podeželskega prostora zaradi spremenjene vloge kmetijstva, obsežno zaraščanje kmetijskih površin z gozdom, slabe prometne povezave ob sicer razvejanem cestnem omrežju, premajhen poudarek na železniškem prometu in nezadostna mreža javnih prevoznih sredstev, slaba sistemska rešitev varstva kmetijskih zemljišč, tudi znotraj urejenih naselij, nespoštovanje in neupoštevanje predpisov o urejanju prostora, pomanjkanje regionalne ravni kot vmesnega člena med državno in lokalno upravno organiziranostjo, pomanjkanje ustreznih kadrov ter nepovezano delovanje sektorjev.

Ocena stanja temelji na ciljnih in usmeritvah vzdržnega prostorskega razvoja, ki se ne uveljavljale v Sloveniji, temveč v širšem mednarodnem prostoru. *S tega vidika mora tudi Slovenija v sicer ostri konkurenci evropskih držav in regij izkoristiti vse primerjalne prednosti svojega prostora.* Te so zlasti prometna lega in vozlišča, naravne lepote za turistični razvoj, raznolikost krajin, vodno bogastvo ipd. Takšna usmeritev je pomembna tudi za Evropsko unijo kot celoto, ki želi ustvariti konkurenčen gospodarski prostor v tekmovanju svetovnih regij in zato najbolje izkoristiti prednosti svojega, evropskega prostora. Vztrajanje zgolj pri obstoječih prednostnih usmeritvah, monopolnih položajih posameznih sektorjev in samozadostnosti njihovih razvojnih ciljev bi Slovenijo le oddaljilo od skupnih prizadevanj za sooblikovanje enotnega evropskega gospodarskega in fizičnega prostora. Evropskih pobud torej ne smemo razumeti kot grožnjo in ogrožanje narodne suverenosti ter nedotakljivosti, temveč predvsem kot priložnost,

ki jo ponuja širše evropsko povezovanje za hitrejšo doseganje uravnovešenosti z najrazvitejšimi deli Evropske unije.

Slovenija mora ustvariti uravnoveženo omrežje mest in drugih naselij, ki bo delovalo usklajeno na vseh ravneh ter bo sposobno sodelovati s sosednjimi državami in državami Evropske unije ter z njimi tekmovati. Pri tem je pomembna predvsem vloga Ljubljane v omrežju evropskih mest, Ljubljane in Maribora v omrežju srednjeevropskih mest, somestja Piran-Izola-Koper v omrežju sredozemskih mest, Kopra v omrežju severnojadranskih pristanišč ter drugih, predvsem obmejnih regionalnih središč v smislu evropskega povezovanja nacionalnih in regionalnih omrežij naselij.

Podeželska mesta in druga naselja se bodo tudi v prihodnje zmerno zgoščevala, skrbela za razvoj raznovrstnih storitev in proizvodnih dejavnosti ter delovnih mest, kar bo preprečilo praznjenje podeželja in sedanje neracionalne, drage in okolju škodljive vsakodnevne selitvene tokove na območja največjih zgostitev delovnih mest in storitev. V podeželskih naseljih in na podeželju sploh pa bo treba predvsem usmerjati poselitev v strnjena naselja, zadovoljevati potrebe po poselitvenih površinah prednostno omrežju mest in drugih naselij, prometno ustrezno povezanih in z ustrezno komunalno infrastrukturo, preprečevati možnost postavitve objektov zunaj določenih območij, usmerjati kmetijsko gradnjo in gradnjo počitniških hišic na določena območja ter ohranjati kulturno krajino in identiteto naselij (tudi s prenovo obstoječega stavbnega sklada).

Vzdržni prostorski razvoj je mogoč le z njegovim uspešnim uresničevanjem, zato med glavne cilje urejanja prostora spadajo tudi:

- *odpravljanje posledic pravnega nereda oziroma vzpostavljanje novega sistema urejanja prostora;*
- *uveljavitev celovitega sklopa instrumentov za odpravo sedanjih pomanjkljivosti in podporo prihodnjemu sistemu urejanja prostora;*
- *zagotavljanje javnega interesa in stalnega usklajevanja nasprotujočih si interesov v prostoru;*
- *vzpostavljanje regionalne usklajenosti upravljanja prostora zlasti na ravni strateških lokacijskih odločitev;*
- *odpravljanje posledic osiromašenja strokovnih služb in neučinkovite uprave zaradi stihijske delitve občin ter nejasne delitve odgovornosti*

- med državo in lokalno samoupravo;
- zagotavljanje usklajenega medsektorskega dogovarjanja in zagotavljanja sinergističnih učinkov pri določanju prednostnih nalog;
- sodobno razumevanje tržnih načel v zemljiškem gospodarstvu ob upoštevanju, da je prostor omejena dobrina in da moramo v prostoru mest in somestij varovati dolgoročne javne interese;
- finančno usposabljanje občin in mest za samostojno vodenje investicijske politike na področju stavbnozemljiškega gospodarstva in infrastrukturnega opremljanja prostora;
- zagotavljanje prostorskih ukrepov v skladu z demografsko politiko;
- zagotavljanje politične neodvisnosti služb, ki morajo stalno skrbeti za urejanje prostora;
- zagotavljanje izobraževanja in raziskovalne dejavnosti;
- vzpostavljanje predstavitvenih dejavnosti v zvezi z dobrimi prostorskimi rešitvami;
- razumevanje ter razvijanje človekovih in

družbenih vrednot, ki zadevajo odnos do okolja in prostora, pa tudi do sobivanja v urbanem oziroma urbaniziranem prostoru;

- *vzpostavljanje učinkovite udeležbe različnih organizacij in prebivalstva pri odločanju o urejanju prostora.*

Za izboljšanje ugotovljenega stanja je zelo pomembna tudi napovedana celovita reforma sistema urejanja prostora (priprava novega zakona o urejanju prostora, resolucije o politiki prostorskega razvoja ter nove prostorske zasnove države), v kateri bodo vzdržne razvojne usmeritve še bolj poudarjene. Glavni ukrepi reforme bodo učinkovitejši nadzor v prostoru nad izvajanjem zakonodaje, povečanje državnega proračuna za naložbe v prostor in okolje, odpravljanje upravnih in drugih ozkih grl pri izvajanju zakonodaje in nadzoru nad njenim izvajanjem ter izboljševanje prostorskih, gospodarskih in socialnih instrumentov.

Literatura in viri

Strokovna literatura in viri

1. *Analiza stanja – prostorski problemi v Sloveniji, Tretja delovna konferenca izvajalcev nalog za PPS: Analiza stanja prostorskega razvoja za pripravo PPS, MOP – URSP, Ljubljana, 2000*
2. *Anketa o ključnih obstoječih in pričakovanih prostorskih problemih, interno gradivo, Urad RS za prostorsko planiranje, Ljubljana, 1997*
3. *Benko, R., Programi pomoči Evropske unije, IPZT, Ljubljana, 1999*
4. *Blaganje, D., Odgovori na anketni vprašalnik "10 prostorskih problemov v R Sloveniji". Anketo so izvedli na MOP – URSP za potrebe priprave politike prostorskega razvoja v RS 1997*
5. *Deu, Ž, et al., Romi v prostoru Slovenije, Ministrstvo za okolje in prostor, Urad RS za prostorsko planiranje, Ljubljana, 1995*
6. *Dimitrovska Andrews, K., Zasnova urbanizacije, Urbanistični inštitut RS, Ljubljana, 1998*
7. *Dimovski, V., et al., Slovenska industrija v pogojih notranjega trga EU, Sintezno poročilo, Center za mednarodno konkurenčnost, Ljubljana, 2000*
8. *Drozg, V., Poselitvena območja in usmeritve ter kriteriji za urejanje in razvoj naselij, Univerza Maribor, Maribor, 2000*
9. *Fazna poročila o oddanih gradivih za strokovne podlage po programu priprave PPS, MOP – URSP, Sektor za državno prostorsko planiranje, Ljubljana, februar 2000*
10. *Fister, P. et al., Arhitekturne krajine in regije Slovenije, MOP, Urad RS za prostorsko planiranje, Ljubljana, 1993*
11. *Fister, P., Celostno varovanje stavbnih in naselbinskih vrednot v prostorskem razvoju, Fakulteta za arhitekturo, Ljubljana, 2001*
12. *Gabrijelčič, P. et al., Povzetek predlogov vsebin raziskovalnih nalog za potrebe priprave prostorskega plana RS, Arhitektura d. o. o., Ljubljana, Ministrstvo za okolje in prostor, Urad za prostorsko planiranje RS, Ljubljana, 1997*
13. *Gabrijelčič, P. et al., Urejanje prostora z vidika razpršene gradnje, raziskovalna naloga, Fakulteta za arhitekturo, Ljubljana, 1996*
14. *Gantar, P., Črnograditelji proti državi, Teorija in praksa, št. 5-6, Ljubljana, 1993*
15. *Gosar, L., Demografija v prostorskem planiranju, Urbanistični inštitut Republike Slovenije, Ljubljana, 1998*
16. *Gosar, L., Izdelava prostorske dokumentacije: Analiza stanja prostora in razvojne možnosti prostora po regijah, Urbanistični inštitut Republike Slovenije, Ljubljana, 1997*
17. *Gregorič, J., Tavčar, R., Struktura podjetij s tujim oziroma mešanim kapitalom, Poročilo kvantitativne faze raziskave (poštna anketa), Gral marketing d. o. o., Ljubljana, 1997*
18. *Gulič, A., et al., Zasnova regionalnega prostorskega razvoja Slovenije, Urbanistični inštitut Republike Slovenije, Inštitut za ekonomska raziskovanja, Inštitut za geografijo, Ljubljana, 2000*
19. *Gulič, A., Kladnik, D., et al., Vplivi sodobne informacijsko-komunikacijske infrastrukture na prostorski razvoj Slovenije, Zaključno poročilo, Urbanistični inštitut Republike Slovenije in Inštitut za geografijo, Ljubljana, 1997*
20. *Gulič, P., et al., Analiza stanja, trendov prostorskega razvoja in izvajanja prostorskega plana RS za potrebe priprave prostorskega plana RS, MOP, Urad RS za prostorsko planiranje, Ljubljana, 2000*
21. *Gulič, P., Ocena stanja v prostoru, osnutek besedila, julij 2001*
22. *Hall, P., Planning Issues and Planning Styles, referat na mednarodni konferenci 20th Century Urbanisation and Urbanism, Urbanistični inštitut RS, Bled, 1999*
23. *Hudoklin, J., et al., Zasnova prostorskega razvoja sistema krajine, Acer d. o. o., Novo mesto, 1999*
24. *Hudoklin, J., et al., Zasnova prostorskega razvoja območij naravnih in kulturnih vrednot, ACER d. o. o., Novo mesto, 1999*
25. *Hudoklin, J., et al., Interpretacija dosegljivih vsebin za potrebe Študije ranljivosti okolja in za potrebe prostorskega plana, ACER d. o. o., Novo mesto, 1998*
26. *International Manual of Planning Practice, Second Edition, International Society of City and Regional Planners, ISOCARP, 1992*
27. *Jakoš, A., Projekcije prebivalstva, Analize in projekcije demografskega razvoja v Sloveniji do leta 2020 po občinah za potrebe prostorskega plana, Urbanistični inštitut Republike Slovenije, Ljubljana, 1996*
28. *Jerman Blažič, B., Informacijska infrastruktura – sredstvo za doseganje večje dodane vrednosti, Sintezno poročilo, Univerza v Ljubljani, Ekonomska fakulteta, Ljubljana, 2000*
29. *Jeršič, M., Prostorsko planiranje rekreacije na prostem, Ministrstvo za okolje in prostor, Urad Republike Slovenije za prostorsko planiranje, 1999, ISBN 961-6276-12-3*
30. *Kos, D., Komunikacijski vidiki posegov v okolje – pojem analize socialnega okolja, Teorija in praksa, letnik 36, št. 4, julij/avgust 1999, str 579–591*
31. *Kos, D., Predmodernost ali postmodernost "črnograditeljskih" praks, Teorija in praksa, št. 5-6, Ljubljana, 1993*
32. *Kos, D., et al., Socialno prostorski vplivi avtocest v Sloveniji, 2. del, Fakulteta za družbene vede, Center za prostorsko sociologijo, Ljubljana, 1997*

33. Kos, D., Mlinar, Z., Toš, N., Makarovič, J., et al., *Socialno prostorski vplivi avtocest v Sloveniji, Zaključno poročilo, Univerza v Ljubljani, FDV – Inštitut za družbene vede, Ljubljana, 1994*
34. Koželj, J., *Degradirana urbana območja, MOP, Urad RS za prostorsko planiranje, Ljubljana, 1998*
35. Krišelj, M., *Sistem telekomunikacij in prostorski razvoj Slovenije, predlog dopolnitev vsebin zaključnega poročila, Ljubljana, 2001*
36. Lesjak, I., *Politika pospeševanja razvoja malih in srednje velikih podjetij, Ljubljana, 2000*
37. Leskovec, B., *Šport v prostoru, Ministrstvo za okolje in prostor, Urad Republike Slovenije za prostorsko planiranje, 1999, ISBN 961-6276-13-1*
38. Majcen, B., *Pomen regionalno in prostorsko uravnoteženega razvoja za razvoj Slovenije, Sintezno poročilo, Ljubljana, 2000*
39. Marušič, J., et al., *Značilni krajinski vzorci v Sloveniji, Ministrstvo za okolje in prostor, Urad RS za prostorsko planiranje, Ljubljana, 1995*
40. Marušič, J., et al., *Zasnova prostorskega razvoja gozdnih območij, Biotehniška fakulteta, Inštitut za krajinsko arhitekturo, Ljubljana, 1999*
41. Marušič, J., et al., *Zasnova prostorskega razvoja kmetijskega prostora, Biotehniška fakulteta, Inštitut za krajinsko arhitekturo, Ljubljana, 1999*
42. *Mednarodna okrogla miza: Slovenija in sosednje države (Avstrija, Hrvaška, Italija in Madžarska) v skupnem evropskem prostoru, Organizacija: MOP – Urad RS za prostorsko planiranje, 23. 5. 2000, Ljubljana*
43. Miljevič, J., et al., *Analiza dostopnosti naselij do cestne in železniške mreže v Republiki Sloveniji, Omega consult, d. o. o., Ljubljana, 1996*
44. Mlinar, Z., *Prostorski nered kot izraz (ne)moči posameznika in sistema, Teorija in praksa, št. 5-6, Ljubljana, 1993*
45. Moussis, N., *Evropska unija, pravo, ekonomija, politike, 1999, ISBN 961-6030-28-0*
46. Mueller, B., *From Cities and Towns to Urban Networks in Europe, referat na mednarodni konferenci 20th Century Urbanisation and Urbanism, Urbanistični inštitut RS, Bled, 1999*
47. Mušič, V. B., et al., *Vizija prostorskega razvoja Republike Slovenije, Urbanistični inštitut, Ljubljana, 2000*
48. Mušič, V. B., *From Optimum Size for Cities to Sustainability of Cities, referat na mednarodni konferenci 20th Century Urbanisation and Urbanism, poglavje Demands of the Integration into EU, Urbanistični inštitut RS, Bled, 1999*
49. Panjan, J., *Komunalni sistemi in prostorski razvoj Slovenije, Inštitut za zdravstveno hidrotehniko, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo, Ljubljana, 2001*
50. Plazar Mlakar, M., *Pregled in analiza nekaterih evropskih sistemov prostorskega planiranja ter primerjave z obstoječo in načrtovano vsebino planske dokumentacije v Republiki Sloveniji, Ministrstvo za okolje in prostor, Urad RS za prostorsko planiranje, Ljubljana, 1997*
51. Plevnik, A., *Zasnova prometne infrastrukture v prostorskem planu Republike Slovenije, Urbanistični inštitut, Ljubljana, 1999*
52. Plut, D., et al., *Varstvo okolja in prostorski razvoj Slovenije, Univerza v Ljubljani, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Oddelek za geografijo, in Acer d. o. o. Novo mesto, Ljubljana, Novo mesto, 2000*
53. Pogačnik, A., *European viewpoint: Planning Slovenia as an independent state, Town planning review, št.62/3, 1991*
54. Pogačnik, A., et al., *Mednarodna izhodišča in prostorski razvoj Slovenije, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo, Katedra za prostorsko planiranje, 2000*
55. Pogačnik, A., *Prednosti in pomanjkljivosti Slovenije ob vstopanju v Evropsko skupnost, referat, Sedlarjevo srečanje (Slovenija in Evropska unija), 1998*
56. Pogačnik, A., *Prostorski lokacijski potenciali slovenskih mest, IB revija, št. 31/9-11, Ljubljana, 1997, in AESOP News, Summer 1995, Nottingham, 1995*
57. Pogačnik, A., *Variante možnega prostorskega razvoja države Slovenije in njihovo vrednotenje, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo, Katedra za prostorsko planiranje, 1997*
58. *Tipološka klasifikacija krajine, Mednarodni posvet, Ministrstvo za okolje in prostor, Urad RS za prostorsko planiranje, Ljubljana, 1993*
59. Toš, N., *Stališča in ravnanja v zvezi z odpadki, raziskava slovenskega javnega mnenja 1997, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Inštitut za družbene vede, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Ljubljana, 1998*
60. Polutnik Kocuvan, A., et al., *Zasnova prostorskega razvoja vodnega in obvodnega prostora, Razvojni center planiranja Celje, d. o. o., Celje, 1999*
61. Potočnik, J., Senjur, M., Štiblar, F., *Strategija gospodarskega razvoja Slovenije, Približevanje Evropi – rast, konkurenčnost in integriranje, Zavod za makroekonomske analize in razvoj, 1995*
62. *Povzetki predstavitev nalog s I. delovne konference izvajalcev nalog za prostorski plan Slovenije, MOP – URSP, Ljubljana, november 1999*

63. Požeš, M., *Poselitev – ocena stanja po regijah*, Inštitut za geografijo, Ljubljana, 1995
64. Prelovšek, A., *Minimalna urbanistična zakonodaja, magistrska naloga*, Univerza v Ljubljani, FAGG, Ljubljana, 1988
65. Prelovšek, A., *Strategija razvoja in urejanja stavbnih zemljišč (urbanih območij)*, Panprostor d. o. o., Inštitut za urejanje prostora, Ljubljana, 2000
66. *Priprava in analiza indikatorjev urbanega razvoja Slovenije, Analiza in vrednotenje sprememb urbanega razvoja Ljubljane in Slovenije 1996–2001 za potrebe priprave slovenskega nacionalnega poročila o izvajanju Agende Habitat II*, Urbanistični inštitut Republike Slovenije, Ljubljana, 2000
67. Radej, B., et al., *Indicators on environment and development*, Ministry of Economic Relations and Development, Institute of Macroeconomic Analysis and Development, Ministry of the Environment and Physical Planning, National Office for Physical Planning, Ljubljana, 1999
68. Radej, B., et al., *Okolje kot razvojni dejavnik v pogojih notranjega trga, Okoljski monitoring gospodarskega razvoja, Delovni zvezek, UMAR, št. 6/2000*
69. Ravbar, M., Gulič, A., et al., *Prostorski in regionalni razvoj Slovenije v kontekstu evropskih integracij, Zaključno poročilo*, Inštitut za geografijo in Urbanistični inštitut Republike Slovenije, Ljubljana, 1997
70. Ravbar, M. (ur.), *Vplivi približevanja Slovenije Evropski zvezi*, Inštitut za geografijo, Ljubljana, 1998
71. Ravbar, M., et al., *Omrežje naselij in prostorski razvoj Slovenije*, Inštitut za geografijo, Ljubljana, 2000
72. Ravbar, M., *Prostor in gospodarski razvoj, Alokacija gospodarskih dejavnosti ter njene fizične, ekonomske in socialne posledice, Sintezno poročilo*, Inštitut za geografijo, Ljubljana, 2000
73. Ravbar, M., *Zasnova poselitve v Sloveniji, Zaključno poročilo, Znanstveno-aplikativni projekt Ministrstva za znanost in tehnologijo za leti 1994 in 1995*, Inštitut za geografijo, Ljubljana, 1995
74. Rossi, A., *Urban Networks in a Federal Country*, referat na mednarodni konferenci 20th Century Urbanisation and Urbanism, Urbanistični inštitut RS, Bled, 1999
75. Sendi, R., *Stanovanja, kvaliteta bivanja in razvoj poselitve*, Urbanistični inštitut Republike Slovenije, Ljubljana, 2000
76. Stanič, I., *Bivalne navade Slovencev in njihov vpliv na prostor*, Urbanistični inštitut RS, Ljubljana, 2001
77. Stanovnik, P., et al., *Gospodarstvo in dolgoročni prostorski razvoj Slovenije*, Inštitut za ekonomska raziskovanja, Ljubljana, 2000
78. Stanovnik, P., *Tehnološki razvoj kot razvojni dejavnik, Sintezno poročilo*, Inštitut za ekonomska raziskovanja, Ljubljana, 2000
79. *Statistical yearbook*, Statistical Office of Republic of Slovenia, Ljubljana, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000
80. *Strategija gospodarskega razvoja Slovenije, Infrastruktura, kmetijstvo, industrija in storitve*, Zavod za makroekonomske analize in razvoj, 1995
81. *Svetovni dan urbanizma, Svetovni dan Habitata, Zbornik strokovnega srečanja*, Ministrstvo za okolje in prostor, Urad RS za prostorsko planiranje, Ljubljana, 1996
82. Šarec, A., *Nacionalna strategija prostorskega razvoja Slovenije – Prostorski plan RS, prispevek v Zborniku 12. Sedlarjevega srečanja*, str. 21–30, Postojna, 1992
83. Šuklje, I., *Zasnova prostorskega razvoja območij mineralnih surovin*, Ljubljanski urbanistični zavod, Ljubljana, 2001
84. Šuklje, I., *Prostorske dejavnosti in prostorski razvoj Slovenije, 3. fazno poročilo*, Ljubljanski urbanistični zavod, Ljubljana, 2001
85. *Zavodnik, A., Analiza vsebinskih izhodišč za koncept prostorskega razvoja Republike Slovenije v kontekstu približevanja Evropski uniji, Izhodišča za oblikovanje koncepta prostorskega razvoja Republike Slovenije*, Arhitektura d. o. o., Ljubljana, 1999
86. *Zavodnik, A., Analiza vsebinskih izhodišč za koncept prostorskega razvoja RS v kontekstu približevanja EU, MOP, URSP, Ljubljana, 1998*
87. *Zavodnik, A., et al., Zasnova obrambnega sistema za potrebe PPS*, Ljubljana, 2000
88. *Zavodnik, A., Razvoj sistemov poselitve: od ideje centralnosti do disperzije*, FG, IPŠPUP, magistrska naloga, Ljubljana 1997
89. *Zavodnik, A., Urbanisation and Town Management in the Mediterranean Assessment and Perspectives for Sustainable Urban Development, Sub-Regional Study for Slovenia, PAP-RAC, Split*, Ljubljana, 2001
90. *Zavodnik, A., Šolar, H., Potenciali za vzpostavitev občin in občinskih središč (kot lokalna središča v omrežju centralnih krajev)*, Ministrstvo za okolje in prostor, Urad RS za prostorsko planiranje, Ljubljana, 1997
91. *Zupancic, J., Družba in prostorski razvoj*, Inštitut za geografijo, Ljubljana, 2001

Mednarodni dokumenti

92. *AGENDA 2000, For a stronger and wider Union, Supplement 5/97, Luxembourg 1997, Office for Official Publications of the European Communities, ISBN 92-828-1034-8* <http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/s60000.htm>
93. *Agenda 21 for Slovenia, Non-Governmental Organisations and Umanotera, "The Slovenian Foundation for Sustainable Development, Ljubljana, 1995*
94. *Agenda Habitat, Carigrajska deklaracija, Deklaracija Svetovnega zbora mest in lokalnih uprav, II. konferenca Združenih narodov o človekovih naseljih Habitat II, Carigrad, Turčija, 1996*
95. *Agricultural Strategy Paper, European Commission, 1995*
96. *CAP Reform: Rural Development, European Commission, Directorate-General for Agriculture, 1999*
97. *Convention on the Conservation of European wildlife and natural habitats, www.coe.fr/eng/legaltxt/104e.htm*
98. *Danube space study, Regional and territorial aspects of development in the Danube countries on the European Union, DORA, Final report, January 2000, Österreichisches institut für Raumplanung, 2000*
99. *Delovna skupnost Alpe-Jadran, Skupne smernice urejanja prostora, Ministrstvo za okolje in prostor, Urad Republike Slovenije za prostorsko planiranje, 1997*
100. *Development of the Territory of the European Union, Luxembourg 1999, Office for official publications of the European Communities, ISBN 92-828-7658-6*
101. *Dokumenti Sveta Evrope in Evropske unije za področje prostorskega planiranja, MOP – UPP, Oddelek za regionalno prostorsko planiranje, Ljubljana, 1997*
102. *EC Regional Policies, Europe 2000+, Fact sheet 14. 4. 1995 (Regional planning for the Year 2000)*
103. *Enlargement Commision Report 1998, Slovenia*
104. *Environment in the EU 1995, Report for the review of the fifth environmental action programme, Luxembourg 1995, Office for official publications of the European Communities, ISBN 92-827-5263-1*
105. *Environment, policy areas: http://europa.eu.int/comm/environment/policy_en.htm*
106. *Environmental Performance Rewies, Slovenia, Economic Commission for Europe, United Nations, New York and Geneva, 1997*
107. *ESDP, European spatial development perspective, First official draft, Presented at the informal meeting of Ministers responsible for spatial planning of the member states of the European Union, Noordwijk, 1997*
108. *ESDP: European spatial development perspective, Towards Balanced and Sustainable Development of the Territory of the European Union, Agreed at the Informal Council of Ministers Responsible for Spatial Planning in Potsdam, Office for official publications of the European Commission, 1999*
109. *Europe 2000+, Cooperation for European territorial development, Luxembourg 1994, Office for official publications of the European Communities, ISBN 92-826-9099-7*
110. *Europe 2000+, Fact sheet 14. 4. 1995*
111. *European Conference of Ministers Responsible for Regional Planning, Guiding Principles for Sustainable Spatial Development of the European Continent, Hannover 2000, Draft, September 1999*
112. *European Investement Bank, <http://ieb.eu.int/obj.htm>*
113. *European regional planning strategy, CEMAT, Strasbourg 1992, Council of Europe, Publishing and documentation service, ISBN 92-871-7995-3*
114. *European regional/spatial planning Charter, Torremolinos Charter, Council of Europe, Strasbourg, 1983*
115. *Europe's Environment, The Dobriš Assessment, Office for official publications of the European Communities, Luxembourg, 1995*
116. *Eurostat, Yearbook '97, A statistical eye on Europe 1986–1996, Luxembourg 1997, Office for official publications of the European Communities, ISBN 92-828-2133-1*
117. *Federal Ministry for Regional Planning, Building and Urban Development (ed.): Grundlagen einer Europaeischen Raumentwicklungspolitik (Principles for an European Spatial Development Policy), Bonn, 1995*
118. *Guide to the transport acquis, DG Transport, October 1999*
119. *Momper, N., European Regional Planning Strategy, Council of Europe, Strasbourg, 1992*
120. *Perspectives and strategies of spatial development policy in the Central European, Danubian and Adriatic Area, Slovenian National Contribution for the Vision Planet project, Ministry of the Environment and Physical Planning, National Office for Physical Planning, Ljubljana, 1998*
121. *Priprava pridruženih držav Srednje in Vzhodne Evrope na vključitev v notranji trg EU, Bela knjiga, Komisija Evropskih skupnosti, Delegacija Evropske komisije v Sloveniji, Ljubljana, 1997*
122. *Programm of Agricultural Policy Reform 1999-2002, Concept, Ministry of Agriculture, Forestry and Food, Ljubljana April–July 1998*
123. *Single European Act, Maastricht and Amsterdam Treaties, 1996*

124. *Skupne smernice za urejanje prostora, Delovna skupnost Alpe-Jadran, I. komisija – Urejanje prostora in varstva okolja, slovenska verzija, Ministrstvo za okolje in prostor, Urad RS za prostorsko planiranje, Ljubljana, 1997*
125. *Sustainable Urban Development in the European Union: a Framework for Action, Regional Policy and Cohesion, European Commission, 1998*
126. *Tabula regionum Europae, Assembly of European Regions, 1990*
127. *The Challenges Facing European Society with the Approach of the Year 2000, European Regional Planning No. 55, Council of Europe Press, Dunaj, 1993*
128. *Transport infrastructure needs assesment – TINA, Final report, 1999*
129. *Vision planet, Strategies for integrated spatial development of the central European, Danubian and Adriatic area, Guidelines and Policy Proposals, Vienna, 2000*
130. *Vison Planet, Perspective of Spatial development Policy in the Central European, Danubian and Adriatic Space, policy Action Paper, Draft of BBR, Februar 1999*
131. *White Paper on Growth, Competitiveness, Employment, European Commission, 1993*

Sprejeti dokumenti in zakoni

132. *Dolgoročni plan SRS za obdobje 1986–2000, dopolnjen 1989, Uradni list SRS, št. 1/86, 41/87, 12/89, Uradni list SRS, št. 36/90.*
133. *Nacionalni stanovanjski program, Uradni list RS, št. 43/00*
134. *Nacionalna strategija Republike Slovenije za vstop v NATO, Vlada RS, 1998*
135. *Nacionalni program izgradnje avtocest v Republiki Sloveniji, Uradni list RS, št. 13/96, 41/98*
136. *Nacionalni program varstva okolja, Uradni list RS, št. 83/99*
137. *Navodilo o vsebini in metodologiji izdelave strokovnih podlag in prostorskih sestavin prostorskih planskih aktov občin, Uradni list SRS, št. 20/85*
138. *Navodilo za pripravo PUP za sanacijo degradiranega prostora, Uradni list RS, št. 56/93*
139. *Odlok o obvezni enotni metodologiji in obveznih enotnih kazalcih, ki so potrebni za pripravljanje, sprejemanje in uresničevanje planov samoupravnih organizacij in skupnosti ter družbenopolitičnih skupnosti, Uradni list SRS, št. 27/79*
140. *Program razvoja gozdov v Sloveniji, Uradni list RS, št. 14/96*
141. *Resolucija o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti Republike Slovenije, Uradni list RS, št. 71/1993*
142. *Resolucija o pomorski usmeritvi Republike Slovenije, Uradni list RS, št. 10/91, str. 375–376*
143. *Resolucija o strateških ciljih na področju razvoja turizma v R Sloveniji s programom aktivnosti in ukrepov za njeno izvajanje, Uradni list RS, št. 7/95*
144. *Resoluciji o poglavitnih smotrih in smernicah za urejanje prostora, Uradni list SRS, št. 43/73*
145. *Spremembe in dopolnitve prostorskih sestavin dolgoročnega in srednjeročnega družbenega plana RS, Uradni list RS, št. 11/99*
146. *Strategija gospodarskega razvoja Slovenije, sprejeta na Vladi RS na 38. seji 26. 7. 2001*
147. *Strategija regionalnega razvoja Slovenije, sprejeta na Vladi RS na 38. seji 26. 7. 2001*
148. *Srednjeročni program statističnih raziskovanj, Uradni list RS, št. 75/01*
149. *Uredba o kriterijih za izračunavanje višine nadomestila za degradacijo in uzurpacijo prostora in o načinu njegovega plačila, Uradni list RS, št. 56/93*
150. *Zakon o graditvi objektov, Uradni list SRS, št. 34/84, 59/96*
151. *Zakon o javnih cestah, Uradni list RS, št. 29/97, str. 2553–2567*
152. *Zakon o kmetijskih zemljiščih, Uradni list RS, št. 25/96*
153. *Zakon o lokalni samoupravi, Uradni list RS, št. 72/93, str. 2629*
154. *Zakon o obrambi in zaščiti, Uradni list RS, št. 15/1991*
155. *Zakon o ohranjanju narave, Uradni list RS, št. 56/99*
156. *Zakon o obrambi, Uradni list RS, št. 82/1994, 44/1997*
157. *Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja, Uradni list RS, št. 12/96, 23/96*
158. *Zakon o planiranju in urejanju prostora v prehodnem obdobju, Uradni list RS, št. 48/90, 85/00*
159. *Zakon o pospeševanju turizma, Uradni list RS, št. 57/98*
160. *Zakon o pospeševanju turizma, Uradni list RS, št. 57/98, str. 4135–4141*
161. *Zakon o razvoju malega gospodarstva, Uradni list RS, št. 18/91, str. 604–605*
162. *Zakon o rudarstvu, Uradni list RS, št. 65/99*
163. *Zakon o socialnem varstvu, Uradni list RS, št. 54/92*
164. *Zakon o spodbujanju razvoja demografsko ogroženih območij v R Sloveniji, Uradni list RS, št. 48/90, str. 2306*

165. *Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja*, Uradni list RS, št. 60/99
166. *Zakon o stavbnih zemljiščih*, Uradni list SRS, št. 18/84, 33/89, Uradni list RS, št. 44/97
167. *Zakon o športu*, Uradni list RS, št. 22/98, str. 1422–1429
168. *Zakon o telekomunikacijah*, Uradni list RS, št. 35/97
169. *Zakon o telekomunikacijah*, Uradni list RS, št. 35/97, str. 3044–3056
170. *Zakon o urejanju naselij in drugih posegov v prostor*, Uradni list SRS, št. 18/84, 37/85, 29/86, Uradni list RS, št. 26/90, 18/93, 47/93, 71/93, 44/97
171. *Zakon o urejanju prostora*, Uradni list SRS, št. 18/1984, 15/89, Uradni list RS, št. 71/93
172. *Zakon o varstvu kulturne dediščine*, Uradni list RS, št. 7/99, str. 555–564
173. *Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju*, Uradni list RS, št. 9/92, str. 578–590

Drugi dokumenti in nacionalna poročila

174. *Akcijski načrt za članstvo v NATO*, RS, 1999
175. *Drozg, V., Resolucija o politiki prostorskega razvoja Republike Slovenije, delovni osnutek besedila*, Maribor, 1999
176. *Državni razvojni program, delovni osnutek*, ZMAR, Ljubljana, 2000
177. *Finland 2017 Spatial Structure and Land Use*, Ministry of the Environment, Helsinki, 1995
178. *Human Development Report - Slovenia for 1999 and 2000*, Ministry of Economic Relations and Development, Institute of Macroeconomic Analysis and Development, Ljubljana, 1999, 2000
179. *Indicators programme, Key indicators, Habitat II*, Ministry of the Environment and Physical Planning, Ljubljana, 1995
180. *Medvladna konferenca o priključitvi RS k EU: Uvod k pogajalskim izhodiščem RS*, Ljubljana, 1998
181. *Nacionalni program varstva okolja, Osnutek za javno obravnavo*, MOP, Uprava RS za varstvo narave, Ljubljana, 1998
182. *Nacionalni stanovanjski program, predlog za drugo obravnavo*, Ljubljana, 1999
183. *Okolje v Sloveniji, Poročilo o stanju okolja*, Ministrstvo za okolje in prostor, Uprava RS za varstvo okolja, Ljubljana, 1998
184. *Okoljska pristopna strategija Slovenije za vključitev v EU, Priloga k državnemu programu za prevzem pravnega reda EU – acquis communautaire*, Ljubljana, 1998
185. *Örok, Austria Within the Framework of Spatial Development Policy in Europe*, Vienna, 1996, Geschäftsstelle der Österreichischen Raumordnungskonferenz
186. *Pogajalska izhodišča R Slovenije za vstop v EU*, Vlada RS, 1999
187. *Politika urejanja prostora Republike Slovenije, Osnutek predloga*, Ministrstvo za okolje in prostor, Urad Republike Slovenije za prostorsko planiranje, 1998
188. *Poročilo o stanju okolja*, Ministrstvo za okolje in prostor, Uprava RS za varstvo narave, Ljubljana, 1996
189. *Poročilo o urejanju prostora, Poročevalec Skupščine SR Slovenije, letnik XIII, št. 23*, Ljubljana, 1987
190. *Position Oesterreich in Rhamen der Europaeischen Raumentwicklungspolitik*, OEROK, Schiftenreihe, Nr. 125, Wien, 1996
191. *Predhodni državni razvojni program za Slovenijo 2000–2002*, Ljubljana, 1999
192. *Predlog odloka o spremembah in dopolnitvah prostorskih sestavin dolgoročnega in srednjeročnega družbenega plana Republike Slovenije, Zasnova urejanja in varovanja vodnega sistema, Poročevalec Državnega zbora RS, št. 67*, Ljubljana, 1998
193. *Predlog zakona o urejanju prostora – prva obravnava, osnutek besedila*, Ministrstvo za okolje in prostor, Ljubljana, avgust 2001
194. *Pregled dokumentov Sveta Evrope in EU za področje prostorskega planiranja*, MOP – UPP, 1997
195. *Prispevki z II. delovne konference na temo Analiza razvojnih možnosti sektorjev v prostoru*, MOP, URSP, Sektor za državno prostorsko planiranje, Ljubljana, marec 2000
196. *Program izvajanja Agende Habitat v Sloveniji*, MOP, Urad RS za prostorsko planiranje, Urbanistični inštitut Republike Slovenije, Ljubljana 1998
197. *Program prenove regionalne politike 1999 do 2002 z Zakonom o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja, delovno gradivo*, Ministrstvo za ekonomske odnose in razvoj, Ljubljana, 1998
198. *Resolucija o prostorski razvojni politiki R Slovenije, delovni osnutek*, MOP, URSP, Ljubljana, 1998
199. *Slovenija v Evropski uniji, Strategija gospodarskega razvoja Slovenije, prvi osnutek*, ZMAR, 2000
200. *Smernice za razvoj podeželja, oblikujmo skupaj prihodnost v podeželskem prostoru, Zveza-dežele-delovna skupnost za razvoj podeželja. Te smernice dopolnjujejo programske teze kmetijske ministrske konference, ki jih je izdala kmetijska*

skupnost – komasacije iz leta 1987 – z naslovom Komasacija ob spremembi agrarnih in okoljsko političnih okvirnih pogojev

201. Slovensko nacionalno poročilo o izvajanju Agende Habitat, Ministrstvo za okolje in prostor, Ljubljana, 2001
202. Spremembe in dopolnitve dolgoročnega in srednjeročnega plana RS za področje varstva naravne in kulturne dediščine, predlog odloka, Ljubljana, 1997
203. Stanje v prostoru in razvojne težnje, Regionalni prostorski plan za območje SR Slovenije, dokumentacijsko gradivo II, Zavod SR Slovenije za regionalno prostorsko planiranje, Ljubljana, 1973
204. Strategija povečanja konkurenčne sposobnosti slovenske industrije, MGD, 1996
205. Strategija prostornog uredjenja Republike Hrvatske, Ministarstvo prostornog uredjenja, graditeljstva i stanovanja, Zagreb, 1997
206. Strategija razvoja slovenskega kmetijstva, RS, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Ljubljana, september 1992
207. Strategija regionalnega razvoja Slovenije, teze, Ministrstvo za ekonomske odnose in razvoj, Ljubljana, 1998
208. Strokovno gradivo za spremembo in dopolnitev prostorskih sestavin dolgoročnega plana RS za področje varstva kulturne dediščine, Ministrstvo za kulturo, Ljubljana, 1997

Spletne strani

209. Guidelines for the Community Initiative INTERREG 2000–2006, www.inforegio.org/wbdoc/docoffic/official/interreg3/index_en.htm
210. Guidelines on URBAN Community Initiative 2000–2006, www.inforegio.org/wbdocoffice/official/urban2/index_en.htm
211. http://dz-rs.si/si/aktualno/spremljanje_zakonodaje/sprejeti_zakoni/sprejeti_zakoni.html
212. <http://europa.eu.int>
213. Inforegio, European Regional Development Funds & Cohesion Fund, www.inforegio.org/dg16_en.htm
214. Instrument for Structural Policies for Pre-Accession (ISPA), www.inforegio.org/wbpro/ispa/ispa_en.htm
215. Okoljska politika, http://europa.eu.int/comm/environment/policy_en.htm, <http://europa.eu.int/scadplus/leg/de/vb/128062.htm>
216. Pre-Accession Aid: Agricultural Instruments (SAPARD), <http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/160023.htm>
217. Pre-Accession Financial Aid, The Phare Programme, <http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/e50004.htm>
218. Space: Services of the Commission involved in the Space Coordination Group: http://europa.eu.int/comm/jrc/space/newservices_en.htm (na tej spletni strani je mogoče najti povezave z vsemi področji Evropske komisije, ki se bolj ali manj neposredno dotikajo prostorskega razvoja)
219. Strategija gospodarskega razvoja Slovenije, Prostor, okolje, socialna varnost, Zavod za makroekonomske analize in razvoj, 1995, www.gov.si/zmar/sgrs
220. The Cohesion Fund: at a glance, http://www.inforegio.org/wbpro/procf/cf_en.htm
221. The Common Agricultural Policy, 1998 Review, http://europa.eu.int/comm/dg06/publi/review98/index_en.htm
222. The Common Transport Policy Sustainable Mobility: Perspectives for the future, Commission Communication to the Council, European Parliament, Economic and Social Committee and Committee of the Regions, 1999
223. The European Regional Development Fund & The Cohesion Fund, www.inforegio.org/wbpeo/pro_en.htm
224. The European Regional Development Fund (ERDF), http://www.inforegio.org/wbpro/prord/prord_en.htm
225. The European Union and the Environment, European Commission, Brussels, 1997, http://europa.eu.int/comm/environment/policy_en.htm
226. The New CAP, http://europa.org.int/pol/agr/newcap_en.htm
227. Trans European networks, The group of personal representatives of the heads of state or government, Report, Luxembourg 1995, Office for official publications of the European Communities, ISBN 29-826-8995-6, <http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/160019.htm>
228. www.gov.si
www.inforegio.org/docoffic/official/space_en.html

Obrazložitev Ocene stanja in teženj v prostoru Slovenije

1) Navedba razlogov za sprejetje predlaganega akta:

Ocena stanja in teženj v prostoru Slovenije je nastala kot podlaga in utemeljitev za pripravo Politike urejanja prostora Republike Slovenije in iz nje izhajajoče vrste dokumentov, ki bodo povezani v enoten sistem urejanja prostora. Pomeni tudi izhodišče za pripravo temeljnih ciljev in usmeritev ter učinkovitega sistema urejanja prostora. Hkrati je tudi podlaga za pripravo enotne metodologije, meril in kazalcev za stalno spremljanje stanja in teženj v prostoru (monitoring), ki bodo temelj za pripravo rednih poročil o stanju in težnjah na področju urejanja prostora. Vzpostavljen sistem meril in kazalcev bo omogočil pregled in nadzor nad izvajanjem zastavljenih ciljev ter hitro in učinkovito ukrepanje ob odstopanjih ali spremenjenih pogojih za njihovo uresničevanje.

Iz Ocene stanja in teženj v prostoru Slovenije izhaja, da so pri urejanju prostora med najbolj perečimi vprašanji predvsem: neustrezne pravne in upravne podlage prostorskega razvoja, odsotnost regionalne ravni planiranja in neusklajenost sektorskih planov. Na občinski ravni gre najpogosteje za težave, povezane z zastarelo in neučinkovito zakonodajo ter pomanjkanjem podzakonskih aktov in navodil, razmejitvijo pristojnosti med državo in lokalno skupnostjo, neusklajenostjo planov z dejanskimi potrebami ter poenostavitvijo planerskih postopkov. Številne težave so posledica improvizacij, pomanjkanja dolgoročne razvojne strategije, neusklajenosti pri posegih v prostor z dolgoročnimi posledicami itd. Prostorski razvoj je čedalje bolj posledica stihijskih in parcialnih interesov ter pobud.

K temu je brez dvoma prispeval tudi način planiranja po področjih. Čeprav so bile nekatere področne rešitve preverjene in usklajene na ravni obstoječega plana, je bil dosednji način organizacije dejavnosti v prostoru namenjen večinoma zadovoljevanju potreb po prostoru na posameznih področjih. Zaradi pomanjkanja celovite predstave o želenem prostorskem razvoju je bila priprava planskih dokumentov države in občin omejena zgolj na iskanje ustreznih lokacijskih rešitev za uresničevanje različnih razvojnih pobud. Neučinkovitost urejanja prostora je bila še posebej vidna pri razvoju naselij. Tudi krajina se je v dosedanjem sistemu urejanja prostora obravnavala bolj ali manj parcialno.

Neučinkovitost urejanja prostora je tudi posledica nesorazmerja med centralizacijo dejavnosti prostorskega načrtovanja na državni ravni in njene razdrobljenosti na ravni občin. Proces sta posledica in rezultat razvoja komunalnega sistema v dveh značilnih obdobjih. Trideset let, med letoma 1964–1994, je urejanje prostora potekalo znotraj takratnih 60 občin, po tem obdobju pa poteka na ravni države in 192 sedanjih občin. Zaradi ukinitve prejšnjih občin je razpadel sistem strokovnih zavodov, ki ga regijska urbanistična institucionalna zgradba še ni nadomestila.

Iz Ocene stanja in teženj v prostoru Slovenije je tudi razvidno, da v Sloveniji še ni primerneга usklajevanja med zemljiško in stanovanjsko politiko ter politiko urejanja prostora, zaradi česar neracionalno gospodarimo z zemljišči, neučinkovito vlagamo v pridobivanje in opremljanje zemljišč ter s preskromno ponudbo zemljišč za graditev omogočamo in podpiramo špekulacije.

Ocena stanja in teženj v prostoru Slovenije je bila zasnovana na teh strokovnih gradivih:

- *Analizi stanja v prostoru ter Analizi razvojnih teženj v osemdesetih in devetdesetih letih za poselitev, infrastrukturo in krajino ter regionalni prostorski razvoj;*
- *Analizi vsebinske zasnove in strukture politik ter drugih dokumentih z vidika ciljev in smernic, in sicer na ravni Evropske unije, evropskih regij (CADSES – države Srednje Evrope, Podonavja in Sredozemlja, alpski lok, baltiške države, ...), posameznih članic Evropske unije in sosednjih držav;*
- *posebnih raziskovalnih nalogah s področja urejanja prostorskega razvoja, metodologije vrednotenja prostorskih politik in strategij, usklajevanja prostorskih vidikov v razvojnih strategijah vladnih resorjev, prostorskega in regionalnega razvoja Slovenije z vidika evropskega povezovanja ter temeljnih družbenih vrednot;*
- *ekspertizah 30 strokovnjakov in interdisciplinarno zasnovanih skupin s področja planiranja ter naravoslovnih, družboslovnih in humanističnih ved o perečih vprašanjih prostorskega razvoja ter možnih scenarijih prihodnjega razvoja;*
- *prispevkov posameznih sektorjev k analizi stanja na posameznih področjih (kmetijstvo, gozdarstvo, infrastruktura, varovanje naravnih vrednot in kulturne dediščine idr.) kot bistvenih elementov za usklajevanje interesov v prostoru;*

- *analizi vprašalnika, poslanega županom slovenskih občin in strokovnjakom za prostorsko planiranje, o ključnih obstoječih in pričakovanih prostorskih vprašanjih v Sloveniji.*

2) Ocena finančnih posledic predlaganega akta

Uveljavitev predlaganega dokumenta ne bo povzročila dodatnih proračunskih obremenitev. Edino, kar ta dokument predlaga, je sprotno spremljanje stanja v prostoru in vzpostavitev sistema enotnih kazalcev prostorskega razvoja. Postopki v zvezi s spremljanjem stanja v prostoru so bili v našem pravnem redu že do zdaj predvideni in tako ne pomenijo novih finančnih obremenitev.

3) Usklajenost predlagane rešitve s pravnim redom Republike Slovenije

Ocena stanja in teženj v prostoru Slovenije je nastala na podlagi strokovnih podlag in evidenc, predpisanih v Zakonu o urejanju prostora od 23. do 27. člena (Uradni list RS, št. 18/84), in v skladu z dejavnostjo Ministrstva za okolje in prostor, z namenom, da opozori na glavne značilnosti slovenskega prostora ter najbolj pereča vprašanja prostorskega razvoja in sedanjega sistema prostorskega načrtovanja. Pomeni tudi izhodišče za pripravo temeljnih ciljev in usmeritev ter učinkovitega sistema urejanja prostora. Hkrati je tudi podlaga za pripravo enotne metodologije, meril in kazalcev za stalno spremljanje stanja in teženj v prostoru (monitoring), ki bodo temelj za pripravo rednih poročil o stanju in težnjah v prostoru. Sedanja Obvezna enotna metodologija in obvezni enotni kazalci (1979) vsebujejo le temeljne kazalce prostorskega razvoja, na podlagi katerih ni možno presoјati stanja in teženj v prostoru.

4) Medresorska usklajenost

Ocena stanja in teženj v prostoru Slovenije je bila poslana v medresorsko usklajevanje vsem ministrstvom, ustreznim organom v njihovi sestavi, vladnim in drugim javnim službam ter ustanovam in strokovnjakom za urejanje prostora in strokovnim društvom. Dodatno pa je bilo gradivo usklajeno po sejah Odbora Vlade RS za gospodarstvo ter Odbora Vlade RS za državno ureditev in javne zadeve z dne 11. 12. 2001 še z Ministrstvom za obrambo, Ministrstvom za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano ter Ministrstvom za kulturo.